

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО**

Історичний факультет

Кафедра історії

Н.М. БУГЛАЙ

НОВА ІСТОРІЯ КРАЇН ЄВРОПИ ТА АМЕРИКИ

Частина 1

Навчально-методичний посібник

Миколаїв

Видавництво: А.В. Румянцева

2019

УДК 94(100) «05»
ББК 63.3(2)5я73
Б90

Рецензенти:

Мартинів А.Ю. – доктор історичних наук, професор, провідний науковий співробітник відділу міжнародних відносин і зовнішньої політики України Інституту історії України НАН України

Чорна Н.М. – доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри туризму та готельно-ресторанної справи Вінницького торговельно-економічного інституту КНТЕУ

Рекомендовано вченою радою Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського від 23.12.2019 р. протокол № 14

Буглай Н.М. Нова історія країн Європи та Америки. Частина 1.: навчально-методичний посібник / Н.М. Буглай. – Миколаїв: Вид-во А.В. Румянцева, 2019. - 196 с.

ISBN 658-227-538-233-4

Посібник відповідає програмі вивчення нормативної навчальної дисципліни «Нова історія країн Європи та Америки», освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів, галузі знань 01 Освіта/Педагогіка, спеціальності 014 Середня освіта, спеціалізації 014.03 Середня освіта (Історія). Навчальна дисципліна «Нова історія країн Європи та Америки» присвячена одному з фундаментальних історичних курсів, що складають основу вивчення циклу всесвітньої історії. Основна увага при вивченні курсу зосереджується на соціально-економічних, суспільно-політичних та культурних аспектах розвитку провідних країн Західної Європи та Північної Америки з кінця XV ст. до початку XIX ст.

Розрахований на студентів закладів вищої освіти, магістрів, аспірантів.

ISBN 658-227-538-233-4

ЗМІСТ

1. Вступ	4
2. Інформаційний обсяг і структура курсу	9
3. Навчально–тематичний план дисципліни.....	11
4. Короткий зміст лекцій.....	19
5. Тематика семінарських занять.....	36
6. Методичні рекомендації щодо підготовки до семінарських занять, конспектування джерел та написання рефератів.....	66
7. Реферативні дослідження	76
8. Самостійна робота (зміст та методичні рекомендації щодо виконання).....	79
9. Комплексні завдання для поточного контролю знань	91
10. Завдання для підсумкового контролю	134
11. Тематичні тести для перевірки рівня знань з курсу.....	139
12. Термінологічний словник	186
13. Хронологічний довідник.....	227
14. Рекомендована література	261

1. ВСТУП

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни «Нова історія країн Європи та Америки» складена Буглай Н.М. відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів галузі знань 01 Освіта/Педагогіка, спеціальності 014 Середня освіта, спеціалізації 014.03 Середня освіта (Історія).

Предметом вивчення навчальної дисципліни є: вивчення закономірностей економічного, соціального та політичного розвитку країн Європи та Америки, виявлення особливостей їх політичного та державного устрою, визначення ролі осіб, а також аналіз змін, що сталися внаслідок війн та революцій в історичному процесі нової доби. Міжнародні процеси також знаходять своє відображення в предметній структурі курсу.

Міждисциплінарні зв'язки: вивчення навчальної дисципліни «Нова історія країн Європи та Америки» доцільно організувати в єдиному контексті з тематикою вивчення дисциплін «Історії міжнародних відносин», «Політології», «Соціології», «Основ економічної теорії», «Міжнародного права», «Історії країн Азії та Африки» та ін.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни «Нова історія країн Європи та Америки» є висвітлення історії виникнення, становлення та розвитку західної та американської індустріальної цивілізації в контексті кризи аграрної цивілізації в Європі й формування євро-американського Заходу; становлення західної та основ світової індустріальної цивілізації. Ознайомлення студентів із головними тенденціями і проблемами суспільного розвитку нової доби, формування об'єктивного, збалансованого, толерантного погляду на історичні події, що дозволяє створити вірне уявлення про загальні закономірності соціального розвитку різних країн світу та дає можливість осмислити взаємозв'язок національно історичних умов з світовими процесами.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни «Нова історія країн Європи та Америки» є ознайомлення студентів із сукупністю знань закономірностей економічного, соціального та політичного розвитку країн Європи та Америки й головними тенденціями і проблемами суспільного розвитку в новий час.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студент оволодіває такими **компетентностями:**

I. Загальнопредметні:

Критичність та самокритичність. Думати науковими термінами, формулювати задачі, збирати дані, аналізувати їх та пропонувати рішення.

Працювати самостійно, приймати ініціативу та керувати часом. Здатність організовувати комплексні завдання протягом певного періоду часу та подавати результат вчасно.

Працювати з іншими. В мультидисциплінарному та мультинаціональному середовищі.

Набуття і розвиток здатності:

- володіння вітчизняною та світовою культурною спадщиною, культурою міжособистісних стосунків, дотримання принципів толерантності;
- аналізувати та оцінювати досягнення національної та світової історії та культури, орієнтуватися в культурному та духовному контексті сучасного суспільства, застосовувати методи самовиховання, орієнтовані на загальнолюдські цінності;
- застосовувати засоби й технології міжкультурної взаємодії;
- опановувати й реалізувати моделі толерантної поведінки та стратегії конструктивної діяльності в умовах культурного, мовного, релігійного розмаїття;
- орієнтуватися в інформаційному просторі, отримувати інформацію та оперувати нею відповідно до власних потреб і вимог сучасного високотехнологічного суспільства;

- використовувати інформаційно-комунікаційні технології та відповідні засоби для виконання особистісних, професійних і суспільно значущих завдань;

- застосовувати знання, уміння та особистий досвід у предметно-перетворювальній діяльності;

продуктивно співпрацювати з партнерами у групі та команді, виконувати різні ролі та функції у колективі.

II. Фахові:

Базові загальні знання. Володіти базовими загальними знаннями, а саме: історичні події сьогодення та знання світової хронології.

Застосування знань на практиці. Використовувати фонову інформацію та інформаційно-пошукові навички для формування послідовної дискусії історичної задачі.

Бути обізнаними та обговорювати **поточний стан** історичних досліджень.

Знати **зв'язок між** проблемами сьогодення та минулого.

Знати **загальні історичні основи** (діахронічний аспект) минулого.

Володіти **спеціальними знаннями з хронології** та історико-географічної інтерпретації колонізації, деколонізації, сучасності, постмодернізму та глобалізації.

Здатність знаходити та використовувати інформацію з різних джерел (електронних, письмових, архівних та усних) згідно з задачею, формуючи цю інформацію критично в обґрунтовану розповідь.

Здатність використовувати відповідну термінологію та способи вираження дисципліни в усній та письмовій формах рідною чи іноземною мовами.

Набуття і розвиток здатності:

- розглядати суспільні явища в розвитку та в конкретних історичних умовах певного часу;

- зіставляти історичні події, явища з періодами (епохами), орієнтуватися в науковій періодизації історії;
- використовувати періодизацію як спосіб пізнання історичного процесу.
- співвідносити розвиток історичних явищ і процесів з географічним положенням країн та природними умовами;
- користуючись картою, визначати причини та наслідки історичних подій, процесів, основні тенденції розвитку міжнародних відносин і місця в них України, пов'язані з геополітичними чинниками і факторами навколишнього середовища;
- характеризувати, спираючись на карту, історичний процес та його регіональні особливості.
- критично аналізувати й оцінювати історичні джерела, виявляти тенденційну інформацію та пояснювати її необ'єктивність;
- користуватись довідковою літературою, Інтернетом тощо для самостійного пошуку інформації;
- самостійно інтерпретувати зміст історичних джерел та відбиті в них історичні факти, явища, події;
- оцінювати, порівнювати, пояснювати факти і явища дійсності на основі інформації, отриманої з різних джерел знань;
- розрізняти інші погляди, визнавати та сприймати цю різноманітність;
- розповідати про історичні події та явища й описувати їх;
- брати участь у дискусії, аргументувати, посиляючись на джерело, власну позицію.
- складати різні типи планів, формулювати доречні питання до історичних текстів;
- готувати аналітичні доповіді, реферати, складати тези, розгорнутий та опорний конспекти й будувати відповідь на цій основі;

- надавати усну та письмову історичну характеристику подіям, явищам, видатним діячам;
- користуватися науковою термінологією; застосовувати поняття як інструмент пізнання нового;
- визначати роль людського фактора в історії, давати всебічну характеристику історичних особистостей, розкривати внутрішні мотиви їхніх дій, створювати політичні й історичні портрети;
- визначати причини, сутність, наслідки та значення історичних явищ і подій;
- проводити дослідження різного рівня складності;
- порівнювати, пояснювати, узагальнювати та критично оцінювати факти й діяльність осіб, спираючись на набуті знання, власну систему цінностей, з позиції загальнолюдських і національних цінностей;
- виявляти суперечності в позиціях, різні інтереси, потреби соціальних груп і окремих осіб та їх роль в історичному процесі, тенденції й напрями історичного розвитку;
- оцінювати різні версії й думки про минулі історичні події, визнаючи, що деякі джерела можуть бути необ'єктивними.

На вивчення першої частини навчальної дисципліни відводиться 120 години/ 4 кредити ECTS.

Програма навчальної дисципліни складається з таких **кредитів**:

Кредит 1. Західна Європа та Північна Америки наприкінці XV – на початку XVII ст.

Кредит 2. Міжнародні відносини в XVI – в першій половині XVII ст.

Кредит 3. Країни Європи в другій половині XVII – XVIII ст.

Кредит 4. Північна Америка в другій половині XVII – XVIII ст.

II. ІНФОРМАЦІЙНИЙ ОБСЯГ І СТРУКТУРА КУРСУ

Денна форма навчання

Назви кредитів і тем	Кількість годин			
	усього	у тому числі		
		л	сем	с.р.
1	2	3	4	5
I СЕМЕСТР				
Кредит 1. Західна Європа та Північна Америка наприкінці XV – на початку XVII ст.				
Тема 1. Вступ. Основні тенденції соціально-економічного, політичного і культурного розвитку Європи в ранній Новий час.	15	4	6	5
Тема 2. Країни Західної Європи в XVI – першій половині XVII ст.	15	4	4	7
Разом за кредит 1	30	8	10	12
Кредит 2. Міжнародні відносини в XVI – в першій половині XVII ст.				
Тема 3. Міжнародні відносини ранньої Нової доби. Тридцятилітня війна в Європі.	30	2	2	26
Разом за кредит 2	30	2	2	26
Кредит 3. Країни Європи в другій половині XVII – XVIII ст.				
Тема 4. Епоха Просвітництва.	15	2	2	11
Тема 5. Західноєвропейські держави в період модернізації.	15	4	6	5
Разом за кредит 3	30	6	8	16
Кредит 4. Північна Америка в другій половині XVII – XVIII ст.				
Тема 6. Англійські колонії в Північній Америці (XVII - XVIII ст.). Війна за незалежність та утворення США.	30	2	2	26
Разом за кредит 4	30	2	2	26
Разом за I семестр	120	18	22	80

Заочна форма навчання

Назви кредитів і тем	Кількість годин			
	усього	у тому числі		
		л	сем	с.р.
1	2	3	4	5
I СЕМЕСТР				
Кредит 1. Західна Європа та Північна Америка наприкінці XV – на початку XVII ст.				
Тема 1. Вступ. Основні тенденції соціально-економічного, політичного і культурного розвитку Європи в ранній Новий час.	15	2	-	13
Тема 2. Країни Західної Європи в XVI – першій половині XVII ст.	15	2	-	13
Разом за кредит 1	30	4	0	26
Кредит 2. Міжнародні відносини в XVI – в першій половині XVII ст.				
Тема 3. Міжнародні відносини ранньої Нової доби. Тридцятилітня війна в Європі.	30	2	-	28
Разом за кредит 2	30	2	0	28
Кредит 3. Країни Європи в другій половині XVII – XVIII ст.				
Тема 4. Епоха Просвітництва.	15	-	-	15
Тема 5. Західноєвропейські держави в період модернізації.	15	2	2	11
Разом за кредит 3	30	2	2	26
Кредит 4. Північна Америка в другій половині XVII – XVIII ст.				
Тема 6. Англійські колонії в Північній Америці (XVII - XVIII ст.). Війна за незалежність та утворення США.	30	2	-	28
Разом за кредит 4	30	2	-	28
Разом за I семестр	120	10	2	108

III. НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ДИСЦИПЛІНИ

Кредит 1. Західна Європа та Північна Америки наприкінці XV – на початку XVII ст.

Тема 1. Вступ. Основні тенденції соціально-економічного, політичного і культурного розвитку Європи в ранній Новий час

Нова доба всесвітньої історії. Проблема періодизації нової історії. Розгортання процесів кризового розвитку і розпаду європейського традиційного суспільства, революційного становлення буржуазної суспільної системи. Зміни світогляду, соціальної структури та політичного устрою західноєвропейського суспільства. Абсолютизм. Буржуазні революції. Гуманізм. Реформація. Формування сучасних націй.

Причини і передумови Великих географічних відкриттів. Відкриття європейців. Відкриття португальців. Х. Колумб та його подорож до Америки. Перша навколосвітня подорож Ф. Магеллана. Боротьба між Португалією та Іспанією за нові землі. Колоніальні імперії та поділ світу. Доколумбова Америка. Завоювання Нового світу. Морські експедиції другої половини XVI – першої половини XVII ст. Наслідки та значення Великих географічних відкриттів. Колоніальні війни. «Революція цін».

Розвиток капіталістичних відносин в Західній Європі в XVI ст. Епоха винаходів і вдосконалень. Розвиток економіки. Ринкові відносини. Накопичення капіталу. Капіталізм у містах та на селі. Мануфактура. Наймані працівники та буржуазія. Економічна залежність. Міське населення. Основні тенденції розшарування традиційного середньовічного суспільства. Формування буржуазного суспільства.

Особливості політичного розвитку. Нові форми держави. Абсолютні монархії. Територіальні об'єднання. Політична централізація. Інститути та державні органи влади. Формування бюрократичного апарату. Зміни у формуванні армії. Державна фінансова система.

Доба Відродження, його періодизація. Гуманістичний ідеал людини. Уявлення про ідеальне суспільство та закони розвитку держави. Європейська культура і мистецтво. Архітектура та скульптура. Живопис. Філософія та наука епохи Відродження.

Тема 2. Країни Західної Європи в XVI – першій половині XVII ст.

Особливості політичного розвитку Німеччини в XV- на початку XVI ст. Німецький гуманізм. Реформування католицької церкви. М. Лютер і початок Реформації. Народна Реформація. Т. Мюнцер. Анабаптисти. Селянська війна в Німеччині. Поширення реформаційних ідей на інші країни Європи. Лютеранство. Аугсбурзький мир 1555 р. Протестантизм. Лютеранство. Реформація в Швейцарії. Кальвінізм. Католицька контрреформація. Тридентський собор. «Товариство Ісуса».

Особливості розвитку Англії наприкінці XV ст. Наслідки географічних відкриттів. Акціонерні компанії. Аграрна революція. Обгороджування. Ринкові відносини. Англія в добу Тюдорів. Королівська реформація. Англія за королів Генріха VIII та Едуарда VI. Англійська церква. «Символ віри» 1571 р. Рух пуритан. Правління Єлизавети I. Стюарти. Зовнішня політика.

Становлення абсолютизму у Франції. Станові зміни в суспільстві. Ринкові відносини. Реформація у Франції. Громадянські (релігійні) війни. Варфоломійська ніч. Нантський едикт 1598 р. Франція за Генріха IV. Меркантилізм. Правління Людовіка XIII. Зміцнення абсолютизму за Рішельє.

Іспанія на межі XV-XVI ст. Об'єднання королівства. Зміни в економіці та суспільстві. Іспанія за Карла V. Комуни. Повстання у Кастилії 1520-1521 рр. Кортеси. Правління Філіпа II. Зовнішня політика. Втрата могутності.

Економічний розвиток Нідерландів у кінці XV – на початку XVI ст. Політичний устрій. Нідерланди під владою Іспанії в XVI ст. Національно-визвольна війна. Нідерландська революція 1566-1609 рр. Іконоборчий рух. Політика герцога Альби. «Гентське умиротворення». Утворення Об'єднаних

провінцій Нідерландів. Арраська і Утрехтська унії. Наслідки революції у Нідерландах.

Кредит 2. Міжнародні відносини в XVI – в першій половині XVII ст.

Тема 3. Міжнародні відносини ранньої Нової доби Тридцятилітня війна в Європі.

Міжнародні відносини у XVI ст. Система рівноваги в європейських відносинах. Міжнародні суперечності між європейськими державами на початку XVII ст. Причини Тридцятилітньої війни 1618-1648 рр. Чеський період війни (1618-1623). Данський період війни (1624-1629). Шведський період війни (1630-1634). Французький період війни (1635-1648). Вестфальський мир. Наслідки війни для Європи.

Кредит 3. Країни Європи в другій половині XVII – XVIII ст.

Тема 4. Епоха Просвітництва.

Просвітництво та просвітителі на межі XVII – XVIII ст. Англійські витоки. Французьке Просвітництво. Ідеї прогресу. Розвиток освіти і науки. Енциклопедисти. Особливості Просвітництва у різних країнах, його вплив на суспільство. Значення Просвітництва в історії Європи.

Тема 5. Західноєвропейські держави в період модернізації

Англійська революція другої половини XVII ст.: причини та передумови. Початок революції. Протистояння короля і парламенту. Громадянські війни. О. Кромвель. Англійська республіка. Протекторат Кромвеля. Реставрація Стюартів. Конституційна монархія. Правління Якова II. Декларація про віротерпимість. «Славна революція» 1688-1689 рр. Значення революційних подій в Англії. Промислова революція, її наслідки.

Французький абсолютизм за Людовіка XIV та Людовіка XV. Фронда. Перебування при владі кардинала Мазаріні. Протекціонізм. Зовнішня політика.

Німецькі держави в другій половині XVII-XVIII ст. Політична роздробленість. Економічний та політичний розвиток. Королівство Пруссія. Освічений абсолютизм. Правління Фрідріха II.

Економічний розвиток монархії Габсбургів у другій пол. XVI-XVIII ст. Зовнішня політика та війни. Розширення володінь. Багатонаціональна держава. Правління Марії-Терезії та Йосифа II. Освічений абсолютизм.

Кредит 4. Північна Америка в другій половині XVII – XVIII ст.

Тема 6. Англійські колонії в Північній Америці (XVII – XVIII ст.).

Війна за незалежність та утворення США.

Колонізація Англією Північної Америки. Соціально-економічний розвиток колоній. Політичний устрій. Формування північноамериканської нації. Конфлікт між колоніями та метрополією.

Війна за незалежність (1775-1783 рр.). Декларація незалежності 1776 р. Утворення США. Версальський мир. Наслідки війни. Становлення органів влади. Конституція США 1787 р. Конгрес. Дж. Вашингтон – перший президент США. Білль про права (1789 р.).

IV. КОРОТКИЙ ЗМІСТ ЛЕКЦІЙ

Теми лекційних занять

Денна форма навчання

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
Кредит 1. Західна Європа та Північна Америка наприкінці XV – на початку XVII ст.		
1	Тема 1. Вступ. Основні тенденції соціально-економічного, політичного і культурного розвитку Європи в ранній Новий час.	4
2	Тема 2. Країни Західної Європи в XVI – першій половині XVII ст.	4
Кредит 2. Міжнародні відносини в XVI – в першій половині XVII ст.		
3	Тема 3. Міжнародні відносини ранньої Нової доби. Тридцятилітня війна в Європі.	2

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
Кредит 3. Країни Європи в другій половині XVII – XVIII ст.		
4	Тема 4. Епоха Просвітництва.	2
5	Тема 5. Західноєвропейські держави в період модернізації.	4
Кредит 4. Північна Америка в другій половині XVII – XVIII ст.		
6	Тема 6. Англійські колонії в Північній Америці (XVII - XVIII ст.). Війна за незалежність та утворення США.	2
	Разом за I семестр	18

Теми лекційних занять
Заочна форма навчання

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
Кредит 1. Західна Європа та Північна Америка наприкінці XV – на початку XVII ст.		
1	Тема 1. Вступ. Основні тенденції соціально-економічного, політичного і культурного розвитку Європи в ранній Новий час.	2
2	Тема 2. Країни Західної Європи в XVI – першій половині XVII ст.	2
Кредит 2. Міжнародні відносини в XVI – в першій половині XVII ст.		
3	Тема 3. Міжнародні відносини ранньої Нової доби. Тридцятилітня війна в Європі.	2
Кредит 3. Країни Європи в другій половині XVII – XVIII ст.		
4	Тема 4. Західноєвропейські держави в період модернізації.	2
Кредит 4. Північна Америка в другій половині XVII – XVIII ст.		
5	Тема 5. Англійські колонії в Північній Америці (XVII - XVIII ст.). Війна за незалежність та утворення США.	2
	Разом за I семестр	10

Лекційні заняття

Лекція 1. Вступ. Основні тенденції соціально-економічного, політичного і культурного розвитку Європи в ранній Новий час.

План

1. Нова доба всесвітньої історії. Періодизація нового часу.
2. Розпад європейського традиційного суспільства. Становлення буржуазної суспільної системи.
3. Передумови та причини Великих географічних відкриттів. Колоніальний поділ світу.
4. Виникнення капіталізму в Західній Європі в XVI в.
5. Особливості політичного розвитку. Нові форми держави.
6. Європейське Відродження. Гуманізм.

Література:

1. Баран З., Качараба С., Сіромський Р., Чума Б. Історія країн Західної Європи та Північної Америки Нового часу (кінець XV - початок XIX ст.). За редакцією З.А.Баран. Київ: Знання, 2015. 533 с.
2. Магидович И. П., Магидович В. И. Очерки по истории географических открытий: В 5 т. Т. 2. Великие географические открытия (конец XV – середина XVII в.). Москва, 1983; Т. 3. Географические открытия и исследования нового времени (середина XVII–XVIII в.). Москва, 1984.
3. Манышкин А. С. Новая и новейшая история стран Западной Европы и Америки. – М.: Слово: Эксмо, 2004. – 606 с.
4. Новая история стран Европы и Америки / [ред. И.М. Кривогуз]. - М.: Дрофа, 2003. – 912 с.
5. Новая история стран Европы и Америки 16-19 века [Текст]: учеб. пособие: в 3 ч. / Под ред. А. М. Родригеса, М. В. Пономарёва. – М.: ВЛАДОС. – М.: Ч.1 - 2005, 528с.; Ч.2 - 2010, 621с.; Ч.3 - 2008, 703с.
6. Джеджора О. Історія європейської цивілізації. Ч. 1: До кінця XVIII ст. Львів, 1999.

7. Історія світової культури. Культурні регіони: Навчальний посібник / Під. ред. Л. Т. Левчук. Київ, 1997.
8. Історія світової культури. Навчальний посібник / В. Шейко, О. Гаврюшенко, О. Кравченко. Київ, 2006.
9. Історія світової цивілізації: Соціокультурний розвиток людства: Навчальний посібник. Вид. 2-ге / Ю. Павленко. Київ, 1999.
10. Идеи Возрождения и философия нового времени: Сборник научных статей / Отв. ред. Т. Б. Длугах. Москва, 1986.
11. Лосєв І. Історія і теорія світової культури: Європейський контекст: Навч. Посібник. Київ, 1995.
12. Пигафетта А. Путешествие Магеллана / Пер. с исп. Москва, 1950.
13. Путешествия Христофора Колумба. Дневники, письма, документы / Пер. с исп. Москва, 1961.
14. Фрадкин Н. И. Географические открытия и научное познание Земли. Москва, 1972.
15. Харт Г. Морской путь в Индию. Рассказ о плаваниях и подвигах португальских мореходов, а также о жизни и времени дона Васко да Гамы, адмирала, вице-короля Индии и графа Видигейры. Москва, 1959.
16. Хроники открытия Америки. 500 лет. Антология. / Сост. Земсков В. Б. Пер.с англ. Москва, 1998.

Короткий зміст.

Нова доба всесвітньої історії. Проблема періодизації нової історії. Розгортання процесів кризового розвитку і розпаду європейського традиційного суспільства, революційного становлення буржуазної суспільної системи. Зміни світогляду, соціальної структури та політичного устрою західноєвропейського суспільства. Абсолютизм. Буржуазні революції. Гуманізм. Реформація. Формування сучасних націй.

Причини і передумови Великих географічних відкриттів. Відкриття європейців. Відкриття португальців. Х. Колумб та його подорож до Америки.

Перша навколосвітня подорож Ф. Магеллана Боротьба між Португалією та Іспанією за нові землі. Колоніальні імперії та поділ світу. Доколумбова Америка. Завоювання Нового світу. Морські експедиції другої половини XVI – першої половини XVII ст. Наслідки та значення Великих географічних відкриттів. Колоніальні війни. «Революція цін».

Розвиток капіталістичних відносин в Західній Європі в XVI ст. Епоха винаходів і вдосконалень. Розвиток економіки. Ринкові відносини. Накопичення капіталу. Капіталізм у містах та на селі. Мануфактура. Наймані працівники та буржуазія. Економічна залежність. Міське населення. Основні тенденції розшарування традиційного середньовічного суспільства. Формування буржуазного суспільства.

Особливості політичного розвитку. Нові форми держави. Абсолютні монархії. Територіальні об'єднання. Політична централізація. Інститути та державні органи влади. Формування бюрократичного апарату. Зміни у формуванні армії. Державна фінансова система.

Доба Відродження, його періодизація. Гуманістичний ідеал людини. Уявлення про ідеальне суспільство та закони розвитку держави. Європейська культура і мистецтво. Архітектура та скульптура. Живопис. Філософія та наука епохи Відродження.

Відкриття нових територій, розширення ринків, примноження торгівлі перетворилися на важливі фактори у трансформуванні економічного життя Європи та привели до вступу людства у наступну епоху розвитку – Нову добу. Ключові історичні події кінця XV – кінця XVIII ст. мають найбільше значення для осмислення старого та нового світу в добу активної колоніальної політики таких провідних країн Європи, як Англії, Франції, Португалії, Іспанії та Голландії. На початок Нового часу інші етноси Європи як слов'янські народи були підкоренні і з XIV ст. входили до складу таких імперій як Російська, Німецька, Австро-Угорська та Османська імперії. Актуальними у нову добу є питання колоніального управління, світової работоргівлі та рабства, буржуазних революцій, зародження та становлення

капіталізму, розвитку та активного піднесення народно-визвольної боротьби, суспільно-політичних та революційних рухів.

Досвід країн Європи, а особливо її західного регіону, що фактично з Нового часу став локомотивом історії, заслуговує на вивчення, оскільки цей регіон у порівняно короткий проміжок часу, завершивши етап модернізації, здійснив перехід до індустріальної, а згодом постіндустріальної стадії розвитку Новітньої доби.

Економічний прорив Західної Європи в доіндустріальну епоху один із самих цікавих і загадкових феноменів світової історії. У XIV - XV ст. європейське суспільство опинилося в стані системної кризи, яка відкривала шлях для докорінного оновлення всіх сфер людського життя. У цю епоху складаються передумови для розгортання процесу модернізації. Характеризуючи цей процес, потрібно зупинитись на його передумовах. Варто дослідити соціальні, економічні, політичні та духовні передумови окремо. Особливу увагу слід звернути на Великі географічні відкриття і переконатися, що відкриття світу, різка інтенсифікація морських комунікацій надала величезного імпульсу економічному розвитку і самої Європи. Поєднання всіх цих особливостей створило особливу динамічність європейського суспільства раннього Нового часу. Внутрішні та зовнішні чинники здійснили вирішальний вплив на масштаби накопичення фізичного і людського капіталу. Відбувається первісне накопичення капіталів.

В цей час відбувається тривалий демографічний і господарський підйом, що позитивно впливає на активізацію внутрішньої і зовнішньої торгівлі. Змінювалася і організація торгівлі. Ключову роль у світовій торгівлі відігравали великі компанії. Розвиток торгівлі і банківської інфраструктури забезпечує умови для швидкого росту промислового виробництва. На зміну середньовічним майстерням приходять мануфактури. Виділяється декілька типів мануфактур, що поширюються в цей час. Держава суттєво впливає на поширенні цієї форми організації виробництва. Хоча, утвердження мануфактурного капіталізму, або «протоіндустріалізація», була

суперечливим процесом, з підйомами і спадами. Зміни в промисловому виробництві вплинули на ситуацію і в сільському господарстві. Варто відслідкувати процес закріплення ринкових відносин в сільському господарстві і показати його специфіку в різних країнах.

Поштовхом для нових змін у XVI – на початку XVII ст. стали Великі географічні відкриття, завдяки яким західноєвропейська цивілізація вийшла за межі Європи. Загострення боротьби між Іспанією і Португалією за нові землі спричинило перший в історії колоніальний поділ світу. Суттєві зрушення у світогляді людей започаткувало Відродження. Гуманізм приніс із собою розуміння цінності людини, її життя, усвідомлення необхідності нових відносин між людьми, нових порядків у державах. Реформація надала право європейцям обирати віру. Відбувалась руйнація традиційного суспільства. Феодалні відносини поступово втрачали панівні позиції, їм на зміну приходив капіталізм. Станову монархію змінювала абсолютна. Ідеї Просвітництва, що виникли в другій половині XVII ст., стали віхою початку нового періоду в історії Європи.

Великі географічні відкриття внесли глобальні зміни у світову історію. Початок цих змін зумовили різні події. Насамперед, ці події відкрили світові нові цивілізації з багато віковою історією, яка вплинула на переосмислення європейців. Наслідки епохи географічних відкриттів змінили хід подій декількох достатньо розвинених цивілізацій, вплинули на хід історичних подій кожної європейської країни, було покінчено з релігійними уявленнями про світ. Епоха Великих географічних відкриттів призвела до економічних, культурних та політичних змін, а найголовніше що вона зробила, так це кардинально змінило людську свідомість, світогляд населення Європи став набагато ширше.

Епоха Великих географічних відкриттів сприяла поширенню міжнародної торгівлі за межі Європи. А триста років упродовж XV-XVII були відкриті Америка, морський шлях навколо Африки до Індії та

Індокитаю, Австралія, Берингова протока, тихоокеанські острови, північне узбережжя Сибіру, морські течії в Тихому та Атлантичному океанах.

Основними центрами формування нового суспільства були країни Західної Європи: Англія, Нідерланди, Німеччина, Італія, де зароджувались нові ідеали суспільно-політичні рухи, змінювались форми державного устрою, складались ринкові відносини, виникали нові соціальні верстви. Висвітлено, що технічні нововведення XV – XVI ст. стали поштовхом до розгортання індустріалізації в другій половині XVII – XVIII ст.

Лекція 2. Країни Західної Європи в XVI – першій половині XVII ст.

План

1. Реформація в Німеччині та інших країнах Західної Європи.
Контрреформація.

2. Англія в добу Тюдорів.

3. Становлення абсолютизму у Франції. Громадянські війни.

3. Іспанія: від величі до занепаду.

4. Національно-визвольна війна у Нідерландах.

Література:

1. Баран З., Качараба С., Сіромський Р., Чума Б. Історія країн Західної Європи та Північної Америки Нового часу (кінець XV - початок XIX ст.). За редакцією З.А.Баран. Київ: Знання, 2015. 533 с.

2. Ададуrow В. Історія Франції. Королівська держава та створення нації (від початків до кінця XVIII ст.). Львів, 2002.

3. Безродний Є. Ф., Уткін О. І. Історія політичних вчень: Навчальний посібник. Київ, 2006.

4. Брендлер Г. Мартин Лютер: теология и революция / Пер. с нем. Минск, 2000.

5. Войтович Л., Целуйко О. Правлячі династії Європи. Біла Церква, 2008.

6. Головащенко С. І. Історія християнства: Курс лекцій; Навч. посібник. Київ, 1999.
7. Денисенко В. Проблеми раціоналізму та ірраціоналізму в політичних теоріях Нового часу європейської історії. Львів, 1997.
8. Історія сучасного світу: соціально-політична історія XV – початку XXI століть: навч. посіб / За ред. Ю. Горбаня. Київ, 2012.
9. Ліхнякевич І. Історія Німеччини: від початків до сьогодення: навчальний посібник. Львів, 2010.
10. Люблинская А. Д. Франция при Ришелье. Французский абсолютизм в 1630–1640 гг. Ленинград, 1982.
11. Новикова О. Э. Нидерландский гуманист Юст Липсий о гражданских войнах // Культура возрождения XVI века. Москва, 1997.
12. Мак-Грат А. Інтелектуальні витоки європейської Реформації / Перекл. з англ. Київ, 2008.
13. Орлова Т. Історія сучасного світу: XV–XXI ст.: Навч. посіб. Київ, 2008.
14. Ревякин А.В. Французские династии: Бурбони. Орлеани, Бонапарты //Новая и новейшая история. – 1992. – №4.
15. Чистозвонов А. Н. Нидерландская буржуазная революция XVI века. Москва, 1984.
16. Шатохина-Мордвинцева Г. А. История Нидерландов: Учебное пособие для вузов. Москва, 2007.

Короткий зміст.

Особливості політичного розвитку Німеччини в XV- на початку XVI ст. Німецький гуманізм. Реформування католицької церкви. М. Лютер і початок Реформації. Народна Реформація. Т. Мюнцер. Анабаптисти. Селянська війна в Німеччині. Поширення реформаційних ідей на інші країни Європи. Лютеранство. Аугсбурзький мир 1555 р. Протестантизм.

Лютеранство. Реформація в Швейцарії. Кальвінізм. Католицька контрреформація. Тридентський собор. «Товариство Ісуса».

Особливості розвитку Англії наприкінці XV ст. Наслідки географічних відкриттів. Акціонерні компанії. Аграрна революція. Обгороджування. Ринкові відносини. Англія в добу Тюдорів. Королівська реформація. Англія за королів Генріха VIII та Едуарда VI. Англійська церква. «Символ віри» 1571 р. Рух пуритан. Правління Єлизавети I. Стюарти. Зовнішня політика.

Становлення абсолютизму у Франції. Станові зміни в суспільстві. Ринкові відносини. Реформація у Франції. Громадянські (релігійні) війни. Варфоломійська ніч. Нантський едикт 1598 р. Франція за Генріха IV. Меркантилізм. Правління Людовіка XIII. Зміцнення абсолютизму за Рішельє.

Іспанія на межі XV-XVI ст. Об'єднання королівства. Зміни в економіці та суспільстві. Іспанія за Карла V. Комуни. Повстання у Кастилії 1520-1521 рр. Кортеси. Правління Філіпа II. Зовнішня політика. Втрата могутності.

У першій половині XVI ст. у Західній і Центральній Європі розгорнувся широкий суспільний рух, антифеодальний по своїй соціально-економічній та політичній суті, релігійне (антікатолицьке) за своєю ідеологічною формою. Оскільки найближчими цілями цього руху були "виправлення" офіційної доктрини римсько-католицької церкви, перетворення церковної організації, перебудова взаємин церкви і держави, остільки воно стало називатися Реформацією.

Думка про необхідність церковних реформ висловлювалася задовго до Реформації. Стурбовані моральним і політичним занепадом папства, моральним розкладанням духівництва, багато богословів і священники намагалися зсерединивстановити авторитет і чистоту католицької церкви. Головним вогнищем європейської Реформації була Німеччина.

Католицька церква служила в середні століття ідеологічною опорою всього феодального ладу. Вона вчила, що світ і весь існуючий у ній порядок,

у тому числі і суспільний лад, створені богом і не підлягають ніякому зміні, а на частку мас залишається лише покірність владі. Папи і вищий католицький клір цілком усвідомлювали значення свого вчення і своєї організації у феодальному світі. Папський Рим не безпідставно вважав себе оплотом існуючого ладу. Звідси претензії вищого католицького духовенства на чолі з татом на те, щоб встановити свою політичну гегемонію, підкорити собі світську владу, використовувати вплив з метою свого збагачення. Папські дипломати, збирачі церковних поборів і продавці індульгенцій заповнювали країни Європи.

Претензії католицької церкви викликали невдоволення навіть великих світських феодалів, але в значно більшому ступені - жителів міст, в яких зароджувалася нова, буржуазна ідеологія. У XV і XVI ст. домагання церкви зустрічали рішучий опір з боку королівської влади у тих країнах, які стали на шлях державної централізації. У роздробленій же Німеччині тата, як і раніше претендували на значну владу. Щоправда, деякі німецькі князі до початку XVI ст. почали потроху ставити в залежність від себе середнє духовенство своїх князівств. Один з князів навіть стверджував, що він сам є татом у своїх землях. Не випадково згодом значна частина князів активно підтримала Реформацію. Проте в безпосередньо підвладних йому територіях вище духовенство Німеччини мало і значною світською владою. Величезні суми грошей ішли з німецьких земель в папську скарбницю через розгалужену папську агентуру - передусім духовних князів і всякого роду збирачів. Ця обставина значною мірою сприяло тому, що реформаційний рух, ґрунт для якого підготовлена була і в інших країнах Європи, почалося раніше за все саме в Німеччині і об'єднало тут найбільш широкі верстви населення.

З початком реформаційного руху було пов'язане виступом Лютера в жовтні 1517 р. з 95 тезами проти індульгенцій. Один з вихідних пунктів лютеровського вчення - теза про те, що спасіння досягається винятково вірою. Кожен віруючий виправдовується нею особисто перед богом, стаючи тут як

би священиком себе і внаслідок цього не потребуючи більш як у послугах католицької церкви (ідея "всесвященства"). Тільки лише богу - суті досконаліше - зобов'язані люди (від тат і князів до останнього селянина і плебея) коритися рабськи, служити віропіддані. У порівнянні з богом абсолютно всі смертні незначні. Ніхто з людей не має переваги над собою подібними: клір нічим не відрізняється від мирян, всі стани однакові. Це трактування М. Лютером основоположень християнства в умовах Реформації фактично була чи не першою раннебуржуазною версією принципу рівноправності.

Т. Мюнцер був реалістично мислити революційним вождем і не предрешал в деталях форми державного устрою, принципи управління і т. п. в суспільстві, де простий трудящий народ і справді виявиться джерелом і суб'єктом політичної влади. У поглядах Т. Мюнцера є зачатки республіканських ідей; до певної міри ці ідеї сходять до відповідних уявлень таборитів. Чітко було сформульовано їм вимога забезпечити охорону основ держави, визначення напрямів державної політики і постійний контроль над нею виключно самими народними масами. В цьому яскраво висловився демократизм мюнцеровської програми.

Громадський рух в Німеччині XVI ст. досягло свого кульмінаційного пункту у Селянській війні 1521-1525гг. Хвилювання, почалися на південному заході Німеччини в червні 1524 Швидко виявилася зв'язок бунтівних селян з реформаційним рухом у містах.

Передумови Реформації в Швейцарії. До початку XVI ст. міста помітно посилили натиск на свої сільські округи, на союзні землі і фогтствах, урізуючи їх адміністративно-судові права і вольності. В окремих випадках селяни домагалися своїх цілей. Берн в кінці XV ст. скасував у сільських областях серваж, уніфікував статус різних груп селян. У цілому соціально-економічний розвиток породжувало ускладнення і конфлікти, обстановка в країні загострювалася. Останні десятиліття XV і початок XVI ст. відзначені ланцюгом хвилювань і повстань через наємницьких пенсій, зловживань

влади у містах та сільських округах. У 1513-1515 рр.. пройшла серія повстань проти корупції влади кантонів Цюрих, Люцерн, Золотурн та інших, їх зловживань з пенсія, яка сплачується вербувальниками сім'ям загиблих найманців.

Кальвіністська церква будувалася на республіканських засадах. На чолі громади стояли старшини, що обиралися з числа багатих світських осіб, і досвідчені проповідники-міністри, які одержували скромну фіксовану оплату. Ця рада (консисторія) відав всієї релігійним життям громади, розглядав справи, пов'язані із провинами проти релігії і моралі. Питання про догмати кальвінізму вирішувалися на особливих зборах міністрів - конгрегаціях, пізніше перетворилися на місцеві, а потім і «національні» синоди. Основним їх завданням була боротьба з відхиленнями від ортодоксальної доктрини і єресями. Диякони відали збором і витрачанням коштів на потреби церкви та благодійність.

Історичне значення і доля швейцарської реформації. Швейцарський союз, продовжуючи в XVI ст. формуватися в самостійну державу, органічно вписувався в складалася систему європейських держав з притаманними їй процесами взаємозв'язків і взаємовпливів. Тому і Реформація в Швейцарії становила частину широкого і багатолікого реформаційного руху, що поширився, хоч і різною мірою, в більшості європейських країн.

Цвинглианство, який висловив власне швейцарські потреби, дуже енергійний на початковому етапі, потерпіло результаті поразка. Спроба його вийти за межі Швейцарії і дати ідеологічне прапор нової федерації реформованих швейцарських кантонів і імперських князівств зазнала краху. Несприятливо складалася і внутрішня обстановка. Відомі успіхи промисловості та ремесла, сільських промислів і кредиту, виникнення раннебуржуазних торгово-промислових компаній і банків мали слабку загальну базу, господарська кон'юнктура відрізнялася нестійкістю, капіталів не вистачало, підприємництвом займалися переважно вихідці з Франції та Північної Італії.

Важливим засобом зміцнення абсолютизму при Тюдорах з'явилася реформа церкви в Англії, яка почалася при Генріхові VIII. Приводом до її проведення стала відмова папи римського дозволити розлучення короля Генріха VIII з його першою дружиною Катериною Арагонською, родичкою Карла V. У відповідь на цю відмову англійський парламент у 1534 р. звільнив церкву Англії від підпорядкування Риму і «Актом про супрематии» проголосив главою церкви короля. В основі Реформації лежало прагнення англійських дворян і городян створити національну протестантську церкву як знаряддя абсолютизму, а також заволодіти церковними землями і майном. Парламентськими актами 1536 і 1539 рр.. в Англії були закриті всі монастирі, а їх майно і землі конфісковані королем; у 1545 р. були закриті всі каплиці, майном яких також заволоділа корона. Ці конфіскації в остаточному підсумку збільшували земельні володіння дворянства і буржуазії, а також значно поповнили королівську скарбницю. Нові власники церковних земель, щоб збільшити свої доходи, зганяли з землі селян - колишніх її власників, огорожували її і підвищували земельну ренту.

Реформація проводилася шляхом жорсткого терору. Від англійців вимагали повного підпорядкування нової організації церкви. За заперечення її основних принципів покладалася страта. Побоюючись росту народної опозиції стосовно нової церкви, Генріх VIII заборонив самотійно читати і тлумачити Біблію майстровим, поденників, хліборобам і слугам, тому що вони могли витлумачити її в дусі радикальних сектантських навчань. Найактивнішими діячами Реформації були Томас Кромвель - канцлер королівства, і Томас Кранмер, що зайняв після Реформації посаду архієпископа Кентерберійського.

У 20-і роки XVI століття у Франції почали распрост ранитися реформаційні ідеї. У ідейній підготовці Реформації важливу роль зіграло гуманістичний рух. Центром поширення гуманістичних знань з 1530 р. стала Колегія королівських лекторів у Парижі. Під впливом гуманізму у Франції

задовго до Реформації розповсюджувалися ідеї реформи церкви. Магістр вільних мистецтв Лефевр д'Етапль, прихильник очищення церкви, ще в 1512 р. (за п'ять років до виступу Лютера) сформулював два основні принципи майбутньої Реформації - виправдання вірою і розуміння Священного писання як єдиного джерела релігійної істини.

Французьке реформаційний рух поділяється на три періоди. Перший період (20-ті - початок 30-х років XVI ст.) Був пов'язаний з помірним розповсюдженням лютеранства (переважно в містах). До 20-х років XVI ст. відноситься перший виступ богословського факультету Паризького університету - Сорбонни - проти єресі. У 1521 р. були засуджені Лефевр д'Етапль і його однодумці. Реформаційні ідеї були формою соціального протесту для більшості ремісників, експлуатованих цеховими майстрами. Французький король, не бачачи в цьому русі великій небезпеці, поки займав позицію віротерпимість.

Другий період (1534-1559) характеризувався рішучим виступом прихильників нової віри, зростанням числа єретиків і поступовим розширенням соціальної бази Реформації за рахунок нижчого духовенства. У 1534 р. афіші, складені прибічниками Реформації, були розклеєні навіть у королівському палаці. Цей виступ, оцінене Франциском I як нечувана зухвалість, спонукало короля відмовитися від політики віротерпимості і прийняти серйозні заходи.

Особливості соціально-політичного розвитку Франції зумовили поширення кальвінізму переважно в південних і південно-західних містах країни, хоча прихильники нового реформаційного вчення були і в містах інших областей Франції. Громадянські війни. Протиріччя між двома угрупованнями феодално-аристократичної опозиції, конфесійно розділеною, знайшли втілення в Амбуазького змові (1560), який став прелюдією громадянських воєн.

Перші збройні зіткнення між гугенотами і католиками були викликані акцією герцога Гіза проти гугенотів, що зібралися в Шампані в містечку

Васси в 1562 р. Вбивство кількох гугенотів і поранення близько 100 учасників зборів сколихнули всю Францію, поклавши початок відкритої збройної боротьби.

Економічний розвиток Нідерландів у кінці XV – на початку XVI ст. Політичний устрій. Нідерланди під владою Іспанії в XVI ст. Національно-визвольна війна. Нідерландська революція 1566-1609 рр. Іконоборчий рух. Політика герцога Альби. «Гентське умиротворення». Утворення Об'єднаних провінцій Нідерландів. Аппаська і Утрехтська унії. Наслідки революції у Нідерландах.

Нідерланди – історична область на Заході Європи. В часи Середньовіччя та Нового часу під Нідерландами розуміли такі держави та території: Нідерланди, Бельгія, Люксембург та Північно-Східну Францію. У XV ст. більша частина Нідерландів входила до складу Бургундії (Бургундського герцогства, а після його розпаду в 1477 р. перейшли до Габсбургів). Марія Бургундська вийшла заміж за Максиміліана Габсбурга, після цього Нідерланди перейшли у володіння Габсбургів. З 1516 р. Нідерланди стали складовою частиною імперії Карла V. У 1555 році імперія Габсбургів була поділена між іспанськими і австрійськими Габсбургами і відійшли до складу Іспанії, якою тоді правив король Філіп II.

Нідерланди у перші половині XVI ст. були квітучим краєм, до складу якого входило 17 провінцій. З них найбільшими були Ено (Гунгау), Артуа, Люксембург, Намюр, Фландрія, Брабант, Голандія, Зеландія. На маленькій території проживало близько 3 млн. чоловік. Нідерланди, умовно, можна розділити на три регіони: Сільськогосподарський Південь – суди входили такі області як Люксембург, Артуа, Намюр; Промисловий Центр – Брабант, Фландрія та Торговельно-промисловий Північний-Захід – Голландія та Зеландія. У XVI ст. економіка Нідерландів розвивається дуже стрімко.

Причини стрімкого економічного розвитку Нідерландів:

Іспанська присутність у Нідерландах була дуже обмеженою. Офіційно всіма нідерландськими провінціями правив намісник імператора, але його

владу була дуже номінальною. Кожне місто, область мали широку автономію, великі привілеї у місцевому самоуправлінні. У кожній адміністративній одиниці влада де-факто належала місцевому магістрату. Функції королівського намісника полягали переважно у збиранні податків для короля. Сума податків які збиралися іспанцями в Нідерландах була колосальною – 1 млн. гульденів, це в три рази більше ніж приносили американські колонії для Іспанії. Існування у складі Іспанської імперії було дуже вигідно для Нідерландів – Нідерланди у особі іспанського монарха отримували доступ до світової торгівлі, а то також захист від зовнішніх ворогів, а Іспанія важливий плацдарм у боротьбі за світове панування, і величезні грошові надходження

Як бачимо на початку XVI ст. ще не було видно протиріч які б призвели до революційних потрясінь. Проте ситуація стрімко змінюється у наступні десятиліття.

Нідерландська революція почалася із релігійного конфлікту. У серпні 1566 року спалахує повстання протестантів іконоборців. *Іконоборство* – протестанський рух у Нідерландах в 1566 р., спрямований на знищення зображень святих у католицьких церквах. Протестантизм не визнає шанування ікон які вважаються ідолопоклонництвом. Повстанці починають громити католицькі церкви по всій території Нідерландів, знищуючи ікони, статуї святих та звільняючи ув'язнених протестантів. У відповідь на дії повстанців іспанський король у 1567 році спрямовує до Нідерландів каральний похід на чолі якого стояв герцог Альба. Нідерландська буржуазна революція це перша в світовій історії успішна революція. На зміну середньовічного феодалізму прийшов капіталізм. Нідерланди з отриманням незалежності увійшла до числа найбільш розвинутих держав Європи. Було знищено залежність від Іспанії, яка була політичною перешкодою для економічного розвитку країни. Створено умови для розвитку кальвінізму як ідейної підвалини нового суспільства.

Лекція 3. Міжнародні відносини ранньої Нової доби Тридцятилітня війна в Європі.

План

1. Міжнародні відносини у XVI ст. Система європейської рівноваги.
2. Міжнародна напруга в Європі на початку XVII ст. Причини Тридцятилітньої війни 1618-1648 рр.
3. Етапи Тридцятилітньої війни.
4. Вестфальський мир. Наслідки війни для Європи.

Література:

1. Баран З., Качараба С., Сіромський Р., Чума Б. Історія країн Західної Європи та Північної Америки Нового часу (кінець XV - початок XIX ст.). За редакцією З.А.Баран. Київ: Знання, 2015. 533 с.
2. Маньшкін А. С. Новая и новейшая история стран Западной Европы и Америки. – М.: Слово: Эксмо, 2004. – 606 с.
3. Новая история стран Европы и Америки / [ред. И.М. Кривогуз]. - М.: Дрофа, 2003. – 912 с.
4. Новая история стран Европы и Америки 16-19 века [Текст]: учеб. пособие: в 3 ч. / Под ред. А. М. Родригеса, М. В. Пономарёва. – М.: ВЛАДОС. – М.: Ч.1 - 2005, 528с.; Ч.2 - 2010, 621с.; Ч.3 - 2008, 703с.
5. Алексеев В. М. Тридцатилетняя война. Ленинград, 1961.
6. Брусиловська О. І. Історія міжнародних відносин 1640–1914 рр.: Навчально-методичний посібник. Одеса, 2005.
7. Зінченко А. Історія дипломатії від давнини до початку нового часу. Вінниця, 2002.
8. Кирхнер В., ван Роосбрек Р. Люди эпохи завоеваний. Вильгельм Оранский. Фернандо Альба / Пер. с нем. Ростов-на-Дону, 1998.
9. Тарле Е. В. Очерки истории колониальной политики западноевропейских государств: конец XV – начало XIX вв. Москва–Ленинград, 1965.

10. Хижняк І. Нова історія міжнародних відносин у системному форматі (1648–1918): Підруч. для студ. вищ. навч. закл. Київ, 2009.

Короткий зміст.

Міжнародні відносини у XVI ст. Система рівноваги в європейських відносинах. Міжнародні суперечності між європейськими державами на початку XVII ст. Причини Тридцятилітньої війни 1618-1648 рр. Чеський період війни (1618-1623). Данський період війни (1624-1629). Шведський період війни (1630-1634). Французький період війни (1635-1648). Вестфальський мир. Наслідки війни для Європи.

В історії людства європейська цивілізація відіграла чи не найпомітнішу роль. Понад п'ять століть тому почалося її домінування у світі через відкриття, завоювання, торгівлю, дипломатію, капіталовкладення й еміграцію. Це лідерство засновувалося не тільки на військовій та економічній силі, кожна сфера людської діяльності зазнала її впливів, починаючи від промисловості і фінансів і завершуючи наукою та модою. Європейська цивілізація фактично встановила модель розвитку для решти світу, що призвело до його європеїзації. З іншого боку, розуміння сутності історичного шляху європейської цивілізації та її особливостей важливе під кутом зору тих змін, які відбуваються в наш час в Україні, що досі коливається у остаточному визначенні свого подальшого курсу - на Захід чи на Схід. Вибір цивілізаційної орієнтації є важливим не тільки для держави, але і для суспільства, кожного його окремого представника, який будує свою життєву стратегію і тактику. Якщо людина прагне бути «європейцем» то для цього не досить тільки заяв про намір. Необхідне розуміння сутності європейськості, бо саме таке усвідомлення і сформувало європейську спільноту.

Характер міжнародних відносин у XVI ст. У міжнародних відносинах Європи доби раннього Нового часу важливе значення продовжували відігравати династичні принципи.

Новим чинником міждержавних відносин став розкол Європи за релігійною ознакою внаслідок Реформації. Чимало держав ставали учасниками міжнародних конфліктів, підтримуючи своїх одновірців або прагнучи перешкодити поширенню віросповідання, яке вони не підтримували.

Вирішальну роль у міжнародних відносинах Європи цього періоду відігравали іспанські та австрійські Габсбурги, Англія та Франція. Гострі суперечки виникали між Францією та Габсбургами, володіння яких межували з її кордонами. Найбільшим із проявів їхніх суперечностей були Італійські війни (1494—1559 рр.). Гострої форми набуло протистояння між протестантською Англією та католицькою Іспанією.

Незважаючи на численні воєнні сутички, жодна з провідних європейських країн — учасниць конфліктів не мала достатньо сил, щоб завдати поразки противнику. Таку систему міжнародних відносин називали — баланс сил або системою європейського балансу, який згодом був порушений Тридцятилітньою війною.

Наприкінці XVI ст. важливу роль стала відігравати Швеція, яка, підпорядкувавши Норвегію та Фінляндію, намагалася поширити вплив на данські, польські та прибалтійські землі.

Вагомим чинником міжнародних відносин XVI ст. була боротьба з проникненням у Європу Османської імперії. Турецька загроза примушувала європейців спільно виступати проти агресора. З іншого боку, це не виключало укладання тимчасових союзів із турецьким султаном задля власної користі.

У XVII ст. політична ситуація в Європі суттєво змінилась. На карті Європи з'явилися централізовані держави — Англія, Франція та Іспанія, які намагалися впливати на політичні та економічні процеси в Європі. Разом із тим Німеччина та Італія залишилися роздробленими. Крім того, Реформація провела певну межу між державами, які почали використовувати релігійні процеси в політиці і навпаки, коли політика починала залежати від релігії.

Політичні, релігійні, економічні суперечності в Європі переросли у війну, яка охопила більшість європейських держав. Вона тривала 30 років (1618—1648 рр.) і отримала назву «Тридцятилітня війна». Кожна країна мала свої причини брати участь у цій війні.

За правління Карла V провідна роль у політичному житті Європи належала династії Габсбургів. Після його смерті династія поділилася на іспанську (Іспанія, Португалія, Нідерланди, південь Італії та колонії в Америці) і австрійську (Священна Римська імперія, Богемія, Угорщина, Хорватія). На початку XVII ст. Габсбурги об'єдналися для посилення впливу на Європу під прапором Контрреформації.

Учасники Тридцятилітньої війни та їхня мета

Священна Римська Імперія та Іспанія планували утворення єдиної християнської європейської держави на чолі з Габсбургами;

Швеція мала за мету перетворити Балтійське море на «внутрішнє море» держави;

Франція, яка практично опинилася в оточенні володінь Габсбургів, виступала проти посилення впливу Габсбургів у Європі та встановлення власної гегемонії серед європейських держав.

Голландія продовжувала боротьбу за власну незалежність і верховенство власного торговельного флоту. Іспанія так і не визнала Республіку Сполучених Провінцій.

Данія зазіхала на панування в Балтійському морі та приєднання земель у Північній Німеччині;

Англія намагалася, з одного боку, протидіяти посиленню династії Габсбургів, а з другого — не допустити зміцнення Франції. Боротьба за власні інтереси проти посилення будь-якої держави в Європі.

Кожна з держав — учасниць Тридцятилітньої війни намагалася отримати певні економічні та територіальні вигоди. Крім того, у країнах Європи тривали процеси Реформації та Контрреформації.

Німеччина залишалася роздробленою країною. Крім поділу за територіальною ознакою, виник ще й релігійний поділ — частина князів були протестантами, інші — католиками. Німецькі землі й стали основною територією Тридцятилітньої війни.

Міжнародні відносини Європи XVI ст. базувались на системі європейського балансу. Вирішальну роль у міжнародних відносинах Європи цього періоду відігравали іспанські та австрійські Габсбурги, Англія та Франція. Наприкінці XVI ст. важливу роль стала відігравати Швеція. Вагомим чинником цього століття була боротьба з проникненням у Європу Османської імперії. Міжнародна ситуація в Європі на початку XVII ст. була складною. Наслідком загострення протиріч стала Тридцятилітня війна 1618-1648 рр., в ході якої в Європі зменшився вплив династії Габсбургів.

Впродовж усієї першої половини XVII ст., дипломатичні відносини Австрії і Туреччини залишалися досить стабільними. Це змушувало південних слов'ян шукати собі інших союзників. Проте ані Іспанія, ані герцог Савойський, які мріяли розпочати війну проти турків, не надали християнам Османської імперії військової підтримки. Допомогу вони здійснювали лише шляхом вирядження на Балкани численних католицьких місіонерів. Однак проповідь католицизму серед південних слов'ян не мала успіху, хоча об'єктивно й сприяла пожвавленню культурних зв'язків з передовими країнами Заходу. Тридцятилітня війна в Європі (1618-1648) змусила південних слов'ян надовго забути про допомогу із Заходу. Водночас турецька загроза в очах європейців відступила на другий план. Саме це, мабуть, і було однією з основних причин, чому майже вся перша половина XVII ст. характеризувалася відносним затишшям національно-визвольного руху у цьому регіоні.

Вестфальський мир, що був підписаний 24 жовтня 1648 року (Мюнстері (Вестфалія), поклав кінець Тридцятилітній війні. Він фактично змінив всю зовнішньополітичну ситуацію в Європі, привів до нового розподілу політичних сил. Вестфальський мир визнавав світську і державну

різноманітність (було утворено 355 самостійних держав); закріпив кордони окремих держав. Саме з цього часу головною формою політичної організації суспільства виступала національна держава (у західній термінології «держава-нація»), а домінуючим принципом міжнародних відносин стає принцип національного суверенітету. Фактично – це перша світова міжнародна система, яка запровадила у практику міжнародних взаємодій новий принцип – систему політичної рівноваги (баланс сил).

Головними центрами сили в Європі стають Іспанія, Португалія, Нідерланди, потім Англія та Франція вступають у боротьбу за розподіл світу. Національні держави встановили свої кордони з урахуванням мовної ознаки та природно-географічних кордонів. Наприкінці XVII – на початку XVIII ст. минула велич Іспанії, Португалії, Швеції, Нідерландів, а до кінця XVIII ст. - і Польщі.

Тридцятилітня війна розпочалася як релігійна, але згодом перетворилася на засіб розв’язання політичних проблем. Вона змінила вигляд політичної карти Європи — утвердилися незалежні держави Голландія та Швейцарія, Німеччина залишилася роздробленою країною, відбулося формування кордонів держав. Склалася система міжнародного балансу, вплив Габсбургів суттєво зменшився. Разом із тим Тридцятилітня війна не розв’язала релігійних суперечностей і заклала підвалини для наступних реваншистських дій. Війна не привела до автоматичного краху Габсбургів, але змінила розстановку сил в Європі. Гегемонія перейшла до Франції. Занепад Іспанської імперії став очевидним. Крім того, Швеція увійшла в число великих держав, значно зміцнивши свої позиції на Балтиці. З Вестфальського миру прийнято вести відлік сучасної епохи в міжнародних відносинах.

Лекція 4. Епоха Просвітництва.

План

1. Просвітництво на межі XVII – XVIII ст.
2. Французьке Просвітництво.
3. Особливості Просвітництва у різних країнах, його вплив на суспільство.
4. Значення Просвітництва в історії Європи.

Література:

1. Баран З., Качараба С., Сіромський Р., Чума Б. Історія країн Західної Європи та Північної Америки Нового часу (кінець XV - початок XIX ст.). За редакцією З.А.Баран. Київ: Знання, 2015. 533 с.
2. Акімова А. А. Вольтер. – М., 1970.
3. Акімова А. А. Дидро. – М., 1963.
4. Азаркин Н. М. Монтескье. Москва, 1988.
5. Вулф Л. Винайдення Східної Європи. Мапа цивілізації у свідомості епохи Просвітництва / Перекл. з англ. Київ, 2009.
6. Дворцов А. Т. Жан-Жак Руссо. Москва, 1980.
7. Денисенко В. Проблеми раціоналізму та ірраціоналізму в політичних теоріях Нового часу європейської історії. Львів, 1997.
8. Історія світової культури. Навчальний посібник / В. Шейко, О. Гаврюшенко, О. Кравченко. Київ, 2006.
9. Історія світової цивілізації: Соціокультурний розвиток людства: Навчальний посібник. Вид. 2-ге / Ю. Павленко. Київ, 1999.
10. Історія художньої культури. Західна Європа. XVII–XVIII ст.: Підручник / В. М. Шейко та ін. Харків, 2001.
11. Идеи Возрождения и философия нового времени: Сборник научных статей / Отв. ред. Т. Б. Длугах. Москва, 1986.
12. Лосєв І. Історія і теорія світової культури: Європейський контекст: Навч. Посібник. Київ, 1995.
13. Рассел Б. Історія західної філософії / Перекл. з англ. Київ, 1995.

14. Мир Просвещения. Исторический словарь / Под. ред. В. Ферроне и Д. Роша; пер. с итал. Москва, 2003.

15. Просветительское движение в Англии / Под ред. Н. Мещеряковой. Москва, 1991.

Короткий зміст.

Просвітництво та просвітителі на межі XVII – XVIII ст. Англійські витоки. Французьке Просвітництво. Ідеї прогресу. Розвиток освіти і науки. Енциклопедисти. Особливості Просвітництва у різних країнах, його вплив на суспільство. Значення Просвітництва в історії Європи.

XVIII ст. увійшло в історію як епоха Просвітництва. Ця епоха принесла з собою небачене прискорення темпів соціального і духовного розвитку європейського суспільства. Само поняття Просвітництво і хронологічні межі цього історичного явища досить умовні. Просвітительський рух виник ще в кінці XVII ст., а останні вогнища його згасали у XIX ст. Під час відповіді на питання потрібно дати загальну характеристику Просвітництву, вивчити мету, яку переслідував цей рух. Між епохою Відродження, реформацією і Просвітництвом існує певний взаємозв'язок. Хоча просвітительський рух зародився в Англії в останній чверті XVII ст., але його основні ідеї своїми коренями сягали в далеке минуле. Ідеологія Просвітництва набула поширення саме в Нову добу і впродовж усього XVIII ст. поступово ставала одним із чинників тогочасних ціннісних орієнтацій і сприяла формуванню так званого «освіченого абсолютизму». Варто підкреслити, що під її впливом сформувалася доктрина «добре регульованої держави». Її витоки пов'язані не тільки з власне просвітницькими цінностями, а й з близькими до них «камералістськими» поглядами на державу. Підвести до висновку, що просвітителі виклали свій ідеал і окреслили контури нового суспільства, яке повинно було прийти на зміну старому. Просвітителі доводили, що суспільство повинно бути перебудоване відповідно до вимог розуму і бути співзвучним природнім і

невіддільним правам людини. У суспільстві все це готувало «революцію в головах».

Просвітництво було загальноєвропейським ідейним рухом, але і мало декілька своєрідних варіантів. Багатоманітність шляхів, якими йшло Просвітництво, зробило його унікальною лабораторією людської думки. В різних країнах воно мало і специфічні відмінності, зумовлені особливостями їх історичного розвитку. Саме специфічні умови історичного розвитку західноєвропейських країн у добу Просвітництва, художні традиції, що склалися в цих країнах у попередні століття, були причиною того, що культура і мистецтво кожної з них мали свої особливості та відмінності. Разом із тим у культурі західноєвропейських країн можна виділити й спільні риси, які дають підставу говорити про добу Просвітництва як про певний цілісний етап в історії європейської духовної культури. Національні течії просвітницької думки мали свою специфіку.

Просвітители виклали свій ідеал і окреслили контури нового суспільства, яке повинно було прийти на зміну старому. Просвітители доводили, що суспільство повинно бути перебудоване відповідно до вимог розуму і бути співзвучним природнім і невід'ємним правам людини. У суспільстві все це готувало «революцію в головах». На основі аналізу національних течій просвітницької думки, можна зробити висновок про співвідношення в ідеології Просвітництва універсальних світоглядних установок і регіональних особливостей політичної культури, ролі Просвітництва в політичній історії провідних країн Заходу.

Лекція 5. Західноєвропейські держави в період модернізації.

План

1. Англійська революція другої половини XVII ст. Промислова революція.
2. Франція за Людовіка XIV та Людовіка XV. Фронда.
3. Німецькі держави в другій половині XVII-XVIII ст.

4. Монархія Габсбургів у другій пол. XVI-XVIII ст.

Література;

1. Баран З., Качараба С., Сіромський Р., Чума Б. Історія країн Західної Європи та Північної Америки Нового часу (кінець XV - початок XIX ст.). За редакцією З.А.Баран. Київ: Знання, 2015. 533 с.

2. Манышкин А. С. Новая и новейшая история стран Западной Европы и Америки. – М.: Слово: Эксмо, 2004. – 606 с.

3. Новая история стран Европы и Америки / [ред. И.М. Кривогуз]. - М.: Дрофа, 2003. – 912 с.

4. Новая история стран Европы и Америки 16-19 века [Текст]: учеб. пособие: в 3 ч. / Под ред. А. М. Родригеса, М. В. Пономарёва. – М.: ВЛАДОС. – М.: Ч.1 - 2005, 528с.; Ч.2 - 2010, 621с.; Ч.3 - 2008, 703с.

5. Ададуrow В. Історія Франції. Королівська держава та створення нації (від початків до кінця XVIII ст.). Львів, 2002.

6. Барг М. А. Великая английская революция в портретах ее деятелей. Москва, 1991.

7. Борисов Ю. В. Дипломатия Людовика XIV. Москва, 1991.

8. Воцелка К. История Австрии: Культура, общество, политика / Пер. с нем. Москва, 2007.

9. Дефурно М. Повседневная жизнь Испании золотого века / Пер. с фр. Москва, 2004.

10. История Испании и Португалии / Сост. С. Шумов и А. Андреева. Москва, 2002.

11. История Франции. Т.1. /Под ред. А.З. Манфреда. – М. 1974. Разделы: Французский абсолютизм XVII. Упадок. Просвещение.

12. Кеймен Г. Испания: дорога к империи / Пер. с англ. Москва, 2007.

13. Китс Дж. История Италии / Пер. с англ. Москва, 2012.

14. Лабутина Т. Л. Политическая борьба в Англии в период реставрации Стюартов: 1660–1681 гг. Москва, 1982.

15. Ліхнякевич І. Історія Німеччини: від початків до сьогодення: навчальний посібник. Львів, 2010.
16. Линтнер В. Италия. История страны / Пер. с англ. Москва–Санкт-Петербург, 2007.
17. Малов В. Н. Жан-Батист Кольбер: абсолютистская бюрократия и французское общество. Москва, 1991.
18. Медведева К. Т. Австрийские Габсбурги и сословия в начале XVII века. Москва, 2004.
19. Мовчан С. П., Кипаренко Г. М. Велика Британія: географія, історія, культура. Львів, 2012.
20. Очерки истории Германии с древнейших времён до 1918 г. – М., 1969.
21. Рутенбург В. М. Истоки Рисорджименто: Италия в XVII–XVIII вв. Ленинград, 1980.
22. Павлова Т. А. Оливер Кромвель – человек и политик //Новая и новейшая история. – 1971. – № 1-2.
23. Савин А. Лекции по истории Английской революции. Москва, 2000.
24. Цьольнер Е. Історія Австрії / Перекл. з нім. Львів, 2001.

Короткий зміст.

Англійська революція другої половини XVII ст.: причини та передумови. Початок революції. Протистояння короля і парламенту. Громадянські війни. О. Кромвель. Англійська республіка. Протекторат Кромвеля. Реставрація Стюартів. Конституційна монархія. Правління Якова II. Декларація про віротерпимість. «Славна революція» 1688-1689 рр. Значення революційних подій в Англії. Промислова революція, її наслідки.

Французький абсолютизм за Людовіка XIV та Людовіка XV. Фронда. Перебування при владі кардинала Мазаріні. Протекціонізм. Зовнішня політика.

Німецькі держави в другій половині XVII-XVIII ст. Політична роздробленість. Економічний та політичний розвиток. Королівство Пруссія. Освічений абсолютизм. Правління Фрідріха II.

Економічний розвиток монархії Габсбургів у другій пол. XVI-XVIII ст. Зовнішня політика та війни. Розширення володінь. Багатонаціональна держава. Правління Марії-Терезії та Йосифа II. Освічений абсолютизм.

Аналіз економічної ситуації в період раннього нового часу доводить, що промислова революція була неможливою без цілої серії технічних винаходів, які уможливили механізацію виробництва. Якісним показником технічного перевороту став початок процесу виробництва машин машинами. Існували певні фактори, завдяки яким стала можливою відносно швидка трансформація країн Заходу.

Промисловий переворот став переломним процесом у складанні індустріального суспільства, тобто завершені процесу модернізації в історичному контексті Нового часу. Важливими особливостями індустріального суспільства стають біполярна класова соціальна структура і техногенний характер розвитку. Формування структури індустріального суспільства було далеко не безболісним процесом. На процес формування суспільства впливали зміни масової свідомості, рівень життя населення.

Не всі країни Заходу були в рівній мірі готові до «промислового прориву». Слід відмітити історичні, географічні та інші особливості провідних країн Західної Європи та Америки, які вплинули на темпи формування індустріальної економічної системи. Варто підкреслити, що країни «першого ешелону» модернізації становили так звані країни «старого капіталізму» - Голландія, Бельгія, Англія, Франція, Швейцарія. Для них процес модернізації мав особливу специфіку, він носив органічний характер, протікав еволюційно. Для країн т.з. «другого ешелону» - Німеччина, Італія, промислово розвинені регіони Австро-Угорщини і Росії, а також Японія та США які стали на шлях індустріалізації лише у XIX ст., був характерним зовсім інший тип модернізації.

Для розкриття економічних передумов Англійської буржуазної революції необхідно уважно проаналізувати становище в англійській промисловості, сільському господарстві та торгівлі, відзначивши, яким чином феодальні порядки ставали все більшим гальмом розвитку капіталістичної мануфактури по шляху вільної конкуренції. Кількість мануфактур збільшувалася, значного поширення вони набувають і на селі. Основними галузями мануфактурного виробництва були суконна, паперова, мила, шовку, вогнепальної зброї, видобування вугілля та заліза, що, в свою чергу, сприяло зростанню кількості міст та розвитку внутрішньої і зовнішньої (заморської) торгівлі. У сільському господарстві тривав процес обгороджування, що призвів до зростання вільної робочої сили. Англійське село ставало дедалі більше залежним від ринку.

Характеризуючи соціальні передумови англійської революції необхідно зупинитися на розміщенні соціальних сил, охарактеризувати соціальні верстви Англії напередодні революції. Тут важливо визначити переважно консервативну роль «старого дворянства», що особливо сильним було на Півночі й Північному Заході країни, і опозиційну режимові Стюартів роль «нового дворянства» у союзі з міською буржуазією. Також варто згадати про становище англійського селянства напередодні революції.

Існують певні факти, які свідчать, що в Англії ще зберігалися залишки феодальних відносин. Деякі явища суспільно-політичного і господарського життя, характерні для буржуазних відносин, а в іншій явища, характерні для феодалізму.

Англійський абсолютизм мав національні особливості. Аналізуючи політичну боротьбу в Англії напередодні революції, потрібно особливо відзначити, що на відміну від попередньої династії, Стюарти, утвердившись на англійському престолі з 1603 року, перейшли до режиму відкритої диктатури, вступивши в гострий конфлікт із парламентом. Глибинні протиріччя, які у XVI ст. проявлялися в суспільному житті ще слабо і епізодично, в перші три десятиліття XVII ст. проявилися уже зовсім

рельєфно, поступово наростаючи. Саме в цей період поступово, але неухильно загострювався соціальний, політичний і релігійний антагонізм. Опозиція королівській політиці привела до складання парламентом в 1628 році «Петиції про право», яку можна вважати основним документом боротьби за правову державу.

Розглядаючи ідеологію пуританізму, потрібно зупинитися на основних вимогах пуритан і їх відносинах з королівською владою. Основна ідея пуританізму була спрямована проти феодално-абсолютистського ладу й державної англіканської церкви. Необхідно усвідомити розходження у двох напрямках пуританізму, відзначивши ті соціальні сили, які за ними стояли. Громадянська війна прискорила поляризацію сил у революційному таборі. Невдачі першого етапу війни привели до того, що пресвітеріанське командування було відсторонено, і керівна роль в армії перейшла до індепендентської меншості. Визнаним лідером індепендентів в парламенті стає О. Кромвель. Саме він приступає до реорганізації армії. Важливо прийти до висновку, що ранній пуританізм став ідейним прапором боротьби широких верств суспільства проти англіканської догматики, королівського абсолютизму й феодалного ладу.

У листопаді 1641 року парламент прийняв важливий документ за назвою «Велика ремонстрація». У ньому вміщувалася, по суті, програма буржуазно-дворянської опозиції, що містила економічні, політичні й релігійні вимоги опозиції. Важливо усвідомити, що саме цей документ заклав основи парламентської системи правління в Англії. Хоча багато сподівань народних мас не ввійшли до «Великої ремонстрації», але значення її було дуже велике. Характеризуючи політичні погляди левеллерів, як самостійної течії, слід підкреслити, що вони виражали інтереси дрібних власників і вимагали загального виборчого права для чоловіків. А за справжню рівність виступали дигери, які проповідували суспільство загальної рівності, але без насильства.

Найбільш важливим періодом англійської історії XVII століття є 1640-ті роки, час громадянської війни, республіки й протекторату, коли політична боротьба досягла найвищої напруги. Кожний період, має чітко визначені хронологічні межі.

Існує низка причини, за яких стала можливою реставрація королівської династії Стюартів. Особливе місце в цьому процесі займав англійський генералітет та армія. Важливою є роль Бредської декларації та першочергові заходи, здійснені Карлом II для повернення попереднього статусу трону. Економічний аспект цього періоду характеризується політикою протекціонізму та розвитком мануфактур. У зовнішній політиці Англії середині XVIII ст. було закладено основи Британської колоніальної імперії.

Проти короля наростала опозиція, яка призвела до структуризації англійського парламенту, що заклало основи сучасному партійному спектру англійської політики. Політика обох партій сприяла буржуазному розвитку країни. Важливою є роль закону «Habeas Corpus Act» в подальшій історії країни.

Невдоволення різних верств суспільства політикою Стюартів призвело до державного перевороту і усунення Якова II від влади. В країні була встановлена парламентська монархія. Характеризуючи особливості безкровної революції та «Біллю про права» 1689 р., потрібно зауважити, що утвердження конституційної монархії відповідало потребам буржуазії і означало передачу вищої влади парламенту, в руках якого зосередилися законодавчі і частково виконавчі функції.

Наслідки англійської революції в політичному, економічному, соціальному та зовнішньополітичному аспектах констатують, що революція виявилася незавершеною, але вона була важливою подією європейської і світової історії.

Наслідки промислової революції наприкінці XVIII ст. в Англії, що перетворили її на одну з найрозвиненіших країн світу. На відміну від інших

країн Європи Німеччина та Італія у XVIII ст. були роздробленими країнами, що позначалось на розвитку господарства. В цей час Австрія розширює свої володіння на сході Європи і перетворюється на багатонаціональну державу. Особливістю володінь австрійських Габсбургів було те, що крім австрійців, там проживали словаки, чехи, угорці, італійці, хорвати та інші народи.

Промислова революція, що почалась в Англії, поступово поширилась європейськими країнами. У XIX ст. країни Західної Європи стали на шлях побудови індустріального суспільства. Вільна конкуренція, економічні кризи, структурні зміни в економіці стали атрибутами суспільного розвитку другого періоду Нової історії. В політичному житті держав важливу роль стали відігравати політичні партії.

Модернізація — перехід від традиційного аграрного суспільства до світського, міського й індустріального. Переважною більшістю теоретиків розглядається як соціальний та цивілізаційний процес спрямованої трансформації суспільств, який розгортався протягом XVI-XX ст.

Традиційними вважається цілий спектр суспільств — від примітивних неписьменних суспільств до племінних федерацій, патримоніальних, феодальних, імперських систем, міст-держав тощо¹

Модерними вважаються суспільства, розвиток яких у загальних рисах спирається на науку (перш за все природознавство), техніку, індустрію і демократію^[2].

Згідно з сучасними теоріями модернізації, розвинутою може вважатися та країна, яка має значний рівень індустріалізації, стабільний економічний розвиток, віру суспільства у силу раціонального наукового знання як основу прогресу, високий рівень та якість життя, розвинуті політичні структури, вагому частку середнього класу у структурі населення; суспільства, які не відповідають цим критеріям, належать або до «традиційних», або до «перехідних»^[3].

Модернізація тісно пов'язана з капіталізмом, по суті капіталізація і модернізація в західних суспільствах були одним і тим же процесом

Модернізоване суспільство має комплекс взаємопов'язаних ознак, котрі часто розглядають як окремі процеси економічної, політичної, соціальної та культурної модернізації.

Економічна модернізація передбачає інтенсифікацію процесу економічного відтворення, котра досягається завдяки зростанню спеціалізації та диференціації праці, енергетичного устаткування виробництва, перетворення науки на виробничу (економічну) силу та здійсненню раціонального управління інноваційним розвитком виробництва.

Її складовими є:

- заміна сили людини або тварини неживими джерелами енергії, такими як пар, електрика або атомна енергія, які використовуються у виробництві, розподілі, транспорті та комунікації;
- відділення економічної діяльності від традиціоналістського оточення;
- прогресуюча заміна знарядь праці машинами і складними технологіями;
- зростання у кількісному і якісному відношенні вторинного (промисловість і торгівля) і третинного (обслуговування) секторів економіки при одночасному скороченні первинного (видобуток);
- зростаюча спеціалізація економічних ролей і кластерів економічної діяльності — виробництва, споживання і розподілу;
- забезпечення самопідтримки у зростанні економіки — щонайменше, забезпечення зростання, достатнього для одночасного регулярного розширення виробництва та споживання;
- зростаюча індустріалізація^[9].

Модернізація стала чинником створення економічних форм та інститутів, які сприяють розвитку та домінуванню товарно-грошових відносин у виробництві, споживанні та примусі до праці, що призвело до розвитку буржуазного укладу та капіталізму. Це, у свою чергу, спричинило розвиток та поширення ринкових відносин, формування та розвиток

національних і транснаціональних ринків. Використання досягнень науки у бізнесі сприяло науково-технічній революції та перетворенню науки на одну з важливих виробничих сил. Економічна модернізація також передбачає постійне вдосконалення методів управління економікою та виробничих технологій, що сприяло появі раціональної бюрократії, менеджменту та економічної науки.

Модернізація нарівні із глобалізацією стала провідним способом поширення капіталізму у світі^[10].

Політична модернізація передбачає створення певних політичних інститутів, які мають сприяти реальній участі населення у владних структурах та впливу народних мас на прийняття конкретних рішень.

Її складові:

- наближення до диференційованої політичної структури з високою спеціалізацією політичних ролей та інститутів;
- еволюція політичної системи у напрямку створення сучасної суверенної держави;
- посилення ролі держави;
- розширення сфери дії та посилення ролі законодавчого поля, що поєднує державу та громадян;
- зростання чисельності громадян (осіб з політичними і громадянськими правами), розширення залучення до політичного життя соціальних груп та індивідів;
- виникнення та зростання політичної бюрократії, перетворення раціональної деперсоніфікованої бюрократичної організації на домінуючу систему управління та контролю;
- ослаблення традиційних еліт та їхньої легітимності, посилення модернізаторських еліт^[11].

Політична модернізація розпочалася з появи в Європі перших національних централізованих держав, поглиблення політичної модернізації у Європі та Америці призвело до збільшення кількості централізованих

держав, встановлення конституційного ладу, парламентської форми правління, впровадження принципу розділення влади, інституювання політичних партій та рухів, загального виборчого права, становлення правової держави, розвитку демократії та впровадження паритетної демократії. У той же час вона призвела і до регіональної та глобальної експансії централізованих буржуазних держав, що започаткувало у XVI ст. процес утворення світових колоніальних імперій, та — у XIX ст. — до розвитку імперіалізму як найвищого, системного способу такої експансії, спрямованого на поділ світу на залежні території та зони впливу. Все це сприяло процесу глобалізації.

Соціальна модернізація передбачає формування відкритого суспільства з динамічною соціальною структурою. Таке суспільство виникло і розвивалося на основі ринкових відносин, правової системи, що регулює відносини власників, і демократичної системи, можливо не досить досконалої. Демократія такому соціуму необхідна для того, щоб було можливо швидко вносити зміни у правила гри у мінливій обстановці і стежити за їх виконанням^[12].

Її складові:

- створення суспільства з відкритою стратифікаційною системою та високою мобільністю;
- рольовий характер взаємодії (очікування та поведінка людей зумовлені їх суспільним статусом і соціальними функціями);
- формальна система регулювання відносин (на основі писемного права, законів, положень, договорів);
- складна система соціального управління (відокремлення інституту управління, соціальних органів управління та самоврядування);
- секуляризація релігії (набуття нею світських ознак);
- виокремлення різноманітних соціальних інститутів^[3].

Соціальна модернізація сприяла появі ранньомодерних та модерних націй, масового та громадянського суспільства та соціальної держави.

Культурна модернізація передбачає формування високодиференційованої й у той же час уніфікованої культури, що базується на комплексній парадигмі прогресу, удосконалення, ефективності, щастя і природного вираження особистих можливостей і почуттів, а також на розвиткові індивідуалізму.

Її складовими є:

- диференціація головних елементів культурних систем;
- поширення грамотності та світської освіти;
- зростаюча віра у науку і технології;
- створення складної, інтелектуальної та інституціоналізованої системи для підготовки до здійснення спеціалізованих ролей;
- поява нових індивідуальних орієнтацій, звичок, характеристик, що виявляють себе у більшій можливості пристосовуватися до дедалі ширших соціальних горизонтів;
- розширення сфер інтересів;
- усвідомлення того, що винагорода повинна відповідати вкладові індивідуума, а не яким-небудь іншим його особливостям;
- можливість розвивати гнучку інституційну структуру, здатну пристосовуватися до постійно мінливих проблем і потреб^[11].

У західних країнах культурна модернізація призвела до Реформації та Контрреформації, важливими етапами культурної модернізації були пізнє Відродження, доба Гуманізму, Просвітництва. Культурна модернізація пов'язана із розвитком сучасної природничої науки (з XVII ст.), гуманітарної науки (XIX-XX ст.), появою теорій націоналізму, соціалізму та комунізму. Унаслідок зміни культурної парадигми у XVIII-XX ст. мали місце зменшення ролі традиційних цінностей (сім'ї, релігії, моралі), занепад традиційних авторитетів, звільнення

сексуальної та гендерної поведінки від влади традицій (сексуальна революція), поява масової культури та диференціація національних макрокультур на субкультури.

Після Тридцятилітньої війни Вестфальський мир (1648 р.) надовго закріпив роздробленість Німеччини. Більшість німецьких держав і володінь входили у Священну Римську імперію німецької нації. Імператора обирали з династії Австрійських Габсбургів колегією з 9 курфюрстів - найвпливовіших німецьких князів. Проте реальна влада імператора поширювалася лише на родові володіння Габсбургів.

Найбільшими державами імперії були Австрія, Бранденбург - Пруссія, Саксонія, Баварія. Але провідну роль у подальшому розвитку Німеччини і всієї Центральної і Східної Європи відіграли лише дві перші з них.

Австрійські Габсбурги, які були імператорами Священної Римської імперії, володіли також землями, що знаходились поза межами імперії і були заселені іншими народами. Всі володіння Габсбургів стали основою для формування Австрійської імперії. Поштовхом до виникнення Австрії, як багатонаціональної держави була турецька агресія. Країна стала тим бар'єром, який турки не змогли подолати.

Здолавши турецьку загрозу Австрійські Габсбурги постали перед проблемою збереження і зміцнення своїх зростаючих володінь.

Найбільш гостро ця проблема проявилася під час правління імператора Карла IV, який не мав наступників за чоловічою лінією. Передбачаючи хиткість держави після своєї смерті, він домогся, щоб сусідні правителі визнали його доньку Марію-Терезію правительницею монархії Габсбургів (Прагматична санкція).

Але здобувши корону Марія -Терезія одразу втягнулась у боротьбу проти претендентів на престол (війна за австрійську спадщину 1740-1746 рр.). Незважаючи на скрутне становище, вона зуміла захистити своє право. У наступні роки Австрія активно брала участь у війнах, що точилися на континенті. Марія-Терезія започаткувала у своїх володіннях реформи в дусі

освіченого абсолютизму: посилила центральну владу, провела воєнну реформу, врегулювала відносини між селянами і землевласниками, впорядкувала систему законодавства. Здійснювалися заходи з розвитку освіти. Головною метою цих реформ було зміцнення влади імператора, об'єднання володінь, уніфікація економічного, політичного, соціального життя імперії.

Значно більшого у проведенні реформ досяг син Марії-Терезії Йосиф II. Він вдався до подальшого посилення центральної влади і уніфікації володінь. Підпорядкував церкву. Продовжив кодифікацію законів. Скасував особисту залежність селян. Продовжував розвиток освіти. У проведенні реформ він мало керувався реаліями життя, що зумовило значний опір його реформаторській діяльності. Під кінець правління більшість його реформ було скасовано.

Якщо головним завданням Габсбургів було збереження своїх володінь, то для правителів Пруссії головним було їх примноження. Від середини XVII ст. починається швидке піднесення Бранденбург-Пруссії. У 1657 р. Пруссія вийшла з-під Польської опіки. Курфюрст Фрідріх I проголосив себе королем. Ця подія, згодом дала привід пруським королем розширювати свої володіння, щоб їх розміри були гідними королівського титулу. Для здійснення цих планів потрібно було велике військо і кошти на його утримання. Завдяки різноманітним заходам, жорсткій економії невелика Пруссія отримала армію, яка чисельністю не поступалася великим європейським державам, а за бойовими якостями вважалася найкращою.

Закладена такими заходами воєнна могутність, дала змогу найвідомішому з пруських королів Фрідріху II приступити до активної зовнішньої політики, основним методом якої стала війна.

Політична роздробленість Німеччини позначалась і на розвитку її господарства. Переміщення основних торговельних шляхів в Атлантичний океан призвело до занепаду німецьких міст, що раніше процвітали, ремесел тощо. Спустошлива Тридцятилітня війна відкинула німецькі землі за рівнем

економічного розвитку далеко назад. Країна була пограбована і лежала в руїнах. Збезлюділи цілі райони. Морське узбережжя та гирла найважливіших річок (Рейну, Ельби та ін.) контролювала Швеція.

За таких умов основним джерелом прибутку для німецьких держав була земля, на якій вирощувався єдиний експортний товар — хліб. Князі за умов панування феодалських відносин із метою збільшення виробництва товарного хліба зганяли селян із земель, розширювали площу орних земель, збільшували панщину. У такий спосіб у більшості німецьких князівств відбулося прикріплення селян до землі. Занепад торгівлі, ремесла, а відповідно — міст призвів до збереження цехової системи з її суворою регламентацією.

У першій половині XVIII ст. господарське життя в німецьких землях дещо пожвавішало. Проте центр економічного піднесення знаходився не в містах, а в сільській місцевості. Тут з'явилися перші мануфактури — розпорошеного типу. Селяни, які заробляли на прожиток кустарним промислом, були поєднані з ринком через підприємця-скупника.

Виникли й великі державні мануфактури, що виробляли в основному військову продукцію (гармати, рушниці, солдатські однострої, амуніцію та ін.).

З ім'ям Фрідріха II пов'язаний період Просвітництва в німецькій історії. Фрідріх II, з молодих років слідуючи тогочасній моді, був прихильником видатного просвітителя Вольтера, листувався з ним, навіть запросив до себе. Проте останній, знаходячись при дворі Фрідріха II, швидко збагнув, що захоплення ідеями Просвітництва у короля було поверховим. Той прагнув лише одного — збільшити територію Пруссії. Всі заходи, хоча вони іноді й збігалися з ідеями Просвітництва, були спрямовані лише на те, щоби зберегти й покращити військово-економічний устрій держави, щоб мати змогу утримувати 150 тис. військо.. З цією метою король проголосив повну віротерпимість. Було видано збірник законів “Фрідріхів кодекс”, за яким запроваджувався рівний для всіх і незалежний суд, скасовувалися

тортури. Фрідріх також дбав про розвиток рільництва і промисловості (особливо військової). Відкривалися банки, будувалися канали, шляхи, здійснювалося значне будівництво у Берліні та Потсдамі.

Проводячи реформи, король не змінював соціальної структури суспільства. Дворяни залишалися панівною верствою. Він уважав, що дворяни — єдина опора армії, а армія — це головне.

Для покращання становища поміщицьких селян він провів незначну реформу в Померанії: забороняв зганяти селян з землі і забирати їх наділи. Фрідріх II боявся, що зміни в становищі селян позбавлять його армію рекрутів.

Проте становище державних селян покращилося. Вони отримали право володіти землею і передавати її у спадок. Дана реформа була продиктована прагненням, щоб у країні не зменшувалось кількість тих, хто сплачують податки.

У сфері освіти він піклувався про розвиток вищої, частково — середньої. У 1763 р. було запроваджена загальна обов'язкова початкова освіта, проте якість освіти в початкових школах була занадто низькою. Такими були основні реформи, здійснені Фрідріхом II.

Після смерті Людовіка XIII на французькому троні опинився його п'ятирічний син Людовік XIV (1643—1715). Анна, а першим міністром до 1661 р. був кардинал Джуліо Мазаріні. Тільки після його смерті молодий король заявив, що він сам буде першим міністром і що без його волі жодна справа не вирішуватиметься. Пізніше його девізом були слова: "Держава — це я". Від його імені правила королева

Вийшовши переможницею з Тридцятилітньої війни, Франція в другій половині XVII ст. перетворилася на одну з найсильніших держав Європи. Після смерті Людовіка XIII королем став його п'ятирічний син, Людовік XIV (1643-1715), а королевою-регентшею - мати малолітнього монарха, Анна Австрійська. Фактично влада опинилася в руках її всесильного фаворита, першого міністра, кардинала Джуліо Мазаріні. Талановитий дипломат, він

проводив непопулярну серед французів внутрішню політику, що призвело до громадянської війни — Фронди. Закінчивши з нею, французький абсолютизм вступив у свою найближчу добу, пов'язану з ім'ям Людовіка XIV.

Формування абсолютної монархії було завершено за Людовіка XIV (1643—1715 рр.). Людовіка проголосили королем у 5-річному віці. Від його імені правила мати Анна Австрійська, а фактичним правителем був її фаворит, наступник Рішельє на посаді першого міністра кардинал Мазаріні. Він обіймав цю посаду 18 років, продовжуючи політику Рішельє, спрямовану на зміцнення Франції та посилення королівської влади.

За Мазаріні було успішно закінчено Тридцятилітню війну, Франція домоглася панівного становища в Європі.

Для успішного ведення війни були потрібні чималі кошти, тож Мазаріні запроваджував нові податки. Це викликало незадоволення, з якого скористалася аристократія, щоб повернути свої давні права. Цей рух дістав назву Фронда. Мазаріні спромігся успішно подолати Фронду.

Після смерті Мазаріні король заявив, що не збирається призначати нового першого міністра та управлятиме сам. Своєю наступною діяльністю Людовік XIV довів, що він є керівником, гідним могутньої європейської держави.

Першою сферою, в якій король навів лад, були державні фінанси. Він наказав заарештувати генерального інтенданта Фуше за зловживання і кинути його до в'язниці. Новим міністром фінансів було призначено і Жана Батиста Кольбера. Успіхи в економіці за роки правління Людовіка XIV пов'язані саме з діяльністю цього міністра фінансів. Кольбер сприяв розвитку промисловості, підтримував торгівлю шляхом впровадження високого мита. Прокладалися нові дороги. Створювалися торговельні компанії. Його називали батьком французького флоту. Запроваджувалася чітка система звітності витрат і доходів. Було проведено реформу армії. Всіх офіцерів призначав король. Військо дістало уніформу й нове озброєння, було

збільшено кількість полків і модернізовано артилерію. У розпорядженні короля була добре озброєна армія з 550 тис. вояків, найчисленніша в тогочасній Європі. Крім того було проведено деяка систематизація законів країни, що дозволило впорядкувати судову систему. Але король не схвалив планів Кольберу по знищенню внутрішніх митних кордонів, поширення податків на дворян, зменшення кількості монастирів.

Міцні фінанси, надійна армія — ось те, на що спиралася королівська абсолютна влада за Людовіка XIV.

Вся вища судова влада також належала королю. За таємним наказом Людовіка XIV дозволялося ув'язнити будь-кого без суду і відправити до паризької в'язниці Бастилії. Її лиховісні мури стали символом необмеженої королівської влади. Навіть відносини з католицькою церквою Людовік XIV побудував на її повній залежності від короля. Нантський едикт 1685 р. було скасовано, кальвінізм заборонено, а сотні тисяч гугенотів мусили виїхати з Франції.

Зовнішня політика Франції в роки правління Людовіка XIV була відображенням його прагнень до особистої слави та бажання стати арбітром у європейських справах. Людовік XIV докладав чимало зусиль, щоб перешкодити Габсбургам панувати в Європі. Водночас він намагався збільшити територію своєї держави, загарбавши землі сусідів. За 54 роки самостійного правління Людовіка XIV Франція впродовж 33 років вела війни. У 1667—1668 рр. Людовік XIV завоював Іспанські Нідерланди. Війна 1672—1678 рр. за загарбання Голландії закінчилася для Франції поразкою. Причиною цієї та наступних поразок Людовіка XIV стало те, що європейські держави (католицькі й протестантські) об'єдналися проти Франції.

Незважаючи на поразки, за роки правління Людовіка XIV абсолютна монархія у Франції досягла свого розквіту.

Людовік XIV скасував Нантський едикт. Було заборонено кальвіністські богослужіння, церкви гугенотів зруйновано, а їхніх

проповідників вигнано з Франції. Відновилися переслідування протестантів, які змушені були масово емігрувати з країни.

По смерті Людовік XIV, який пережив свого сина і онука, його наступником став правнук Людовік XV (1715-1774 рр.). Він зійшов на королівський трон у 5 років і тривалий час країною правили його міністри. Коли король підріс, то всю свою молоду енергію спрямував у розваги з любовницями. Найбільший вплив на короля мала маркіза де Помпадур, до порад якої він беззаперечно дослухався. Таким чином Людовік XV виявився вкрай нерозсудливим правителем. Він віддавав переваги розвагам, а не кропіткій державній праці, яка б вивела Францію з кризи. Його абсолютно не хвилювало майбутнє країни. Неодноразово він заявляв, що „на наш вік хватить”, „після нас хоч потоп”. Для покриття своїх витрат король щедро торгував державними посадами. Коли йому говорили про важке становище народу, він говорив, що на їх місці він би обурився, але нічого не робив для покращення становища в країні. За правління Людовіка XV переслідувалися просвітителі, а створена ними „Енциклопедія” знищувалася. Його влада була настільки необмеженою, що у його руках була доля будь якого підданого. Але французький абсолютизм опинився у глибокій кризі, з якої він так і не зміг знайти вихід.

Лекція 6. Англійські колонії в Північній Америці (XVII – XVIII ст.).
Війна за незалежність та утворення США.

План

1. Колонізація Англією Північної Америки. Розвиток американських колоній Англії.
2. Формування північноамериканської нації. Конфлікт колоній з метрополією.
3. Війна за незалежність (1775-1783 рр.).
4. Декларація незалежності. Утворення США.
5. Версальський мир. Наслідки війни.

6. Становлення органів влади США. Конституція.

Література:

1. Баран З., Качараба С., Сіромський Р., Чума Б. Історія країн Західної Європи та Північної Америки Нового часу (кінець XV - початок XIX ст.). За редакцією З.А.Баран. Київ: Знання, 2015. 533 с.

2. Манышкин А. С. Новая и новейшая история стран Западной Европы и Америки. – М.: Слово: Эксмо, 2004. – 606 с.

3. Новая история стран Европы и Америки / [ред. И.М. Кривогуз]. - М.: Дрофа, 2003. – 912 с.

4. Новая история стран Европы и Америки 16-19 века [Текст]: учеб. пособие: в 3 ч. / Под ред. А. М. Родригеса, М. В. Пономарёва. – М.: ВЛАДОС. – М.: Ч.1 - 2005, 528с.; Ч.2 - 2010, 621с.; Ч.3 - 2008, 703с.

5. Американские президенты: 41 исторический портрет от Джорджа Вашингтона до Билла Клинтона / Под ред. Ю. Хайджекинга; пер. с англ. Ростов-на-Дону, 1997.

6. Бернхем В. Вступ до права та правової системи США. Київ, 1999.

7. Война за независимость и образование США /Под ред. Севастьянова. – М., 1997.

8. Зотов А. А. США: Негры и война за независимость. – М., 1988.

9. История нового времени стран Европы и Америки / Под ред. И.П.Дементьева – М., 1999.

10. Куропятник Г.П. Земельный вопрос и революционная ситуация в Северной Америке накануне войны за независимость США //Вопросы истории. – 1976. –№8.

11. Согрин В. В. Политическая история США. XVII–XX вв. Москва, 2001.

12. Согрин В. В. К идейным истокам войны за независимость // Вопросы истории. – 1975. – №9.

13. Согрин В.В. Биография «отцов-основателей» США в американской историографии //Новая и новейшая история. – 1980. – №1.

14. Тіндалл Дж. Б., Шай Д. Е. Історія Америки / Перекл. з англ. Львів, 2010.

Короткий зміст.

Колонізація Англією Північної Америки. Соціально-економічний розвиток колоній. Політичний устрій. Формування північноамериканської нації. Конфлікт між колоніями та метрополією.

Війна за незалежність (1775-1783 рр.). Декларація незалежності 1776 р. Утворення США. Версальський мир. Наслідки війни. Становлення органів влади. Конституція США 1787 р. Конгрес. Дж. Вашингтон – перший президент США. Білль про права (1789 р.).

Заселення американського континенту та формування аборигенів, тобто перші спроби європейської колонізації території Північної Америки припадають на 1000 рік н. е., здійснювані вікінгами. При цьому необхідно нагадати, як змінилася ситуація для індіанців з відкриттями Х. Колумба. Англія і Франція, де буржуазні відносини розвивалися активніше, ніж на Піренеях, з нестерпною заздрістю дивилися на збагачення іспанців і португальців. У XVI ст. Новий Світ стає мішенню і приманкою для англійських шукачів пригод, купців і джентльменів. Піратство у водах Америки, за активної підтримки корони, стає постійним промислом багатьох англійців.

Етапи англійської колонізації території Північної Америки та процес утворення перших англійських колоній характеризується активністю. Незважаючи на те, що Англія пізніше інших країн почала колонізацію Нового Світу, в XVIII ст. у Північній Америці існувало вже 13 англійських колоній, що активно розвивалися. Особливості англійської колонізації; основні передумови й причини переселення англійців у Північну Америку, також мали місце. Необхідно зауважити характер відносин між аборигенами і колоністами та наслідки англійської експансії для місцевого населення. Війни з індіанцями були жорстокими і варварськими.

Прибутковим способом первісного накопичення капіталів служила работоргівля. Гострими були протиріччя і серед білого населення колоній. Бурхливі події 1640 року в Англії відбилися і на її колоніях. Суттєво зменшується притік переселенців та англійських товарів. До подій в Англії колонії поставилися неоднаково. Різні групи населення цих колоній по різному ставились до подій в метрополії. Нобхідно підкреслити, що революційні події в метрополії мали вплив і на долю колоній. Там поживавилася торгівля, започатковувалося промислове виробництво, активізувалася діяльність місцевих асамблей і участь колоністів у політичному житті. Зазнала змін і соціальна структура колоній.

Від початку заснування і до початку революції населення 13 англійських колоній Північної Америки швидко зростало і було багатонаціональним. Інтерес викликає соціальна структура населення колоній та ті проблеми, які необхідно було долати жителям колоній. З економічним ростом колоній створювався єдиний американський ринок, налагоджувалися внутрішні зв'язки, почала формуватися нова північноамериканська нація. За економічними ознаками колонії поділялися на три групи, з притаманною тільки їм спеціалізацією. Суттєво ситуація змінилася з реставрацією Стюартів, які намагалися створити в колоніях централізоване управління, насадити феодальні інститути та впровадження системи меркантилізму.

В колоніях зростає опір британському пануванню та консолідація демократичних сил. Діє організація «Сини свободи». Спроби метрополії обмежити волю підприємництва в колоніях створювали економічні передумови Американської революції. Прийняті в 1765 році закони (у першу чергу акт про гербовий збір) викликали бурхливий протест більшості колоністів. У жовтні того ж року в Нью-Йорку був скликаний конгрес представників колоній, де була прийнята перша «Декларація права». Аналізуючи цей документ, необхідно показати, чого домагалися колоністи в економічній і політичній сферах. Друга декларація прав, прийнятої на

конгресі у Філадельфії в 1774 року, мала більше радикальний характер, ніж перша.

Прогресивна політична думка, ідеї англійських, французьких філософів одержали активне поширення й у Північній Америці. Найбільш яскравими представниками американської просвітительської думки були Б. Франклін, Т. Джефферсон, Т. Пейн. Кожний з них виступав за свободу американських колоній, відрізняючись, однак у ступені радикальності своїх поглядів. У позиції Б. Франкліна необхідно звернути увагу на помірність і практицизм поглядів автора. Більше радикальних поглядів дотримувався автор «Декларації про незалежність» Т. Джефферсон і ідеалом якого була демократична республіка. Джефферсон був ініціатором прийняття «Білля про права», правової основи життя американців. Досить цікаво, що революційна доктрина була висловлена вперше не американцем, а англійським радикалом Томасом Пейном.

Війна за незалежність в Північній Америці 1775 – 1783 рр. була першою буржуазною революцією на Американському континенті. У ході військових дій відбувались на труднощі, які доводилося долати революційній армії. Під час Війни за незалежність проти Англії відбувалася і гостра політична боротьба в самих колоніях. Широкий народний рух сприяв демократизації системи політичної влади в самих штатах, були проведені важливі радикальні соціальні і політичні перетворення. Колишні колонії стали штатами з республіканською формою правління. У 1776 – 1780 рр. усі 13 штатів прийняли свої конституції. Необхідно також охарактеризувати найвищі органи влади США за Конституцією 1787 р. та показати значення цього документа для подальшої долі країни.

На середину XVIII ст. у сфері економіки і соціальних відносин північноамериканських колоній Англії склалася гостра і суперечлива ситуація, небезпечна серйозними конфліктами. Визвольні рухи в колоніях піднялися відразу після закінчення Семилітньої війни 1756–1763 рр. Витіснивши в результаті війни із Канади своїх головних суперників

французів, англійці спробували ввести більш суворий режим у своїх північноамериканських володіннях. Ця спроба викликала рішучий опір з боку американців. Почалися масові компанії протесту, безпосереднім приводом до яких стало прийняття британським парламентом 22 березня 1765 р. закону про гербовий збір.

Слід звернути увагу на економічні труднощі, що виникли в ході війни та масове зростання незадоволення. Особливо виділяється велике повстання дрібних фермерів, на чолі якого став ветеран війни за незалежність Даніель Шейс. В ході масових виступів неодноразово звучали заклики виробити справедливую конституцію, яка б відповідала інтересам народу. Характеризуючи економічні проблеми та соціальні протиріччя, які мали місце в цей період, потрібно показати роботу конвенту по виробленню конституції. Обнародування конституції викликало гострі дебати в суспільстві. В ході політичної боротьби навколо конституції 1787 р. важливе місце зайняло питання про права людини. Характеризуючи основні положення Конституції США та Білля про права, можна дати їм високу оцінку. Це важливі історичні документи.

Важливе значення для колоній в боротьбі з Англією мала позиція європейських держав. Складною була міжнародна обстановка, яка складалася на європейському континенті в другій половині XVIII ст., що і спонукало європейських лідерів підтримати колоністів у їх визвольній боротьбі.

Американська революція другої половини XVIII ст. є однією з ранніх демократичних революцій Нового часу. Головним її досягненням стало утворення нової незалежної демократичної держави на американському континенті. Результати революції мали вплив на американське суспільство у політичній, економічній, соціальній, культурній сферах. Революція мала прогресивне значення цих подій для всієї світової історії. Адже значення першої американської революції не обмежується географічними рамками Північної Америки.

V. ТЕМАТИКА СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Теми семінарських занять

Денна форма навчання

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Вступ. Великі географічні відкриття.	2
2	Виникнення капіталізму в Західній Європі.	2
3	Європейське Відродження.	2
4	Західноєвропейські держави в XVI – на початку XVII ст. Реформація.	2
5	Визвольний рух у Нідерландах.	2
6	Тридцятилітня війна (1618-1648 рр.).	2
7	Просвітництво в історії Європи.	2
8	Англійська революція середини XVII ст. Промисловий переворот.	2
9	Французький абсолютизм.	2
10	Німецькі держави, Австрія, Італія, Іспанія в другій половині XVII – у XVIII ст.	2
11	Війна північноамериканських колоній Англії за незалежність. Утворення США.	2
	Разом I семестр:	22

Теми семінарських занять

Заочна форма навчання

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
Кредит 3. Країни Європи в другій половині XVII – XVIII ст.		
1	Тема 1. Країни Європи та Америки в добу модернізації	2
	Разом за I семестр	2

Семінарські заняття

I семестр

Тема 1. Вступ. Великі географічні відкриття.

План

1. Нова доба всесвітньої історії. Періодизація нового часу.
2. Передумови та причини Великих географічних відкриттів.
3. Найважливіші морські експедиції кінця XV- поч XVI ст.
4. Формування колоніальних імперій.
5. Географічні відкриття другої половини XVI і першої половини XVII ст.
6. Значення Великих географічних відкриттів в історії людства.

Література:

1. Баран З., Качараба С., Сіромський Р., Чума Б. Історія країн Західної Європи та Північної Америки Нового часу (кінець XV - початок XIX ст.). За редакцією З.А.Баран. Київ: Знання, 2015. 533 с.
2. Магидович И. П., Магидович В. И. Очерки по истории географических открытий: В 5 т. Т. 2. Великие географические открытия (конец XV – середина XVII в.). Москва, 1983; Т. 3. Географические открытия и исследования нового времени (середина XVII–XVIII в.). Москва, 1984.
3. Манышкин А. С. Новая и новейшая история стран Западной Европы и Америки. – М.: Слово: Эксмо, 2004. – 606 с.
4. Новая история стран Европы и Америки / [ред. И.М. Кривогуз]. - М.: Дрофа, 2003. – 912 с.
5. Новая история стран Европы и Америки 16-19 века [Текст]: учеб. пособие: в 3 ч. / Под ред. А. М. Родригеса, М. В. Пономарёва. – М.: ВЛАДОС. – М.: Ч.1 - 2005, 528с.; Ч.2 - 2010, 621с.; Ч.3 - 2008, 703с.
6. Пигафетта А. Путешествие Магеллана / Пер. с исп. Москва, 1950.
7. Путешествия Христофора Колумба. Дневники, письма, документы / Пер. с исп. Москва, 1961.

8. Фрадкин Н. И. Географические открытия и научное познание Земли. Москва, 1972.

9. Харт Г. Морской путь в Индию. Рассказ о плаваниях и подвигах португальских мореходов, а также о жизни и времени дона Васко да Гамы, адмирала, вице-короля Индии и графа Видигейры. Москва, 1959.

10. Хроники открытия Америки. 500 лет. Антология. / Сост. Земсков В. Б. Пер.с англ. Москва, 1998.

Тема 2. Виникнення капіталізму в Західній Європі в XVI в.

План

1. Розвиток техніки та промислового виробництва в Ранній Новий час.
2. Населення Європи, зміни в житті людини.
3. Зародження капіталізму в XVI – XVII ст. Первинне накопичення капіталу.
3. Розвиток капіталізму в промисловості. Мануфактура.
4. Розвиток капіталізму в сільському господарстві.
5. Особливості розвитку капіталізму в країнах Західної Європі.

Література:

1. Баран З., Качараба С., Сіромський Р., Чума Б. Історія країн Західної Європи та Північної Америки Нового часу (кінець XV - початок XIX ст.). За редакцією З.А.Баран. Київ: Знання, 2015. 533 с.

2. Манышкин А. С. Новая и новейшая история стран Западной Европы и Америки. – М.: Слово: Эксмо, 2004. – 606 с.

3. Новая история стран Европы и Америки / [ред. И.М. Кривогуз]. - М. : Дрофа, 2003. – 912 с.

4. Новая история стран Европы и Америки 16-19 века [Текст]: учеб. пособие: в 3 ч. / Под ред. А. М. Родригеса, М. В. Пономарёва. – М.: ВЛАДОС. – М.: Ч.1 - 2005, 528с.; Ч.2 - 2010, 621с.; Ч.3 - 2008, 703с.

5. Джеджора О. Історія європейської цивілізації. Ч. 1: До кінця XVIII ст. Львів, 1999.

Тема 3. Європейське Відродження.

План

1. Зародження нової культури Відродження в Італії.
2. Гуманістичні ідеї в інших європейських країнах.
3. Мистецтво Високого Відродження.
4. Мистецтво Північного Відродження.
5. Освіта і наука.
6. Література і театр.

Література:

1. Баран З., Качараба С., Сіромський Р., Чума Б. Історія країн Західної Європи та Північної Америки Нового часу (кінець XV - початок XIX ст.). За редакцією З.А.Баран. Київ: Знання, 2015. 533 с.

2. Маньшкін А. С. Новая и новейшая история стран Западной Европы и Америки. – М.: Слово: Эксмо, 2004. – 606 с.

3. Новая история стран Европы и Америки / [ред. И.М. Кривогуз]. - М.: Дрофа, 2003. – 912 с.

4. Новая история стран Европы и Америки 16-19 века [Текст]: учеб. пособие: в 3 ч. / Под ред. А. М. Родригеса, М. В. Пономарёва. – М.: ВЛАДОС. – М.: Ч.1 - 2005, 528с.; Ч.2 - 2010, 621с.; Ч.3 - 2008, 703с.

5. Історія світової культури. Культурні регіони: Навчальний посібник / Під. ред. Л. Т. Левчук. Київ, 1997.

6. Історія світової культури. Навчальний посібник / В. Шейко, О. Гаврюшенко, О. Кравченко. Київ, 2006.

7. Історія світової цивілізації: Соціокультурний розвиток людства: Навчальний посібник. Вид. 2-ге / Ю. Павленко. Київ, 1999.

8. Идеи Возрождения и философия нового времени: Сборник научных статей / Отв. ред. Т. Б. Длугах. Москва, 1986.

9. Лосев І. Історія і теорія світової культури: Європейський контекст: Навч. Посібник. Київ, 1995.

Тема 4. Західноєвропейські держави в XVI – на початку XVII ст. Реформація.

План

1. Реформація в Німеччині. Реформація у Швейцарії. Кальвінізм.

2. Контрреформація. Тридентський собор.

3. Соціально-економічний та політичний розвиток Франції.

Абсолютизм.

4. Іспанія: від величчя до занепаду.

5. Англія в добу Тюдорів.

6. Національно-визвольна боротьба Нідерландів.

Література:

1. Баран З., Качараба С., Сіромський Р., Чума Б. Історія країн Західної Європи та Північної Америки Нового часу (кінець XV - початок XIX ст.). За редакцією З.А.Баран. Київ: Знання, 2015. 533 с.

2. Ададуров В. Історія Франції. Королівська держава та створення нації (від початків до кінця XVIII ст.). Львів, 2002.

3. Безродний Є. Ф., Уткін О. І. Історія політичних вчень: Навчальний посібник. Київ, 2006.

4. Брендлер Г. Мартин Лютер: теологія и революція / Пер. с нем. Минск, 2000.

5. Войтович Л., Целуйко О. Правлячі династії Європи. Біла Церква, 2008.

6. Головащенко С. І. Історія християнства: Курс лекцій; Навч. посібник. Київ, 1999.

7. Денисенко В. Проблеми раціоналізму та ірраціоналізму в політичних теоріях Нового часу європейської історії. Львів, 1997.
8. Історія сучасного світу: соціально-політична історія XV – початку ХХІ століть: навч. посіб / За ред. Ю. Горбаня. Київ, 2012.
9. Люблинская А. Д. Франция при Ришелье. Французский абсолютизм в 1630–1640 гг. Ленинград, 1982.
10. Мак-Грат А. Інтелектуальні витоки європейської Реформації / Перекл. з англ. Київ, 2008.
11. Орлова Т. Історія сучасного світу: XV–ХХІ ст.: Навч. посіб. Київ, 2008.
12. Ревякин А.В. Французские династии: Бурбони. Орлеани, Бонапарты //Новая и новейшая история. – 1992. – №4.
13. Ліхнякевич І. Історія Німеччини: від початків до сьогодення: навчальний посібник. Львів, 2010.

Тема 5. Визвольний рух у Нідерландах.

План

1. Нідерланди під владою Іспанії в ХVІ ст.
 2. Причини і початок національно- визвольної боротьби.
 3. Політика герцога Альби. Гези. Перемога повстання на півночі країни.
 4. Продовження визвольної боротьби. Утворення Об'єднаних провінцій Нідерландів.
 5. Результати й наслідки революції.

Література:

1. Баран З., Качараба С., Сіромський Р., Чума Б. Історія країн Західної Європи та Північної Америки Нового часу (кінець ХV - початок ХІХ ст.). За редакцією З.А.Баран. Київ: Знання, 2015. 533 с.

2. Манышкин А. С. Новая и новейшая история стран Западной Европы и Америки. – М.: Слово: Эксмо, 2004. – 606 с.

3. Новая история стран Европы и Америки / [ред. И.М. Кривогуз]. - М.: Дрофа, 2003. – 912 с.

4. Новая история стран Европы и Америки 16-19 века [Текст]: учеб. пособие: в 3 ч. / Под ред. А. М. Родригеса, М. В. Пономарёва. – М.: ВЛАДОС. – М.: Ч.1 - 2005, 528с.; Ч.2 - 2010, 621с.; Ч.3 - 2008, 703с.

5. Новикова О. Э. Нидерландский гуманист Юст Липсий о гражданских войнах // Культура возрождения XVI века. Москва, 1997.

6. Чистозвонов А. Н. Нидерландская буржуазная революция XVI века. Москва, 1984.

7. Шатохина-Мордвинцева Г. А. История Нидерландов: Учебное пособие для вузов. Москва, 2007.

Тема 6. Тридцятилітня війна (1618-1648 рр.).

План

1. Економічний занепад Німеччини в другій половині XVI ст. Політична роздробленість.

2. Австрійська багатонаціональна держава Габсбургів. Агресивні плани Габсбургів в Європі.

3. Характер міжнародних відносин у XVI ст. Система європейського балансу.

4. Загострення суперечок в Європі на початку XVII ст. Причини війни.

5. Початок та етапи Тридцятилітньої війни 1618-1648 рр.

6. Вестфальський мир. Наслідки війни для Європи.

Література:

1. Баран З., Качараба С., Сіромський Р., Чума Б. Історія країн Західної Європи та Північної Америки Нового часу (кінець XV - початок XIX ст.). За редакцією З.А.Баран. Київ: Знання, 2015. 533 с.
2. Маньшкін А. С. Новая и новейшая история стран Западной Европы и Америки. – М.: Слово: Эксмо, 2004. – 606 с.
3. Новая история стран Европы и Америки / [ред. И.М. Кривогуз]. - М.: Дрофа, 2003. – 912 с.
4. Новая история стран Европы и Америки 16-19 века [Текст]: учеб. пособие: в 3 ч. / Под ред. А. М. Родригеса, М. В. Пономарёва. – М.: ВЛАДОС. – М.: Ч.1 - 2005, 528с.; Ч.2 - 2010, 621с.; Ч.3 - 2008, 703с.
5. Алексеев В. М. Тридцатилетняя война. Ленинград, 1961.
6. Брусиловська О. І. Історія міжнародних відносин 1640–1914 рр.: Навчально-методичний посібник. Одеса, 2005.
7. Зінченко А. Історія дипломатії від давнини до початку нового часу. Вінниця, 2002.
8. Кирхнер В., ван Роосбрек Р. Люди епохи завоювань. Вильгельм Оранський. Фернандо Альба / Пер. с нем. Ростов-на-Дону, 1998.
9. Тарле Е. В. Очерки истории колониальной политики западноевропейских государств: конец XV – начало XIX вв. Москва–Ленинград, 1965.
10. Хижняк І. Нова історія міжнародних відносин у системному форматі (1648–1918): Підруч. для студ. вищ. навч. закл. Київ, 2009.

Тема 7. Просвітництво в історії Європи.

План

1. Просвітництво на межі XVII – XVIII ст.
2. Французьке Просвітництво.
3. Особливості Просвітництва у різних країнах, його вплив на суспільство.
4. Значення Просвітництва в історії Європи.

Література:

1. Баран З., Качараба С., Сіромський Р., Чума Б. Історія країн Західної Європи та Північної Америки Нового часу (кінець XV - початок XIX ст.). За редакцією З.А.Баран. Київ: Знання, 2015. 533 с.
2. Акімова А. А. Вольтер. – М., 1970.
3. Акімова А. А. Дидро. – М., 1963.
4. Азаркин Н. М. Монтескье. Москва, 1988.
5. Вулф Л. Винайдення Східної Європи. Мапа цивілізації у свідомості епохи Просвітництва / Перекл. з англ. Київ, 2009.
6. Дворцов А. Т. Жан-Жак Руссо. Москва, 1980.
7. Денисенко В. Проблеми раціоналізму та ірраціоналізму в політичних теоріях Нового часу європейської історії. Львів, 1997.
8. Історія світової культури. Навчальний посібник / В. Шейко, О. Гаврюшенко, О. Кравченко. Київ, 2006.
9. Історія світової цивілізації: Соціокультурний розвиток людства: Навчальний посібник. Вид. 2-ге / Ю. Павленко. Київ, 1999.
10. Історія художньої культури. Західна Європа. XVII–XVIII ст.: Підручник / В. М. Шейко та ін. Харків, 2001.
11. Идеи Возрождения и философия нового времени: Сборник научных статей / Отв. ред. Т. Б. Длугах. Москва, 1986.
12. Лосєв І. Історія і теорія світової культури: Європейський контекст: Навч. Посібник. Київ, 1995.
13. Рассел Б. Історія західної філософії / Перекл. з англ. Київ, 1995.
14. Мир Просвещения. Исторический словарь / Под. ред. В. Ферроне и Д. Роша; пер. с итал. Москва, 2003.
15. Просветительское движение в Англии / Под ред. Н. Мещеряковой. Москва, 1991.

Тема 8. Англійська буржуазна революція др. пол. XVII ст.
Промислова революція

План

1. Соціально-економічний розвиток Англії напередодні революції.
2. Політичні передумови революції. Початок революції.
3. Громадянські війни. Англійська республіка.
4. Протекторат О. Кромвеля. Реставрація Стюартів.
5. Правління Якова II. Декларація про віротерпимість. «Славна революція» 1688-1689 рр.
6. Значення революційних подій в Англії. Промислова революція.

Література:

1. Баран З., Качараба С., Сіромський Р., Чума Б. Історія країн Західної Європи та Північної Америки Нового часу (кінець XV - початок XIX ст.). За редакцією З.А.Баран. Київ: Знання, 2015. 533 с.
2. Манышкин А. С. Новая и новейшая история стран Западной Европы и Америки. – М.: Слово: Эксмо, 2004. – 606 с.
3. Новая история стран Европы и Америки / [ред. И.М. Кривогуз]. - М.: Дрофа, 2003. – 912 с.
4. Новая история стран Европы и Америки 16-19 века [Текст]: учеб. пособие: в 3 ч. / Под ред. А. М. Родригеса, М. В. Пономарёва. – М.: ВЛАДОС. – М.: Ч.1 - 2005, 528с.; Ч.2 - 2010, 621с.; Ч.3 - 2008, 703с.
5. Барг М. А. Великая английская революция в портретах ее деятелей. Москва, 1991.
6. Лабутина Т. Л. Политическая борьба в Англии в период реставрации Стюартов: 1660–1681 гг. Москва, 1982.
7. Мовчан С. П., Кипаренко Г. М. Велика Британія: географія, історія, культура. Львів, 2012.

8. Павлова Т. А. Оливер Кромвель – человек и политик //Новая и новейшая история. – 1971. – № 1-2.

9. Савин А. Лекции по истории Английской революции. Москва, 2000.

Тема 9. Французський абсолютизм та його криза.

План

1. Внутрішня політика Франції за Людовіка XIV.
2. Фронда У Франції.
3. Економічні успіхи та діяльність Ж.Б. Кольбера. Протекціонізм.
4. Зовнішня політика Франції за Людовіка XIV.
5. Абсолютна монархія за Людовіка XV.

Література:

1. Баран З., Качараба С., Сіромський Р., Чума Б. Історія країн Західної Європи та Північної Америки Нового часу (кінець XV - початок XIX ст.). За редакцією З.А.Баран. Київ: Знання, 2015. 533 с.

2. Манышкин А. С. Новая и новейшая история стран Западной Европы и Америки. – М.: Слово: Эксмо, 2004. – 606 с.

3. Новая история стран Европы и Америки / [ред. И.М. Кривогуз]. - М. : Дрофа, 2003. – 912 с.

4. Новая история стран Европы и Америки 16-19 века [Текст]: учеб. пособие: в 3 ч. / Под ред. А. М. Родригеса, М. В. Пономарёва. – М.: ВЛАДОС. – М.: Ч.1 - 2005, 528с.; Ч.2 - 2010, 621с.; Ч.3 - 2008, 703с.

5. Ададуrow В. Історія Франції. Королівська держава та створення нації (від початків до кінця XVIII ст.). Львів, 2002.

6. Борисов Ю. В. Дипломатия Людовика XIV. Москва, 1991.

7. История Франции. Т.1. /Под ред. А.З. Манфреда. – М. 1974. Разделы: Французський абсолютизм XVII. Упадок. Просвещение.

8. Малов В. Н. Жан-Батист Кольбер: абсолютистская бюрократия и французское общество. Москва, 1991.

Тема 10. Німецькі держави, Австрія, Італія, Іспанія в другій половині XVII – у XVIII ст.

План

1. Освічений абсолютизм Фердинанда VI і Карла III в Іспанії.
2. Німецькі держави в другій половині XVII-XVIII ст.
3. Монархія Габсбургів у другій пол. XVI-XVIII ст.
4. Політичне становище Італії в другій половині XVII – у XVIII ст.

Література:

1. Баран З., Качараба С., Сіромський Р., Чума Б. Історія країн Західної Європи та Північної Америки Нового часу (кінець XV - початок XIX ст.). За редакцією З.А.Баран. Київ: Знання, 2015. 533 с.
2. Манышкин А. С. Новая и новейшая история стран Западной Европы и Америки. – М.: Слово: Эксмо, 2004. – 606 с.
3. Новая история стран Европы и Америки / [ред. И.М. Кривогуз]. - М.: Дрофа, 2003. – 912 с.
4. Новая история стран Европы и Америки 16-19 века [Текст]: учеб. пособие: в 3 ч. / Под ред. А. М. Родригеса, М. В. Пономарёва. – М.: ВЛАДОС. – М.: Ч.1 - 2005, 528с.; Ч.2 - 2010, 621с.; Ч.3 - 2008, 703с.
5. Воцелка К. История Австрии: Культура, общество, политика / Пер. с нем. Москва, 2007.
6. Медведева К. Т. Австрийские Габсбурги и сословия в начале XVII века. Москва, 2004.
7. Цьольнер Е. Історія Австрії / Перекл. з нім. Львів, 2001.
8. Дефурно М. Повседневная жизнь Испании золотого века / Пер. с фр. Москва, 2004.
9. История Испании и Португалии / Сост. С. Шумов и А. Андреева. Москва, 2002.
10. Ліхнякевич І. Історія Німеччини: від початків до сьогодення: навчальний посібник. Львів, 2010.

11. Кеймен Г. Испания: дорога к империи / Пер. с англ. Москва, 2007.
12. Китс Дж. История Италии / Пер. с англ. Москва, 2012.
13. Линтнер В. Италия. История страны / Пер. с англ. Москва–Санкт-Петербург, 2007.
14. Очерки истории Германии с древнейших времён до 1918 г. – М., 1969.
15. Рутенбург В. М. Истоки Рисорджименто: Италия в XVII–XVIII вв. Ленинград, 1980.

Тема 11. Війна північноамериканських колоній Англії за незалежність. Утворення США.

План

1. Утворення американських колоній Англії. Соціально-економічний та політичний розвиток.
2. Формування північноамериканської нації. Причини конфлікту між колоніями та метрополією.
3. Привід та початок війни.
4. Декларація незалежності та подальший хід подій.
5. Версальський мир. Наслідки війни.
6. Становлення органів влади. Конституція США.

Література:

1. Баран З., Качараба С., Сіромський Р., Чума Б. Історія країн Західної Європи та Північної Америки Нового часу (кінець XV - початок XIX ст.). За редакцією З.А.Баран. Київ: Знання, 2015. 533 с.
2. Манышкин А. С. Новая и новейшая история стран Западной Европы и Америки. – М.: Слово: Эксмо, 2004. – 606 с.
3. Новая история стран Европы и Америки / [ред. И.М. Кривогуз]. - М. : Дрофа, 2003. – 912 с.

4. Новая история стран Европы и Америки 16-19 века [Текст]: учеб. пособие: в 3 ч. / Под ред. А. М. Родригеса, М. В. Пономарёва. – М.: ВЛАДОС. – М.: Ч.1 - 2005, 528с.; Ч.2 - 2010, 621с.; Ч.3 - 2008, 703с.
5. Американские президенты: 41 исторический портрет от Джорджа Вашингтона до Билла Клинтона / Под ред. Ю. Хайджекинга; пер. с англ. Ростов-на-Дону, 1997.
6. Бернхем В. Вступ до права та правової системи США. Київ, 1999.
7. Война за независимость и образование США /Под ред. Севастьянова. – М., 1997.
8. Зотов А. А. США: Негры и война за независимость. – М., 1988.
9. История нового времени стран Европы и Америки / Под ред. И.П.Дементьева – М., 1999.
10. Куропятник Г.П. Земельный вопрос и революционная ситуация в Северной Америке накануне войны за независимость США //Вопросы истории. – 1976. –№8.
11. Согрин В. В. Политическая история США. XVII–XX вв. Москва, 2001.
12. Согрин В. В. К идейным истокам войны за независимость // Вопросы истории. – 1975. – №9.
13. Согрин В.В. Биография «отцов-основателей» США в американской историографии //Новая и новейшая история. – 1980. – №1.
14. Тіндалл Дж. Б., Шай Д. Е. Історія Америки / Перекл. з англ. Львів, 2010.

VI. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПІДГОТОВКИ ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ, КОНСПЕКТУВАННЯ ДЖЕРЕЛ ТА НАПИСАННЯ РЕФЕРАТИВ

Методичні рекомендації по підготовці до семінарів

Семінарське заняття є однією з найважливіших форм навчального заняття у вищому навчальному закладі, яке проводиться у формі обговорення (навчання парами або дискусії) навколо попередньо визначених тем, до котрих студенти готують тези виступів на підставі індивідуально виконаних завдань. Семінари проводяться з основних тем навчальної програми і є ефективною формою закріплення теоретичних знань, отриманих на лекціях і під час самостійної роботи з навчальною і науковою літературою.

Головна мета семінарських занять – опанування студентами навчального матеріалу з дисципліни, забезпечення глибокого і всебічного аналізу та колективного обговорення основних проблем курсу, навчання їх елементам творчого застосування отриманих знань на практиці.

Основними завданнями семінарських занять з курсу «Нова історія країн Європи та Америки» є: закріплення у студентів теоретичних знань; оволодіння ними науковим апаратом, навичками усного і письмового викладання навчального матеріалу; залучення їх до науки, наукових досліджень; прищеплення їм навичок творчого мислення, самостійного формулювання та висловлювання власних думок, а також захисту або спростування висунутих наукових положень і висновків; формування в них історичного світогляду, здатності пов'язувати загальнотеоретичні положення з вимогами повсякденної практики.

Треба пам'ятати, що якість семінару перш за все залежить від підготовки студентів до нього, тому при підготовці до семінару кожен студент повинен уважно ознайомитися з планом, який відображає зміст чергової теми заняття; прочитати і продумати свої лекційні записи, які

відносяться до теми семінару; вивчити чи законспектувати рекомендовану літературу; скористатися при потребі консультацією викладача; скласти розгорнутий план, тези чи конспект виступу з усіх питань теми заняття.

Студентам необхідно відвідувати кожне семінарське заняття. Пропуск семінару позбавляє студента можливості усвідомити, закріпити та отримати цілісне уявлення по тій чи іншій темі. Крім того, це створює значні труднощі при підготовці до підсумкового модульного контролю.

Систематичні виступи на семінарах сприяють поповненню словарного запасу, а також вмінню лаконічно і точно висловлювати свої думки; студенти повинні уважно слухати виступи своїх однокурсників і оцінювати наскільки глибоко розкриті питання. Це дає можливість кожному присутньому на семінарі висловити свою точку зору та подолати прогалини, які мали місце у відповіді.

Активна участь на семінарських заняттях з «Нової історії країн Європи та Америки» прищеплює навички участі в дискусії, аналізі різних точок зору, вмінню відстоювати свою позицію; після закінчення виступу студента відбувається обговорення проблеми. При цьому викладач не тільки направляє обговорення на розкриття вузлових питань, але і дає змогу виступити усім учасникам семінару. Якщо ж доповідач чи інший виступаючий на семінарі припускає явні помилки, то для виключення втрати часу викладач може його зупинити і надати слово іншому; закінчується семінарське заняття заключним словом викладача, в якому аналізується ступінь розкриття теми, оцінюються та заносяться до журналу всі форми участі студентів на семінарі (виступ з питання, реферат, повідомлення, доповнення, зауваження тощо) та нараховуються рейтингові бали, дається завдання на наступне заняття.

Методичні рекомендації до конспектування джерел

При підготовці до семінарів з дисципліни «Нова історія країн Європи та Америки» викладачеві бажано налаштувати студентів на складання конспектів з кожної теми. Конспектування — стислий письмовий виклад основного змісту тексту з виокремленням його найважливіших положень.

Слід також нагадати основні види записів, використання яких допоможе їм приймати участь у обговоренні конкретних проблем:

- виписки, цитати - дослівні, точні записи конкретного тексту з посиланням на джерело інформації та його автора;
- план виступу - сукупність чітко сформульованих, послідовно викладених думок, які відбивають основний зміст прочитаного;
- тези - основні положення тексту без додаткових пояснень;
- конспект - короткий послідовний виклад інформації з першоджерела.

Для оперативного використання студентам можна рекомендувати накопичувати інформацію на спеціальних картках - аркушах твердого паперу невеликого формату.

Викладач повинен звернути увагу студентів на необхідність глибокого ознайомлення з проблематикою семінарів з «Новітньої історії країн Європи та Америки», неприпустимість механічного переписування матеріалу з одного - двох джерел, використання чужих конспектів чи плагіату, розбірливість оцінювання Internet інформації. Слід підкреслити, що критичне осмислення матеріалу, різних поглядів на наукову проблему, побудова доказових, аргументованих виступів сприяє формуванню самостійного творчого мислення, вкрай необхідного сучасному висококваліфікованому фахівцю, орієнтованому на діяльність в умовах високої конкуренції.

При конспектування джерела (документа, уривку з монографії, наукової статті) необхідно дотримуватися наступних порад:

1. Запишіть автора твору, його назву та вихідні дані.
2. Перед тим, як розпочати конспектування, необхідно ознайомитися з текстом загалом.

3. Визначте у тексті логічно завершені частини й у кожній з них знайдіть основну думку. Дайте їм назву. На основі цього складіть план.

4. Підготуйтеся до виконання завдання: поділіть сторінку зошиту на дві нерівні частини: для запису плану (зліва) і конспекту (справа).

5. Складіть конспект змісту кожної логічно завершеної частини тексту відповідно до плану, дотримуючись наступних умов.

5.1. Основний зміст тексту викладається стисло.

5.2. Провідні думки, аргументи, висновки формулюйте детально.

5.3. Назви глав, розділів, параграфів наукової праці обов'язково вказуються точно.

5.4. У конспекті використовуються цитати. Дотримуйтеся правил цитування: необхідну цитату беріть у лапки, в дужках зазначайте джерело і сторінку.

5.5. Намагайтеся робити записи своїми словами, оскільки це сприяє кращому розумінню тексту.

5.6. Основні положення конспекту вказуються напроти відповідних пунктів плану.

6. Працюючи над конспектом, застосовуйте систему підкреслень, виділяйте найважливіше великими літерами, використовуйте умовні позначки. Вони допоможуть вам під час відповіді за конспектом.

7. У лівій частині конспекту крім плану можна також виписувати незнайомі імена і терміни, які потребують пояснення, необхідні доповнення, стислі висновки для себе, паралелі з явищами сьогодення тощо.

8. Перевірте виконану роботу. В разі необхідності виправте або уточніть пункти плану і зміст конспекту.

9. У випадку, коли необхідно скласти конспект на основі кількох джерел, спочатку визначте, який твір буде основним. Для цього прочитайте джерела і визначте, якою мірою в них розкрито проблему, що цікавить вас. Потім поділіть сторінку зошита на дві частини: у лівій частині запишіть

конспект основного твору, в правій зробіть доповнення до нього за основними джерелами.

Методичні рекомендації до написання рефератів

Обов'язковим компонентом семінарського заняття з навчальної дисципліни «Нова історія країн Європи та Америки» є підготовка рефератів з найбільш актуальних та складних тем курсу.

Реферат не є дослівним переказом тексту підручника або навчального посібника, а являє собою одну з форм наукового дослідження на певну тему, творчо перероблену на основі знайомства зі станом сучасних наукових досліджень (науково-проблемний реферат) або виклад основних положень певних видань чи їх частин (оглядово-інформаційний реферат).

Реферат має бути виконано самостійно. Мета написання реферату полягає у поглибленому набутті студентом знань з предмету «Нова історія країн Європи та Америки», вмінь та навичок працювати з науковою літературою і джерельно-документальною базою курсу, самостійно аналізувати та узагальнювати матеріал, робити і формулювати власні висновки та пропозиції.

За допомогою рефератів студент глибше вивчає найбільш складні проблеми навчальної дисципліни, вчиться правильно оформлювати роботу та докладати результати своєї праці.

Підготовка реферату включає в себе *наступні етапи*: вибір теми; підбір і вивчення спеціальної літератури та джерельно-документальної бази; складання плану реферату; викладення змісту теми; оформлення реферату; усний виклад реферату.

1. Вибір теми

Студент самостійно обирає тему реферату з запропонованого переліку. Допускається закріплення декількох студентів з різних груп за

однією і тією ж темою реферату. Студент може в обсязі навчальної програми дисципліни сам запропонувати тему реферату, узгодивши її з викладачем.

При виборі теми студенту слід керуватися своїми інтересами до певної проблеми, можливостями підбору літератури та інше. Самостійна зміна теми студентом, після її реєстрації, не дозволяється.

2. Підбір і вивчення спеціальної літератури та джерельно-документальної бази

Роботу над рефератом потрібно починати з вивчення стосовно обраної теми відповідного розділу підручника, навчального посібника, конспекту лекції. Після того як загальне уявлення про обрану тему склалося, студенту слід приділити серйозну увагу підбору і вивченню нормативноправових актів та літератури, орієнтовний список якої наведено після кожної теми. Однак запропонований перелік джерел не повинен зв'язувати ініціативу студента. Він може та мусить використовувати інші роботи, самостійно підібрані внаслідок вивчення бібліографії за обраною проблематикою.

Вивчаючи ту чи іншу наукову працю, студент повинен сприймати її крізь призму тих основних проблем, що їх вирішував автор. Без усвідомлення проблеми неможливо виділити з неї головне й істотне,

3. Складання плану реферату

Після ознайомлення з літературою та джерелами студент складає план реферату, в якому конкретизує питання обраної теми та який включає в себе:

вступ;

основну частину (виклад змісту теми);

висновки;

список використаної літератури.

Вступ є обов'язковою частиною реферату, в якому стисло обґрунтовується актуальність, наукова і практична значимість обраної теми, вказується на її місце у структурі курсу «Новітньої історії країн Європи та Америки», формулюються цілі дослідження.

Основна частина реферату складається з розділів та підрозділів, в яких мають бути послідовно розглянуті всі питання теми. Кількість розділів та підрозділів не регламентується. Якщо матеріал важко розбити на декілька частин через його тісну змістовну і логічну послідовність, розділ можна не розбивати на підрозділи.

При визначенні назв розділів і підрозділів необхідно знати, що назва розділу не може повторювати назву теми роботи, а назва підрозділу повторювати назву розділу.

Заключна частина реферату має містити висновки, в яких формулюються результати дослідження, оцінки проаналізованого матеріалу, пропозиції чи рекомендації з досліджуваної проблематики.

Вступ і висновки реферату разом не повинні перевищувати одну чверть його обсягу.

4. Викладання змісту теми

Після підбору і вивчення літератури, визначення плану реферату слід приступити до узагальнення та систематизації зібраного матеріалу. Виклад матеріалу повинен бути чітким, логічним та послідовним. Викладати матеріал у рефераті рекомендується у безособовій формі висловлювання (наприклад, "вважаємо", "думаємо", "рачуємо" та інше). Необхідно вживати терміни, властиві даній науці, уникати незрозумілих понять та складних граматичних оборотів.

При використанні цитат з літературних та наукових джерел слід пам'ятати, що вони необхідні для підтвердження думки автора реферату, або ж для висловлювання своєї думки на противагу іншій. Занадто зловживати ними не слід.

Студенту доцільно звернути увагу на такі характерні недоліки, які трапляються при написанні реферату і які можуть привести до незадовільної оцінки:

механічне, дослівне переписування використаної літератури;

поверховий, не аргументований виклад основних теоретичних положень;

невідповідність між змістом роботи та її планом;

абстрактний виклад теми, відсутність посилань на Конституцію та чинне законодавство України;

недбалість і неграмотність викладу.

Отже, основними вимогами до написання реферату є вміння виділяти головні теоретичні питання і роз'яснювати їх на конкретному матеріалі, логічно та послідовно розкривати зміст теми, використовуючи при цьому сучасну історичну літературу.

5. Оформлення реферату

Студент повинен пам'ятати, що через оформлення реферату, його зовнішній вигляд, викладач формує першу думку про зміст матеріалу. Тому кожному студенту необхідно опанувати техніку й етику оформлення наукової праці та дотримуватись стандартних вимог, які висуваються щодо рефератів.

Починається робота з титульного листа, який оформлюється згідно зі зразком, що є в наявності на кафедрі нової та новітньої історії. Після титульного листа, на другій сторінці реферату подається план роботи .

Кожна структурна частина роботи повинна починатися з нової сторінки та мати заголовок, який відповідає плану реферату. Заголовки слід розташовувати посередині рядка і друкувати великими літерами без крапок в кінці, не підкреслюючи. Якщо заголовок складається з двох і більше речень, тоді їх розділяють крапкою. Перенесення слів у заголовок не допускається.

Розділи слід нумерувати арабськими цифрами без крапок в кінці. Підрозділи повинні мати порядкову нумерацію у межах кожного розділу. Номер підрозділу складається з номеру розділу і порядкового номеру підрозділу, відокремлених крапкою (наприклад — 1.1, 1.2).

Усі сторінки, починаючи з другої, послідовно нумеруються з проставленням арабських цифр у верхньому правому куті, з крапкою в кінці.

Слід мати на увазі, що першою сторінкою реферату є титульний лист, на якому нумерація сторінки не ставиться, але враховується при нумерації наступних сторінок.

Реферат пишеться чітким, розбірливим почерком, або друкується на одному боці аркуша білого паперу формату А4 (розмір 210х297 мм) через півтора міжстрокових інтервали для комп'ютера, з обов'язковим додержанням при цьому такої ширини полів: зверху і знизу — 20 мм, зліва — 30 мм, справа — 15 мм. Загальний обсяг реферату не повинен перебільшувати 10 друкованих сторінок тексту через 1,5 інтервали. Робота повинна бути підшита.

Оформлення списку використаної літератури є важливою складовою написання реферату. В список включаються тільки ті джерела, які використовувались при написанні реферату або на які зроблено посилання у самій роботі. Список літератури в загальний обсяг реферату не включається, але нумерація сторінок продовжується.

При оформленні списку використаної літератури його слід умовно розділити на дві частини: список використаних джерел і література. До літератури відносяться монографії, підручники, навчальні посібники, наукові статті та ін. Дані джерела розміщуються в алфавітному порядку або по мірі згадування у тексті. Спочатку вказують прізвище автора, його ініціали. Потім — назву праці, місто видання, видавництво, рік видання, кількість сторінок. Якщо праця автора розміщена у збірнику робіт, журналі чи газеті, то після назви ставиться дві косі лінії, а далі назва збірника чи журналу, місце, рік видання та його номер (або випуск), і на яких сторінках даний матеріал надрукований. Для газетної статті, крім назви і року видання, вказують так само дату. При цьому джерела треба писати мовою оригіналу.

Наприклад:

1. Ададуrow В. Історія Франції. Королівська держава та створення нації (від початків до кінця XVIII ст.). Львів, 2002.

2. Баран З., Качараба С., Сіромський Р., Чума Б. Історія країн Західної Європи та Північної Америки Нового часу (кінець XV - початок XIX ст.). За редакцією З.А.Баран. Київ: Знання, 2015.

Важливе значення має правильне оформлення посилань на джерела та матеріали, які студент використовує при написанні реферату. Рекомендується наступний варіант оформлення посилань. Нумерація усіх посилань з визначенням номера джерела даного посилання у списку використаної літератури. У такому разі посилання оформлюється у квадратних дужках з указанням сторінки.

Наприклад:

Цитата в тексті: «Соціально-економічні та політичні аспекти діяльності ...» [15, с. 103].

6. Усний виклад реферату

Для захисту реферату студент готує виступ на 5-7 хвилин, в якому викладає основні положення свого дослідження та обґрунтовує наукову і практичну значимість обраної теми. Після виступу, при необхідності, студент повинен відповісти на запитання викладача та інших учасників семінару.

За результатами захисту реферату студенту виставляється відповідна кількість балів, які враховуються при виставленні підсумкової оцінки з навчальної дисципліни.

VII РЕФЕРАТИВНІ ДОСЛІДЖЕННЯ

1. Великі географічні відкриття.
2. Відкриття Х. Колумбом Америки.
3. Перший колоніальний поділ світу.
4. Навколосвітня подорож Ф. Магеллана.
5. Іспанські тихоокеанські експедиції др. пол. XVI – пер. пол. XVII ст.
6. Голландські експедиції др. пол. XVI – пер. пол. XVII ст.
7. Англійські експедиції др. пол. XVI – пер. пол. XVII ст.
8. Людина раннього Нового часу.
9. Розвиток капіталістичних відносин в Західній Європі в XVI ст.
10. Реформація та контрреформація.
11. Епоха Відродження.
12. Німецький гуманізм.
13. Селянська війна в Німеччині.
14. Франція в XVI – на початку XVII ст.
15. Англія в XVI – на початку XVII ст.
16. Іспанія в XVI – на початку XVII ст.
17. Нідерландська революція XVI ст.
18. Міжнародні відносини в XVI – в першій половині XVII ст.
19. Тридцятилітня війна (1618-1648 рр.).
20. Вестфальський мир.
21. Англійська буржуазна революція.
22. Промислова революція в Англії.
23. Епоха Просвітництва.
24. Доколумбова Америка.
25. Утворення Сполучених Штатів Америки.

VIII САМОСТІЙНА РОБОТА

Методичні рекомендації щодо виконання самостійної роботи

Самостійна робота студентів займає провідне місце у системі сучасної вищої освіти. З усіх видів навчальної діяльності саме вона значною мірою забезпечує формування самостійності як провідної риси особистості студента. Самостійна робота має завершувати завдання після всіх інших видів навчальної діяльності. Адже знання, що не стали об'єктом власної діяльності, не можуть вважатися дійсним надбанням людини. Тому СРС має навчальне, особисте та суспільне значення.

Самостійна робота – це багатоаспектний процес, що забезпечує формування самостійності студента та сприяє розвитку здібностей, вмінь, знань та навичок. Завдяки їй відбувається перехід від переважно виконавчої репродуктивної діяльності студентів до пошукового, творчого начала на всіх етапах навчання у ВНЗ. Самостійна робота з дисципліни «Нова історія країн Європи та Америки» здійснюється в наступних видах: самостійне вивчення теоретичного матеріалу, розв'язання запропонованих завдань.

Правильна організація самостійної роботи необхідна для оволодіння дисципліною «Нова історія країн Європи та Америки», оскільки обсяг аудиторних занять не дозволяє розглянути на аудиторних заняттях основні аспекти предмету. Крім того, успішність самостійної роботи багато в чому визначає успішність здачі сесії й наступної практичної діяльності, тому що тільки в рамках виконання самостійної роботи студент одержує навички практичної діяльності.

У самостійній роботі реалізуються загально предметні й фахові компетенції студента. Самостійна робота має виконуватись під керівництвом викладача, який здійснює аудиторну роботу в навчальній групі. В основі самостійної роботи студентів лежать такі принципи, як розвиток творчої діяльності, цільове планування, особистісно-діяльнісний підхід.

Самостійна робота студентів повинна бути виконаною особисто студентом; бути закінченою розробкою, де розкриваються й аналізуються актуальні проблеми з певної теми або її окремих аспектів; демонструвати достатню компетентність автора в розкритті питань, що досліджуються; мати навчальну, наукову, й/або практичну спрямованість і значимість; містити певні елементи новизни; самостійна письмова робота оформляється відповідно до вимог кафедри історії МНУ імені В.О. Сухомлинського.

Правила виконання самостійної роботи:

– перед виконанням самостійної роботи потрібно повністю ознайомитися зі змістом завдання, підібрати потрібну літературу, визначити усі параметри виконання завдання.

– результатом виконання самостійної роботи є виконане завдання та звіт, який виконується з використанням комп'ютерної техніки та надрукований на папері формату А4. Оформлення звіту: шрифт – Times New Roman; розмір шрифту – 14 кегель; інтервал між рядками – півтора; абзац – 12,5 мм, поля: верхнє і нижнє – 20 мм, ліве – 30 мм, праве – 15 мм; нумерація сторінок – з правої сторони нижнього поля.

– після перевірки кожного завдання викладачем студент зобов'язаний усунути допущені помилки, інакше він не допускається до виконання наступного завдання.

– всі види самостійної роботи повинні бути здані у встановлений графіком термін, за результатами чого викладач виставляє оцінку в журнал.

Планування та організація часу при виконанні самостійної роботи:

Раціональне планування і організація самостійної роботи студентів є найважливішою умовою її ефективності та спрямовано на формування логічно сформованої і ефективної системи організації самостійної роботи та її оцінки. Тут необхідно розуміти, що самостійна робота студентів виконує в навчальному процесі декілька функцій:

1) розвиваючу (підвищення культури розумової праці, привчання до творчих видів діяльності, вдосконалення інтелектуальних здібностей студентів);

2) інформаційно-навчальну (навчальна діяльність на аудиторних заняттях, не підкріплена самостійною роботою, стає мало результативною);

3) орієнтуючу і стимулюючу (процесу навчання надається прискорення і мотивація);

4) виховну (формується і розвиваються професійні якості фахівця);

5) дослідницьку (новий рівень професійно-творчого мислення).

Самостійна робота є ефективною тільки в тому випадку, якщо вона організована і реалізується в освітньому процесі як цілісна система на всіх етапах навчання. Можна виділити об'єктивні закономірності організації самостійної роботи студентів: творча складова самостійної роботи зростає в міру навчання; в процесі організації самостійної роботи виникає потреба в методичному забезпеченні; застосування інформаційних технологій стає частиною організації і моніторингу самостійної роботи студентів на всіх її етапах.

У процесі самостійної роботи студент набуває навиків самоорганізації, самоконтролю, самоврядування, саморефлексії і стає активним самостійним суб'єктом навчальної діяльності. Самостійна робота повинна давати важливий вплив на формування особистості майбутнього фахівця. Кожен, хто навчається самостійно планує режим своєї роботи з урахуванням часу роботи бібліотеки, профільних лабораторій, комп'ютерних класів і т.п. Він виконує самостійну роботу за особистим індивідуальним планом, в залежності від його підготовки, часу та інших умов.

Складання розкладу є першим завданням в організації позааудиторної самостійної роботи. Із самого початку студенту доцільно вибрати щось середнє за складністю, після чого перейти до більш важких, з його погляду, завдань, легкі залишивши наостанок. Розумову працю необхідно не тільки правильно організувати, а й стимулювати. Важливо вміти підтримувати

стійку увагу до досліджуваного матеріалу. Вироблення уваги вимагає значних вольових зусиль від студента. Стійка увага з'являється тоді, коли людина ставиться до справи з інтересом. Потрібно правильно організувати свої заняття за часом: приблизно 50 хвилин виділяти на роботу, 5-10 хвилин – на перерву, після 3 годин роботи більша за часом перерва у 20-25 хвилин. Інакше наростаюча втома спричинить нестійкість уваги. Організація активного відпочинку передбачає чергування розумової та фізичної діяльності, що відновлює працездатність людини.

Послідовність дій студента під час виконання самостійної роботи:

- 1) планування навчальної діяльності та її методична підготовка;
- 2) здійснення цієї діяльності та її супровід;
- 3) контроль, аналіз результатів (з можливими змінами в плануванні самостійної роботи).

Зміст вивчення дисципліни «Нова історія країн Європи та Америки» визначено її робочою програмою. Інформативну частину навчання складають навчальні посібники, конспекти лекцій у паперовій та електронній формі, план, зміст та методичні рекомендації до проведення практичних занять, методичні рекомендації до виконання самостійної та індивідуальної науково-дослідної роботи, перелік рекомендованої до вивчення літератури, ресурси мережі Інтернет.

У рекомендаціях до практичних занять з дисципліни «Нова історія країн Європи та Америки» міститься план занять, завдання для виконання практичних робіт та перелік питань для самостійного опрацювання матеріалу, що допомагає студентові ознайомитися із сутністю питань, на основі яких базується виконання завдань практичних робіт. Окрім цього, у даних методичних рекомендаціях можна ознайомитися з питаннями, що виносяться на обговорення та списком літератури, необхідної для цілеспрямованої роботи студента при підготовці до наступного практичного заняття.

Рекомендації щодо роботи з літературою

Інформаційними джерелами вивчення навчальної дисципліни «Нова історія країн Європи та Америки» є ресурси мережі Інтернет і друковані підручники, а також посібники. Основна частина матеріалу в Інтернеті розрахована на професіоналів, тому при вивченні навчальної дисципліни спочатку необхідно користуватися літературою навчального характеру. При опрацюванні матеріалу потрібно дотримуватись таких правил:

- зосередитися на тому, що читаєш;
- виділити головну думку автора;
- виділити основні питання тексту від другорядних;
- зрозуміти думку автора чітко і ясно, що допоможе виробити власну думку;
- уявити ясно те, що читаєш.

У процесі роботи над темою тлумачення незнайомих слів і спеціальних термінів слід знаходити у фаховій літературі, термінологічних словниках. Незрозумілі місця, фрази, вирази доречно перечитувати декілька разів, щоб зрозуміти їх зміст. Після прочитання тексту необхідно: усвідомити зв'язок між теоретичними положеннями і практикою; закріпити прочитане у свідомості; пов'язати нові знання з попередніми у даній галузі; перейти до заключного етапу засвоєння і опрацювання – записам. Записи необхідно починати з назви теми та посібника, прізвища автора, року видання та назви видавництва. Якщо це журнал, то рік і номер видання, заголовок статті. Після чого скласти план, тобто короткий перелік основних питань тексту в логічній послідовності теми.

Складання плану, або тез логічно закінченого за змістом уривка тексту, сприяє кращому його розумінню. План може бути простий або розгорнутий, тобто більш поглиблений, особливо при опрацюванні додаткової літератури за даною темою. Записи необхідно вести розбірливо і чітко. Вони можуть бути короткі або розгорнуті залежно від рівня знань

студента, багатства його літературної і професійної лексики, навичок самостійної роботи з книгою.

Для зручності користування записами необхідно залишати поля для заміток і вільні рядки для доповнень. Записи не повинні бути одноманітними. В них необхідно виділяти важливі місця, головні слова, які акцентуються різним шрифтом або різним кольором шрифтів, підкреслюванням, замітками на полях, рамками, стовпчиками тощо. Записи можуть бути у вигляді конспекту, простих або розгорнутих тез, цитат, виписок, систематизованих таблиць, графіків, діаграм, схем.

Підготовка до контролю

Контрольні заходи включають поточний і підсумковий контроль знань студентів. Поточний контроль є органічною частиною навчального процесу і проводиться під час лекцій та практичних занять.

Форми поточного контролю:

1. Усна співбесіда за матеріалами розглянутої теми на початку практичного заняття з оцінкою відповідей студентів (5-10 хв.);
2. Письмове фронтальне опитування студентів на початку чи наприкінці практичного заняття (5-10 хв.). Відповіді перевіряються і оцінюються викладачем у позааудиторний час;
3. Перевірка виконання завдань;
4. Тестова перевірка знань студентів;
5. Кредитний контроль;
6. Інші форми.

При кредитно-трансферна системі навчання теми самостійної роботи входять у кредит, який контролюються після закінчення логічно завершеної частини лекцій та інших видів занять з дисципліни «Нова історія країн Європи та Америки» та їх результати враховуються при виставленні підсумкової оцінки.

Порядок оформлення та захисту самостійної роботи

Самостійна робота подається у друкованому форматі на папері формату А4. Оформлення: шрифт – Times New Roman; розмір шрифту – 14 кегель; інтервал між рядками – півтора; абзац – 12,5 мм, поля: верхнє і нижнє – 20 мм, ліве – 30 мм, праве – 15 мм; нумерація сторінок – з правої сторони нижнього поля.

Структура подання:

- титульна сторінка (додаток А);
- формулювання завдання;
- виклад ходу міркувань (розв’язання завдання);
- результати виконання завдання;
- література (за необхідності).

Самостійна робота подається викладачу не пізніше ніж за 1 тиждень до закриття кредиту (заліку/іспиту) в друкованому вигляді. Оцінка за самостійну роботу виставляється на заключному занятті з навчальної дисципліни на основі попереднього ознайомлення викладача зі змістом самостійної роботи. Оцінка за самостійну роботу є обов’язковою складовою підсумкової оцінки з навчальної дисципліни.

Критерії оцінювання:

- завдання зроблене повністю та здане вчасно, якісно оформлено звіт–відмінно;
- завдання зроблене, але є незначні помилки в розв’язуванні завдання – добре;
- завдання зроблене, але є незначні помилки в процесі розв’язку завдання – задовільно;
- завдання зроблене, але є суттєві помилки в його розв’язку / завдання не виконане або тільки розпочато його розв’язання – незадовільно.

Самостійна робота
Денна форма навчання

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
Кредит 1. Західна Європа та Північна Америка наприкінці XV – на початку XVII ст.		
1	Тема 1. Вступ. Основні тенденції соціально-економічного, політичного і культурного розвитку Європи в ранній Новий час.	5
2	Тема 2. Країни Західної Європи в XVI – першій половині XVII ст.	7
Кредит 2. Міжнародні відносини в XVI – в першій половині XVII ст.		
3	Тема 3. Міжнародні відносини ранньої Нової доби. Тридцятилітня війна в Європі.	26
Кредит 3. Країни Європи в другій половині XVII – XVIII ст.		
4	Тема 4. Епоха Просвітництва.	11
5	Тема 5. Західноєвропейські держави в період модернізації.	5
Кредит 4. Північна Америка в другій половині XVII – XVIII ст.		
6	Тема 6. Англійські колонії в Північній Америці (XVII - XVIII ст.). Війна за незалежність та утворення США.	26
	Разом за I семестр	80

Самостійна робота
Заочна форма навчання

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
Кредит 1. Західна Європа та Північна Америка наприкінці XV – на початку XVII ст.		
1	Тема 1. Вступ. Основні тенденції соціально-економічного, політичного і культурного розвитку Європи в ранній Новий час.	13

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
2	Тема 2. Країни Західної Європи в XVI – першій половині XVII ст.	13
Кредит 2. Міжнародні відносини в XVI – в першій половині XVII ст.		
3	Тема 3. Міжнародні відносини ранньої Нової доби. Тридцятилітня війна в Європі.	28
Кредит 3. Країни Європи в другій половині XVII – XVIII ст.		
4	Тема 4. Епоха Просвітництва.	15
5	Тема 5. Західноєвропейські держави в період модернізації.	11
Кредит 4. Північна Америка в другій половині XVII – XVIII ст.		
6	Тема 6. Англійські колонії в Північній Америці (XVII - XVIII ст.). Війна за незалежність та утворення США.	28
	Разом за I семестр	108

Самостійна робота №1

Вступ. Основні тенденції соціально-економічного, політичного і культурного розвитку Європи в ранній Новий час.

Питання і завдання:

1. Виокремте причини і передумови Великих географічних відкриттів. Розкрийте відкриття Х.Колумба, А.Веспуччі.
2. Простежте у хронологічному порядку і по карті великі морські експедиції кінця XV - поч. XVI ст.
3. Назвіть великі європейські колоніальні імперії, вказавши їх завоювання.
4. Які соціально-економічні наслідки мали Великі географічні відкриття для країн Європи.
5. Проаналізуйте шляхи і методи так званого первісного нагромадження капіталу.
6. Розкрийте схему організації мануфактурного виробництва.

7. Визначте шляхи проникнення капіталізму в сільське господарство.
8. Назвіть нові верстви суспільства, форми держави, які утворилися з початком зародження капіталістичних відносин.
9. Дайте характеристику творчості Леонардо да Вінчі, Рафаеля Санті, Мікеланджело Буонарроті, Вечелліо Тиціана.
10. Проаналізуйте образотворче мистецтво, архітектуру, літературу, освіту, науку європейських країн XVI – XVII ст.

Самостійна робота №2

Країни Західної Європи в XVI – першій половині XVII ст.

Питання і завдання:

1. Розкрийте причини і мету реформаційного руху в Європі. Проаналізуйте початок Реформації та її варіанти (М.Лютер і Т.Мюнцер).
2. Прослідкуйте етапи, хід і результати Селянської війни в Німеччині 1524-1525 рр.
3. Проаналізуйте поширення реформаційних ідей в Європі (Швейцарія, Англія, Франція, Іспанія, Нідерланди, Данія, Швеція).
4. Розкрийте етапи та підсумки Контрреформації в Європі (Тридентський собор. Інквізиція. Орден єзуїтів).
5. Охарактеризуйте становище Нідерландів під владою Іспанії у XVI ст.
6. Простежте основні етапи Нідерландської революції, дайте їм оцінку. З'ясуйте наслідки і значення Нідерландської революції.
7. Порівняйте особливості абсолютної монархії у Франції, Іспанії та Англії.
8. Якими були особливості соціально-економічного розвитку Англії в XVI ст.
Чому англійську Реформацію називають королівською?
9. Які зміни відбувались у французькому суспільстві XVI – першої половини XVII ст.

10. Якими були причини і привід громадянських війн у Франції. Як завершилися громадянські війни.

11. Якими були особливості розвитку Іспанського королівства наприкінці XV – на початку XVI ст.

12. Охарактеризуйте політику Карла V і Філіпа II в Іспанії.

Самостійна робота №3

Міжнародні відносини ранньої Нової доби. Тридцятилітня війна в Європі.

Питання і завдання:

1. Проаналізуйте міжнародні відносини XVI –початку XVII ст.
2. Проаналізуйте франко-італійські війни, боротьбу Іспанії з Англією, франко-австрійські суперечності.
3. Що таке система європейського балансу?
4. Охарактеризуйте причини Тридцятилітньої війни.
5. Які події стали приводом до Тридцятилітньої війни?
6. Визначте характер Тридцятилітньої війни.
7. Охарактеризуйте основні періоди Тридцятилітньої війни:
 - перший (чеський) період 1618 - 1624 рр.,
 - другий (датський) період 1625 - 1629 рр.,
 - третій (шведський) період 1630 - 1635 рр.,
 - четвертий (франко-шведський) період 1635 -1648 рр.
8. Проаналізуйте Вестфальський мирний договір 1648 р. та його значення.
9. З допомогою карти визначіть кордони країн Західної Європи на середину XVII ст.
10. Проаналізуйте економічні і соціальні наслідки Тридцятилітньої війни.

Самостійна робота №4

Епоха Просвітництва.

Питання і завдання:

1. Назвіть хронологічні межі епохи Просвітництва.
2. Проаналізуйте провідні ідеї Просвітництва.
3. Кого називали енциклопедистами?
4. Чому саме Англія стала батьківщиною Просвітництва.
5. Який вплив мали ідеї Просвітництва на розвиток освіти і науки?
6. Порівняйте ідеї Просвітництва та гуманізму.
7. Охарактеризуйте основні мистецькі стилі епохи Просвітництва.
8. Проаналізуйте відносини між церквою і державою в XVIII ст.
9. Назвіть імена видатних письменників епохи Просвітництва.
10. Проаналізуйте значення епохи Просвітництва в історії Європи.

Самостійна робота №5

Західноєвропейські держави в період модернізації

Питання і завдання:

1. Дайте характеристику початку розвитку капіталістичних відносин в Англії, їх проникнення у сільське господарство.
2. Проаналізуйте економічну політику Тюдорів. З'ясуйте особливості Реформації в Англії.
3. Охарактеризуйте причини загострення соціальних протиріч на рубежі XVI - XVII ст. Початок правління Стюартів.
4. Розкрийте причини, початок, хід, історичне значення англійської революції середини XVII ст.
5. Простежте початок промислового перевороту і економічний розвиток Англії у другій половині XVIII ст.
6. Охарактеризуйте основні напрями зовнішньої політики Англії у XVI - XVIII ст.

7. Визначте основні напрями економічного розвитку та соціальні стани у Франції XVI ст.
8. Простежте етапи зміцнення французького абсолютизму, його особливості і характерні ознаки.
9. Проаналізуйте соціально-економічне становище та політичний устрій Франції періоду правління Людовіка XIV.
10. Розкрийте основні причини занепаду Франції у XVIII ст.
11. Розкрийте причини політичної роздробленості та економічного занепаду Італії у XVI ст. Дайте характеристику внутрішнього становища Італії на початку XVII ст.
12. Охарактеризуйте соціально-економічне становище і політичний устрій італійських держав у XVIII ст.
13. Розкрийте роль Ватикану і папства у житті Італії.
14. Проаналізуйте соціально-економічне становище і політичний устрій Іспанії у XVI ст. Особливості іспанського абсолютизму.
15. Розкрийте причини занепаду Іспанії у XVII –XVIII ст.
16. Охарактеризуйте зовнішню політику і колоніальні загарбання Іспанії у XVI – XVIII ст.
17. Охарактеризуйте становище «Священної Римської імперії німецької нації» на рубежі XV- XVI ст.
18. Розкрийте становище німецьких держав у XVIII ст.
19. Війна за австрійську спадщину. «Пруський освічений абсолютизм».
20. Визначте становище Австрії і Пруссії у «Священній Римській імперії німецької нації».

Самостійна робота №6

Англійські колонії в Північній Америці (XVII - XVIII ст.). Війна за незалежність та утворення США.

Питання і завдання:

1. Заснування Англією колоній у Північній Америці.
2. Проаналізуйте соціально-економічний розвиток і політичний устрій Північноамериканських колоній Англії у XVII – першій половині XVIII ст.
3. Визначте відмінності життя колоніста від життя звичайного англійця в метрополії.
4. Охарактеризуйте відмінності між південними і північними колоніями.
5. Назвіть головні відмінності англійських колоній Північної Америки від іспанських, французьких, португальських, голландських.
6. Розкрийте основні положення Декларації незалежності США.
7. Назвіть країни, що були союзниками США в боротьбі за незалежність.
8. Висвітліть сильні і слабкі сторони американської армії під час війни за незалежність.
9. Охарактеризуйте причини, хід і підсумки війни за незалежність, історичне значення утворення США.
10. Розкрийте зміст конституції США 1787 р.

ІХ КОМПЛЕКСНІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ ПОТОЧНОГО КОНТРОЛЮ
КОНТРОЛЬНА РОБОТА № 1

1 варіант

1. Експедиція Х. Колумба з метою пошуку морського шляху в Індію

- а) серпень 1492 р. – березень 1493 р.;
- б) 1495-1497 рр.;
- в) 1500-1520 рр.;
- г) 1534-1567 рр.

2. Правління Якова І Стюарта

- а) 1545-1567 рр.;
- б) 1580-1589 рр.;
- в) 1603–1625 рр.;
- г) 1676-1689 рр.

3. Тридцятилітня війна в Європі

- а) 1618–1648 рр.;
- б) 1650-1680 рр.;
- в) 1685-1715 рр.;
- г) 1700-1730 рр.

4. Відкриття Тихого океану іспанцем Васко Нуньєсом де Бальбоа

- а) 1423 р.;
- б) 1513 р.;
- в) 1534 р.;
- г) 1600 р.

5. Колумб відкрив континент Вест-Індію, названий Америкою

- а) 14 грудня 1456 р.;

- б) 15 листопада 1487 р.;
- в) 24 грудня 1490 р.;
- г) 12 жовтня 1492 р.

6. Похід на Англію й загибель іспанської військово-морської «Непереможної армади»

- а) 1588 р.;
- б) 1590 р.;
- в) 1598 р.;
- г) 1601 р.

7. У 1648 р. були підписані умови якого миру, що закріпили політичну роздробленість Німеччини

- а) Арраський мир
- б) Утрехтський мир
- в) Аугсбурзький мир
- г) Вестфальський мир.

8. Виступ М. Лютера у Віттенберзі з 95 тезами проти індульгенцій, початок Реформації в Німеччині

- а) 3 листопада 1510 р.;
- б) 5 грудня 1516 р.;
- в) 31 жовтня 1517 р.;
- г) 25 квітня 1518 р.

9. Реформаторська діяльність у

Цюріху Ульріха Цвінглі – засновника цвінгліанства

- а) 1518–1531 рр.;
- б) 1540–1546 рр.;
- в) 1550–1578 рр.;

г)1580-1590 pp.

10. Правління Карла I в Англії

а)1620-1624 pp.;

б)1625–1649 pp.;

в)1650-1660 pp.;

г)1660-1670 pp.

11. Навколосвітня подорож португальця Фернана Магеллана

а)1492-1498 pp.;

б)1500-1502 pp.;

в)1504-1518 pp.;

г)1519–1521 pp.

12. Безпарламентське правління Карла I в Англії

а)1605-1610 pp.;

б)1612-1618 pp.;

в)1619-1625 pp.;

г)1629–1640 pp.

13. Діяльність у Женеві релігійного реформатора Жана Кальвіна

а)1492-1499 pp.;

б)1536–1564 pp.;

в)1634-1656 pp.;

г)1700-1754 pp.

14. Вкажіть період правління англійської королеви Марії I Тюдор

а)1553–1558 pp.;

б)1660-1642 pp.;

в)1700-1721 pp.;

г) 1800-1812 рр..

15. Форма промислового виробництва, що характеризується поділом праці між найманими працівниками та використанням ручної праці, називається:

- а) синдикат;
- б) мануфактура;
- в) монополія;
- г) фабрика.

16. Що не було наслідком Реформації в Німеччині?

- а) Секуляризація володінь католицької церкви в Німеччині;
- б) розкол католицької церкви і поява лютеранства;
- в) Німеччина поділилася на прихильників католицизму і лютеранства, або протестантів;
- г) Німеччина об'єднала три гілки християнства.

17. Як називалася судово-слідча організація, створена католицькою Церквою в XI ст. для боротьби проти єресі?

- а) Опричнина;
- б) інквізиція;
- в) індульгенція;
- г) інтервенція.

18. Яка з країн Європи зазнала найбільшого розорення внаслідок Тридцятилітньої війни?

- а) Швеція;
- б) Німеччина (Священна Римська імперія);
- в) Франція;
- г) Данія.

19. Як називається організована збройна боротьба за владу всередині держави між різними соціальними верствами?

- а) Революція;
- б) громадянська війна;
- в) повстання;
- г) страйк.

20. Вкажіть рік проголошення Англії республікою.

- а) 1614 р.;
- б) 1556 р.;
- в) 1649 р.;
- г) 1549 р.

21. Вкажіть ім'я мореплавця, який здійснив першу навколосвітню подорож

- а) Васко да Гама;
- б) Х. Колумб;
- в) А. Веспуччі;
- г) Ф. Магеллан.

22. Вкажіть рік вступу на англійський престол династії Стюартів.

- а) 1714 р.;
- б) 1556 р.;
- в) 1603 р.;
- г) 1649 р.

23. Назвіть причину, що не вплинула на Великі географічні відкриття:

- а) пошук нових шляхів до країн Сходу;
- б) бажання позбутися посередників у торгівлі зі Сходом;

- в) пошук золота і срібла через їхню брак у Європі;
- г) пошук цілих земель для створення фермерських господарств.

24. Одним із результатів наслідки Великих географічних відкриттів стало:

- а) стрімкий розвиток народів держав Америки;
- б) виникнення і розвиток світової торгівлі;
- в) зміцнення грошових одиниць Європейських держав;
- г) установлення відносно мирного періоду в історії Європи.

25. Назвіть головну причину Реформації у Німеччині:

- а) незадоволення більшості населення німецьких земель кальвіністською церквою;
- б) незадоволення більшості населення німецьких земель лютеранською церквою;
- в) незадоволення більшості населення німецьких земель уніатською церквою;
- г) незадоволення більшості населення німецьких земель католицькою церквою.

КОНТРОЛЬНА РОБОТА № 1

2 варіант

1. Яке географічне відкриття пов'язане в іменем Васко да Гами

- а) відкрив Нову Зеландію та довів, що Австралія – материк;
- б) відкрив Америку, шукаючи шлях до Індії через Атлантичний океан;
- в) здійснив навколосвітню подорож й уперше довів, що Земля є кулею;
- г) відкрив морський шлях із Європи до країн Сходу навколо Африки.

2. Вкажіть подію, що знаменувала початок релігійних війн 1562-1598 рр. у Франції

- а) вбивство 1563 р. у місті Вассі гугенотів;
- б) підписання Нантського едикту;
- в) «Варфоломійська ніч»;
- г) «іконоборче повстання».

3. Тип підприємства, у якому використовувалися ручні знаряддя праці та існував поділ праці між виробниками, називається

- а) цех;
- б) фабрика;
- в) мануфактура;
- г) майстерня.

4. Пуритани – це противники католицької церкви у

- а) Іспанії;
- б) Франції;
- в) Пруссії;
- г) Англії.

5. Визначте, до історії якої країни відносяться такі терміни як: «Велика ремонстрація», «круглоголові», « Довгий парламент»

- а) Англія;
- б) Франція;
- в) Німеччина;
- г) Італія.

6. Вкажіть рік, у котрому Генріх VIII Тюдор прийняв титул глави церкви

- а) 1517 р.;
- б) 1534 р.;
- в) 1557 р.;
- г) 1603 р.

7. Документ про повне або часткове відпущення (прощення) «гріхів», який видає (продає) церква віруючим називається:

- а) індульгенція;
- б) едикт;
- в) декрет;
- г) указ.

8. Напрямок у християнстві, який виник під час Реформації, що уособлював

прагнення буржуазного суспільства до спрощення релігійного культу («здешевлення церкви»):

- а) лютеранство;
- б) протестантизм;
- в) кальвінізм;
- г) католицизм.

9. Що означало поняття «революція цін» у Європі на початку XVII ст.?

- а) Підвищення ціни на дорогоцінні метали;
- б) зниження вартості дорогоцінних металів;
- в) зменшення ціни на товари широкого вжитку;
- г) підвищення цін на привезені з Азії прянощі.

10. Яка подія ознаменувала закінчення Селянської війни у Німеччині?

- а) Розгром селян поблизу м. Франкенгаузена;
- б) повстання у Верхній Швабії;
- в) розгром селян у битві поблизу м. Беблінгена;
- г) оголошення поміркованої програми «12 статей».

11. Назвіть форму державного правління, за якої монархові належить необмежена верховна влада:

- а) демократія;
- б) абсолютизм;
- в) автократія;
- г) монархія.

12. Національно-визвольна війна з Іспанією й утворення Республіки Сполучених провінцій у Нідерландах (т.зв. Нідерландська буржуазна революція XVI ст.)

- а) 1492-1498 рр.;
- б) 1534-1538 рр.;
- в) 1540-1565 рр.;
- г) 1566–1609 рр.

13. Страта англійського короля Карла I

- а) 1 січня 1640 р.;

- б)3 вересня 1645 р.;
- в)30 січня 1649 р.;
- г)6 березня 1654 р.

14. Варфоломійська ніч – масові вбивства гугенотів католиками в Парижі.

- а)1492, 23 січня;
- б)1572, ніч на 24 серпня;
- в)1574, 13 вересня;
- г)1623, 12 серпня.

15. Як називали селян Англії XVI ст., які були вільними орендарями землі у дворян

- а)копігольдери;
- б)лендлорди;
- в)джентрі;
- г)роялісти.

16. У якому році Христофор Колумб відкрив Америку

- а)1387 р.;
- б)1492 р.;
- в)1515 р.;
- г)1535 р.

17. Назвіть подію, що поклала початок Реформації у Європі

- а)Варфоломійська ніч;
- б)Аугсбурзький мир;
- в)виступ із 95 тезами М. Лютера;
- г)Нантський едикт.

18. Вкажіть назву Папської грамоти про загальне відпущення гріхів

- а)інфанта;
- б)єтрускерія;
- в)вальтелліна;
- г)індульгенція.

19. Хто поширював ідеї Реформації у Швейцарії

- а)І. Лойола;
- б)Т. Мюнцер;
- в)Ж. Кальвін;
- г)М. Лютер.

20. Як називалися члени католицького чернечого ордену «Товариство Ісуса», заснованого для боротьби проти Реформації

- а)єретики;
- б)єзуїти;
- в)гугеноти.
- г) баптисти.

21. Яка із зазначених подій відбулася у 1492 році

- а)навколосвітня подорож Ф. Магеллана;
- б)відкриття Америки Х. Колумбом;
- в)винайдення книгодрукування;
- г) підписання Нантського едикту.

22. Вкажіть італійського мандрівника, який довів існування нового материка, що отримав його ім'я

- а)В. да Гама;
- б)А. Веспуччі;
- в)Ф. Магеллан;

г)Б. Діаш.

23. Назвіть засновника ордену єзуїтів

а)М. Лютер;

б)Т. Мюнцер;

в)І. Лойола;

г)Ж. Кальвін.

24. Вкажіть художника епохи Відродження, автора картини
«Сикстинська Мадонна»

а)Л. да Вінчі;

б)Мікеланджело;

в)Тиціан;

г)Рафаель.

25. Оберіть причини, що зумовили Великі географічні відкриття

а)зростання в Європі товарного виробництва;

б)нестача цінних металів;

в)розвиток науки і техніки;

г)зменшення значення Середземноморського басейну в торгівлі зі
Сходом.

КОНТРОЛЬНА РОБОТА № 2

1 варіант

1. Англійська буржуазна революція протікала

- а) 1640–1660 рр.;
- б) 1665–1669 рр.;
- в) 1700–1713 рр.;
- г) 1800–1820 рр.

2. Війна північноамериканських колоній Англії за незалежність

- а) 1725–1740 рр.;
- б) 1745–1767 рр.;
- в) 1775–1783 рр.;
- г) 1785–1797 рр.

3. Декларація незалежності США

- а) 5 березня 1763 р.;
- б) 6 червня 1770 р.;
- в) 8 грудня 1775 р.;
- г) 4 липня 1776 р.

4. Президентство Д. Вашингтона.

- а) 1776–1780 рр.;
- б) 1789–1797 рр.;
- в) 1798–1803 рр.;
- г) 1804–1810 рр.

5. Вкажіть назву першої англійської колонії на Атлантичному узбережжі Північної Америки

- а) Пенсільванія;

- б) Нью-Йорк;
- в) Нью-Джерсі;
- г) Вірджинія.

6. Ухвалення Декларації незалежності Сполучених Штатів Америки

- а) 10 лютого 1763 р.;
- б) 4 липня 1776 р.;
- в) 3 травня 1803 р.;
- г) 12 червня 1812 р.

7. Визначте, до історії якої країни відносяться такі терміни як:

«Бостонське чаювання», «І Континентальний конгрес», «Білль про права»

- а) США;
- б) Франція;
- в) Німеччина;
- г) Канада.

8. Протекторат Кромвелля

- а) 1640–1649 рр.;
- б) 1649–1658 рр.;
- в) 1649–1653 рр.;
- г) 1653–1658 рр.

9. Вкажіть назву осіб, які прибули в Америку за рахунок Вірджинської компанії

- а) фрімени;
- б) сервенти;
- в) скватери;
- г) пуритани.

10. Ідея поділу влади на законодавчу, виконавчу та судову була сформульована

- а) Ж. Мельє, А. Смітом;
- б) Ж.-Ж. Руссо, Вольтером;
- в) Й. Гердером, Т. Гобсом;
- г) Д. Локком, Ш. Монтеск'є.

11. Автор «Декларації незалежності США» 1776 р.

- а) Т. Джеферсон;
- б) Е. Джонсон;
- в) А. Гамільтон;
- г) А. Лінкольн.

12. Вкажіть рік, коли Олівер Кромвель був оголошений главою уряду із званням довічного лорда-протектора

- а) 1649 р.;
- б) 1653 р.;
- в) 1658 р.;
- г) 1660 р.

13. Чому XVII ст. в історії Франції називають «століттям Людовіка XIV»?

- а) За часів його правління Франція досягла найбільшої економічної та політичної могутності в Європі;
- б) Людовік XIV започаткував нову королівську династію;
- в) Людовік XIV сприяв завершенню громадянських воєн у Франції;
- г) Людовик XIV перебував при владі майже століття.

14. Відновлення поваленого суспільного ладу або династії, що раніше правила, має назву:

- а) реформація;
- б) реконструкція;
- в) реставрація;
- г) перебудова.

15. Заснування першого англійського поселення в Північній Америці

- а) 1589 р.;
- б) 1607 р.;
- в) 1667 р.;
- г) 1700 р.

КОНТРОЛЬНА РОБОТА № 2

2 варіант

1. Англо-голландські війни

- а) 1500-1556 рр.;
- б) 1557-1578 рр.;
- в) 1600-1689 рр.;
- г) 1652–1654, 1665–1667, 1672–1674.

2. Реставрація і друге правління Стюартів в Англії

- а) 1634-1640 рр.;
- б) 1645-1650;
- в) 1655-1660;
- г) 1660–1688.

3. Протекторат Кромвеля (Англія)

- а) 16 грудня 1653р.–вересень 1658р.;
- б) 1660-1661 рр.;
- в) 1666-1670 рр.
- г) 1678-1689 рр.

4. Державний переворот в Англії («Славна революція»)

- а) 1640 р.;
- б) 1688 р.;
- в) 1690 р.;
- г) 1695 р.

5. Бостонське чаювання

- а) 1773 р.;
- б) 1775 р.;

в)1789 р.;

г)1795 р.

6. Довгий парламент в Англії

а)1632-1640 рр.;

б)3 листопада 1640 р. – 20 квітня 1653 р.;

в)серпень 1660 р. – вересень 1665 рр.;

г)1680-1689 рр.

7. Визначте біля якого міста у 1683 р. було зупинено просування турків на європейський континент

а)Відень;

б)Лейпциг;

в)Ватерлоо;

г)Париж.

8. На чолі створеної Конфедерації південних штатів призначено

а)Джефферсон Девіс;

б)Джордж Вашингтон;

в)Авраам Лінкольн;

г)Бенджамін Гаррісон.

9. Приєднання Бельгії до Франції

а)1 жовтня 1795 р.;

б)3 серпня 1815 р.;

в)1 жовтня 1801 р.;

г)3 серпня 1918 р.

10.Учасники іспанських загарбницьких походів до Америки називалися:

- а) конкістадори;
- б) флібустьєри;
- в) корсари;
- г) гайдуки.

11. Як називався процес перетворення церковної й монастирської власності

на власність державну?

- а) Націоналізація;
- б) секуляризація;
- в) приватизація;
- г) спекуляція.

12. Процес виділення ділянок суспільної землі з метою перетворення її на приватну власність отримав назву:

- а) нагороджування;
- б) окопування;
- в) огорожування;
- г) відрізання.

13. Ідейна течія, яка відбивала антифеодальні, антиабсолютистські настрої освіченої частини населення другої половини XVII–XVIII ст., називалась:

- а) абсолютизм;
- б) Відродження;
- в) Просвітництво;
- г) Ренесанс.

14. ІнDEPENDENTська республіка в Англії.

- а) 1649, 19 травня – 1653, 20 квітня;

- б)1654-1656;
- в)1658-1667;
- г)1668-1679.

15. Вкажіть рік страти англійського короля Карла I

- а)1625 р.;
- б)1640 р.;
- в)1649 р.;
- г)1651 р.

Х ЗАВДАННЯ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

Денна форма навчання

1. Нова доба всесвітньої історії.
2. Причини і передумови Великих географічних відкриттів.
3. Географічні відкриття португальців у XV ст.
4. Х. Колумб та його експедиція до Америки.
5. Боротьба між Португалією та Іспанією за нові землі.

Колоніальний поділ світу.

6. Перша навколосвітня подорож Ф. Магеллана, її значення.
7. Доколумбова Америка. Конкістадори в Новому Світі.
8. Наслідки та значення Великих географічних відкриттів.
9. Європейське Відродження.
10. Ранній Новий час розгортання технічного прогресу в Європі.
11. Зміни у становищі європейського суспільства Раннього Нового

часу

(населення, вигляд європейського міста, житло, європейська кухня, освіта, становище жінки, шлюбні відносини, одяг).

12. Розвиток капіталістичних відносин в Західній Європі в XVI ст.
13. Політичний розвиток Німеччини наприкінці XV - на початку

XVI ст. Німецький гуманізм.

14. Реформування католицької церкви в Німеччині. М. Лютер.
15. Народна Реформація в Німеччині. Т. Мюнцер.
16. Селянська війна в Німеччині 1524-1525 рр.
17. Поширення реформаційних ідей в Європі. Лютеранство.

Аугсбурзький мир 1555 р.

18. Реформація в Швейцарії. Кальвінізм.
19. Католицька контрреформація. Тридентський собор.
20. «Товариство Ісуса», його боротьба проти Реформації.
21. Франція в XVI – на початку XVII ст. Абсолютизм.

22. Реформація у Франції. Громадянські війни.
23. Піднесення Франції за Генріха ІУ.
24. Правління Людовіка XIII у Франції. Зміцнення абсолютизму.
25. Іспанія на межі XV- XVI ст. Об'єднання королівства.
26. Іспанія за Карла У. Повстання комунерос у Кастилії 1520-1521
рр.
27. Політика Іспанії за правління Філіпа II.
28. Нідерланди під владою Іспанії в XVI ст.
29. Національно-визвольна війна Нідерландів проти іспанського
панування 1566-1609 рр. Іконоборчий рух.
30. Утворення Об'єднаних провінцій Нідерландів. Арраська і
Утрехтська унії.
31. Зміни в суспільстві та економіці Англії в XVI ст.
32. Королівська реформація в Англії. Зміцнення королівської влади.
33. Зовнішня політика Англії в XVI ст. Англо-шотландські
відносини.
34. Підкорення Англією Ірландії. Боротьба з Іспанією за морську
гегемонію.
35. Міжнародні відносини в XVI – в першій половині XVII ст.
36. Тридцятилітня війна (1618-1648 рр.).
37. Вестфальський мир 1648 року. Наслідки Тридцятилітньої війни
для Європи.
38. Соціально-економічний розвиток Англії на початку XVII ст.
Політичні передумови та початок революції.
39. Громадянські війни в Англії, проголошення республіки.
40. Протекторат О. Кромвеля в Англії та Реставрація Стюартів.
41. Правління Якова II в Англії. «Славна революція» 1688-1689 рр.
42. Промислова революція в Англії наприкінці XVIII ст., її наслідки.
43. Французький абсолютизм за Людовіка XIV.
44. Епоха Просвітництва, її значення для історії Європи.

45. Німецькі держави у XVIII ст.
46. Австрійська імперія у XVIII ст.
47. Утворення американських колоній Англії. Їх соціально-економічний та політичний розвиток.
48. Формування північноамериканської нації. Причини конфлікту між колоніями та метрополією у середині XVIII ст.
49. Війна за незалежність (1775-1783 рр.) між Англією та колоніями.
50. Утворення США: становлення органів влади та прийняття Конституції.

Завдання для підсумкового контролю

Заочна форма навчання

1 варіант

1. Експедиція Х. Колумба з метою пошуку морського шляху в Індію

а) серпень 1492 р. – березень 1493 р.;

б) 1495-1497 рр.;

в) 1500-1520 рр.;

г) 1534-1567 рр.

2. Правління Якова I Стюарта

а) 1545-1567 рр.;

б) 1580-1589 рр.;

в) 1603–1625 рр.;

г) 1676-1689 рр.

3. Заснування першого англійського поселення в Північній Америці

а) 1589 р.;

б) 1607 р.;

в) 1667 р.;

г) 1700 р.

4. Тридцятилітня війна в Європі

а) 1618–1648 рр.;

б) 1650-1680 рр.;

в) 1685-1715 рр.;

г) 1700-1730 рр.

5. Відкриття Тихого океану іспанцем Васко Нуньєсом де Бальбоа

а) 1423 р.;

- б)1513 р.;
- в)1534 р.;
- г)1600 р.

6. Англо-голландські війни

- а)1500-1556 рр.;
- б)1557-1578 рр.;
- в)1600-1689 рр.;
- г)1652–1654, 1665–1667, 1672–1674.

7. Реставрація і друге правління Стюартів в Англії

- а)1634-1640 рр.;
- б)1645-1650;
- в)1655-1660;
- г)1660–1688.

8. Колумб відкрив континент Вест-Індію, названий Америкою

- а)14 грудня 1456 р.;
- б)15 листопада 1487 р.;
- в)24 грудня 1490 р.;
- г)12 жовтня 1492 р.

9. Похід на Англію й загибель іспанської військово-морської «Непереможної армади»

- а)1588 р.;
- б)1590 р.;
- в)1598 р.;
- г)1601 р.

10. Протекторат Кромвеля (Англія)

- а) 16 грудня 1653р.–вересень 1658р.;
- б) 1660-1661 рр.;
- в) 1666-1670 рр.
- г) 1678-1689 рр.

11. Правління Луї Філіппа характеризувалося

- а) проведенням консервативних реформ;
- б) проведенням ліберальних реформ;
- в) проведенням соціалістичних реформ;
- г) проведенням реакційних реформ.

12. У 1648 р. були підписані умови якого миру, що закріпили політичну роздробленість Німеччини

- а) Арраський мир
- б) Утрехтський мир
- в) Аугсбурзький мир
- г) Вестфальський мир.

13. Виступ М. Лютера у Віттенберзі з 95 тезами проти індульгенцій, початок Реформації в Німеччині

- а) 3 листопада 1510 р.;
- б) 5 грудня 1516 р.;
- в) 31 жовтня 1517 р.;
- г) 25 квітня 1518 р.

14. Державний переворот в Англії («Славна революція»)

- а) 1640 р.;
- б) 1688 р.;
- в) 1690 р.;
- г) 1695 р.

15. Реформаторська діяльність у

Цюріху Ульріха Цвінглі – засновника цвінгліанства

а)1518–1531 рр.;

б)1540-1546 рр.;

в)1550-1578 рр.;

г)1580-1590 рр.

16. Правління Карла I в Англії

а)1620-1624 рр.;

б)1625–1649 рр.;

в)1650-1660 рр.;

г)1660-1670 рр.

17. Навколосвітня подорож португальця Фернана Магеллана

а)1492-1498 рр.;

б)1500-1502 рр.;

в)1504-1518 рр.;

г)1519–1521 рр.

18. Безпарламентське правління Карла I в Англії

а)1605-1610 рр.;

б)1612-1618 рр.;

в)1619-1625 рр.;

г)1629–1640 рр.

19. Діяльність у Женеві релігійного реформатора Жана Кальвіна

а)1492-1499 рр.;

б)1536–1564 рр.;

в)1634-1656 рр.;

г)1700-1754 рр.

20. Довгий парламент в Англії

а)1632-1640 рр.;

б)3 листопада 1640 р. – 20 квітня 1653 р.;

в)серпень 1660 р. – вересень 1665 рр.;

г)1680-1689 рр.

21. Бостонське чаювання

а)1773 р.;

б)1775 р.;

в)1789 р.;

г)1795 р.

22. Вкажіть період правління англійської королеви Марії I Тюдор

а)1553–1558 рр.;

б)1660-1642 рр.;

в)1700-1721 рр.;

г)1800-1812 рр..

23. Яке географічне відкриття пов'язане в іменем Васко да Гами

а)відкрив Нову Зеландію та довів, що Австралія – материк;

б)відкрив Америку, шукаючи шлях до Індії через Атлантичний океан;

в)здійснив навколосвітню подорож й уперше довів, що Земля є кулею;

г)відкрив морський шлях із Європи до країн Сходу навколо Африки.

24. Вкажіть подію, що знаменувала початок релігійних війн 1562-1598 рр. у Франції

а) вбивство 1563 р. у місті Вассі гугенотів;

б)підписання Нантського едикту;

- в) «Варфоломійська ніч»;
- г) «іконоборче повстання».

25. Визначте біля якого міста у 1683 р. було зупинено просування турків на європейський континент

- а) Відень;
- б) Лейпциг;
- в) Ватерлоо;
- г) Париж.

26. Тип підприємства, у якому використовувалися ручні знаряддя праці та існував поділ праці між виробниками, називається

- а) цех;
- б) фабрика;
- в) мануфактура;
- г) майстерня.

27. На чолі створеної Конфедерації південних штатів призначено

- а) Джефферсон Девіс;
- б) Джордж Вашингтон;
- в) Авраам Лінкольн;
- г) Бенджамін Гаррісон.

28. Пуритани – це противники католицької церкви у

- а) Іспанії;
- б) Франції;
- в) Пруссії;
- г) Англії.

29. Визначте, до історії якої країни відносяться такі терміни як: «Велика ремонстрація», «круглоголові», « Довгий парламент»

- а) Англія;
- б) Франція;
- в) Німеччина;
- г) Італія.

30. Вкажіть рік, у котрому Генріх VIII Тюдор прийняв титул глави церкви

- а) 1517 р.;
- б) 1534 р.;
- в) 1557 р.;
- г) 1603 р.

31. Приєднання Бельгії до Франції

- а) 1 жовтня 1795 р.;
- б) 3 серпня 1815 р.;
- в) 1 жовтня 1801 р.;
- г) 3 серпня 1918 р.

32. Учасники іспанських загарбницьких походів до Америки називалися:

- а) конкістадори;
- б) флібустьєри;
- в) корсари;
- г) гайдуки.

33. Документ про повне або часткове відпущення (прощення) «гріхів», який видає (продає) церква віруючим називається:

- а) індульгенція;

- б) едикт;
- в) декрет;
- г) указ.

34. Напря́м у хри́стіянстві, який виник під час Реформації, що уособлював

прагнення буржуазного суспільства до спрощення релігійного культу («здешевлення церкви»):

- а) лютеранство;
- б) протестантизм;
- в) кальвінізм;
- г) католицизм.

35. Що означало поняття «революція цін» у Європі на початку XVII ст.?

- а) Підвищення ціни на дорогоцінні метали;
- б) зниження вартості дорогоцінних металів;
- в) зменшення ціни на товари широкого вжитку;
- г) підвищення цін на привезені з Азії прянощі.

36. Яка подія ознаменувала закінчення Селянської війни у Німеччині?

- а) Розгром селян поблизу м. Франкенгаузена;
- б) повстання у Верхній Швабії;
- в) розгром селян у битві поблизу м. Беблінгена;
- г) оголошення поміркованої програми «12 статей».

37. Назвіть форму державного правління, за якої монархові належить необмежена верховна влада:

- а) демократія;
- б) абсолютизм;

- в) автократія;
- г) монархія.

38. Як називався процес перетворення церковної й монастирської власності

на власність державну?

- а) Націоналізація;
- б) секуляризація;
- в) приватизація;
- г) спекуляція.

39. Процес виділення ділянок суспільної землі з метою перетворення її на

приватну власність отримав назву:

- а) нагороджування;
- б) окопування;
- в) огорожування;
- г) відрізання.

40. Ідейна течія, яка відбивала антифеодальні, антиабсолютистські настрої

освіченої частини населення другої половини XVII–XVIII ст., називалась:

- а) абсолютизм;
- б) Відродження;
- в) Просвітництво;
- г) Ренесанс.

2 варіант

1. Англійська буржуазна революція протікала

- а) 1640–1660 рр.;
- б) 1665–1669 рр.;
- в) 1700–1713 рр.;
- г) 1800–1820 рр.

2. Війна північноамериканських колоній Англії за незалежність

- а) 1725–1740 рр.;
- б) 1745–1767 рр.;
- в) 1775–1783 рр.;
- г) 1785–1797 рр.

3. Національно-визвольна війна з Іспанією й утворення Республіки Сполучених провінцій у Нідерландах (т.зв. Нідерландська буржуазна революція XVI ст.)

- а) 1492–1498 рр.;
- б) 1534–1538 рр.;
- в) 1540–1565 рр.;
- г) 1566–1609 рр.

4. Страта англійського короля Карла I

- а) 1 січня 1640 р.;
- б) 3 вересня 1645 р.;
- в) 30 січня 1649 р.;
- г) 6 березня 1654 р.

5. Декларація незалежності США

- а) 5 березня 1763 р.;

- б) 6 червня 1770 р.;
- в) 8 грудня 1775 р.;
- г) 4 липня 1776 р.

6. Варфоломійська ніч – масові вбивства гугенотів католиками в Парижі.

- а) 1492, 23 січня;
- б) 1572, ніч на 24 серпня;
- в) 1574, 13 вересня;
- г) 1623, 12 серпня.

7. Інdependентська республіка в Англії.

- а) 1649, 19 травня – 1653, 20 квітня;
- б) 1654-1656;
- в) 1658-1667;
- г) 1668-1679.

8. Президентство Д. Вашингтона.

- а) 1776-1780 рр.;
- б) 1789–1797 рр.;
- в) 1798-1803 рр.;
- г) 1804-1810 рр.

9. Як називали селян Англії XVI ст., які були вільними орендарями землі у дворян

- а) копігольдери;
- б) лендлорди;
- в) джентрі;
- г) роялісти.

10. У якому році Христофор Колумб відкрив Америку

а)1387 р.;

б)1492 р.;

в)1515 р.;

г)1535 р.

11. Назвіть подію, що поклала початок Реформації у Європі

а)Варфоломійська ніч;

б)Аугсбурзький мир;

в)виступ із 95 тезами М. Лютера;

г)Нантський едикт.

12. Вкажіть назву Папської грамоти про загальне відпущення гріхів

а)інфанта;

б)етрускерія;

в)вальтелліна;

г)індульгенція.

13. Хто поширював ідеї Реформації у Швейцарії

а)І. Лойола;

б)Т. Мюнцер;

в)Ж. Кальвін;

г)М. Лютер.

14. Як називалися члени католицького чернечого ордену «Товариство Ісуса», заснованого для боротьби проти Реформації

а)єретики;

б)єзуїти;

в)гугеноти.

г) баптисти.

15. Вкажіть назву першої англійської колонії на Атлантичному узбережжі Північної Америки

- а) Пенсільванія;
- б) Нью-Йорк;
- в) Нью-Джерсі;
- г) Віргінія.

16. Яка із зазначених подій відбулася у 1492 році

- а) навколосвітня подорож Ф. Магеллана;
- б) відкриття Америки Х. Колумбом;
- в) винайдення книгодрукування;
- г) підписання Нантського едикту.

17. Вкажіть італійського мандрівника, який довів існування нового материка, що отримав його ім'я

- а) В. да Гама;
- б) А. Веспуччі;
- в) Ф. Магеллан;
- г) Б. Діаш.

18. Назвіть засновника ордену єзуїтів

- а) М. Лютер;
- б) Т. Мюнцер;
- в) І. Лойола;
- г) Ж. Кальвін.

19. Вкажіть художника епохи Відродження, автора картини «Сикстинська Мадонна»

- а) Л. да Вінчі;

- б) Мікеланджело;
- в) Тиціан;
- г) Рафаель.

20. Ухвалення Декларації незалежності Сполучених Штатів Америки

- а) 10 лютого 1763 р.;
- б) 4 липня 1776 р.;
- в) 3 травня 1803 р.;
- г) 12 червня 1812 р.

21. Визначте, до історії якої країни відносяться такі терміни як:

«Бостонське чаювання», «І Континентальний конгрес», «Білль про права»

- а) США;
- б) Франція;
- в) Німеччина;
- г) Канада.

22. Оберіть причини, що зумовили Великі географічні відкриття

- а) зростання в Європі товарного виробництва;
- б) нестача цінних металів;
- в) розвиток науки і техніки;
- г) зменшення значення Середземноморського басейну в торгівлі зі

Сходом.

23. Протекторат Кромвелля

- а) 1640–1649 рр.;
- б) 1649–1658 рр.;
- в) 1649–1653 рр.;
- г) 1653–1658 рр.

24. Вкажіть назву осіб, які прибули в Америку за рахунок Вірджинської компанії

- а)фрімени;
- б)сервенти;
- в)скватери;
- г)пуритани.

25. Ідея поділу влади на законодавчу, виконавчу та судову була сформульована

- а)Ж. Мельє, А. Смітом;
- б)Ж.-Ж. Руссо, Вольтером;
- в)Й. Гердером, Т. Гобсом;
- г)Д. Локком, Ш. Монтеск'є.

26. Автор «Декларації незалежності США» 1776 р.

- а)Т. Джеферсон;
- б)Е. Джонсон;
- в)А. Гамільтон;
- г)А. Лінкольн.

27. Вкажіть ім'я мореплавця, який здійснив першу навколосвітню подорож

- а)Васко да Гама;
- б)Х. Колумб;
- в)А. Веспуччі;
- г)Ф. Магеллан.

28. Вкажіть рік вступу на англійський престол династії Стюартів.

- а)1714 р.;
- б)1556 р.;

в)1603 р.;

г)1649 р.

29. Вкажіть рік страти англійського короля Карла I

а)1625 р.;

б)1640 р.;

в)1649 р.;

г)1651 р.

30. Вкажіть рік, коли Олівер Кромвель був оголошений главою уряду із званням довічного лорда-протектора

а)1649 р.;

б) 1653 р.;

в) 1658 р.;

г) 1660 р.

31. Назвіть причину, що не вплинула на Великі географічні відкриття:

а) пошук нових шляхів до країн Сходу;

б) бажання позбутися посередників у торгівлі зі Сходом;

в) пошук золота і срібла через їхню брак у Європі;

г) пошук цілинних земель для створення фермерських господарств.

32. Одним із результатів наслідки Великих географічних відкриттів стало:

а) стрімкий розвиток народів держав Америки;

б) виникнення і розвиток світової торгівлі;

в) зміцнення грошових одиниць Європейських держав;

г) установлення відносно мирного періоду в історії Європи.

33. Назвіть головну причину Реформації у Німеччині:

- а) незадоволення більшості населення німецьких земель кальвіністською церквою;
- б) незадоволення більшості населення німецьких земель лютеранською церквою;
- в) незадоволення більшості населення німецьких земель уніатською церквою;
- г) незадоволення більшості населення німецьких земель католицькою церквою.

34. Що не було наслідком Реформації в Німеччині?

- а) Секуляризація володінь католицької церкви в Німеччині;
- б) розкол католицької церкви і поява лютеранства;
- в) Німеччина поділилася на прихильників католицизму і лютеранства, або протестантів;
- г) Німеччина об'єднала три гілки християнства.

35. Як називалася судово-слідча організація, створена католицькою Церквою в XI ст. для боротьби проти єресі?

- а) Опричнина;
- б) інквізиція;
- в) індульгенція;
- г) інтервенція.

36. Яка з країн Європи зазнала найбільшого розорення внаслідок Тридцятилітньої війни?

- а) Швеція;
- б) Німеччина (Священна Римська імперія);
- в) Франція;
- г) Данія.

37. Чому XVII ст. в історії Франції називають «століттям Людовіка XIV»?

- а) За часів його правління Франція досягла найбільшої економічної та політичної могутності в Європі;
- б) Людовік XIV започаткував нову королівську династію;
- в) Людовік XIV сприяв завершенню громадянських воєн у Франції;
- г) Людовик XIV перебував при владі майже століття.

38. Як називається організована збройна боротьба за владу всередині держави між різними соціальними верствами?

- а) Революція;
- б) громадянська війна;
- в) повстання;
- г) страйк.

39. Відновлення поваленого суспільного ладу або династії, що раніше правила, має назву:

- а) реформація;
- б) реконструкція;
- в) реставрація;
- г) перебудова.

40. Форма промислового виробництва, що характеризується поділом праці між найманими працівниками та використанням ручної праці, називається:

- а) синдикат;
- б) мануфактура;
- в) монополія;
- г) фабрика.

XI ТЕМАТИЧНІ ТЕСТИ ДЛЯ ПЕРЕВІРКИ РІВНЯ ЗНАНЬ З КУРСУ

Тестові завдання

Базовий рівень

1. Колумб відкрив континент Вест-Індію, названий Америкою
14 грудня 1456 р.;
15 листопада 1487 р.;
24 грудня 1490 р.;
12 жовтня 1492 р.

2. Яке географічне відкриття пов'язане в іменем Васко да Гама
відкрив Нову Зеландію та довів, що Австралія – материк;
відкрив Америку, шукаючи шлях до Індії через Атлантичний океан;
здійснив навколосвітню подорож й уперше довів, що Земля є кулею;
відкрив морський шлях із Європи до країн Сходу навколо Африки.

3. Вкажіть італійського мандрівника, який довів існування нового
материка, що отримав його ім'я
В. да Гама;
А. Веспуччі;
Ф. Магеллан;
Б. Діаш.

4. Одним із результатів наслідки Великих географічних відкриттів
стало:
стрімкий розвиток народів держав Америки;
виникнення і розвиток світової торгівлі;
зміцнення грошових одиниць Європейських держав;
установлення відносно мирного періоду в історії Європи.

5. Вкажіть художника епохи Відродження, автора картини «Сикстинська Мадонна»

Л. да Вінчі;

Мікеланджело;

Тиціан;

Рафаель.

6. Напрямок у християнстві, який виник під час Реформації, що уособлював прагнення буржуазного суспільства до спрощення релігійного культу («здешевлення церкви»):

лютеранство;

протестантизм;

кальвінізм;

католицизм.

7. Форма промислового виробництва, що характеризується поділом праці між найманими працівниками та використанням ручної праці, називається:

синдикат;

мануфактура;

монополія;

фабрика.

8. Назвіть подію, що відбулась 31 жовтня 1517 р. та поклала початок Реформації у Європі

Варфоломійська ніч;

Аугсбурзький мир;

виступ із 95 тезами М. Лютера;

Нантський едикт.

9. Хто поширював ідеї Реформації у Швейцарії

І. Лойола;

Т. Мюнцер;

Ж. Кальвін;

М. Лютер.

10. Реформаторська діяльність у Цюріху Ульріха Цвінглі – засновника цвінгліанства

1518–1531 рр.;

1540-1546 рр.;

1550-1578 рр.;

1580-1590 рр.

11. Як називали селян Англії XVI ст., які були вільними орендарями землі у дворян

копігольдери;

лендлорди;

джентрі;

роялісти.

12. Реставрація і друге правління Стюартів в Англії

1634-1640 рр.;

1645-1650;

1655-1660;

1660–1688.

13. Результатом революції середини XVII ст. в Англії в політичному плані було(-а):

установлення абсолютної монархії;

установлення парламентської республіки;

ліквідація абсолютизму та установлення парламентської монархії;
ліквідація парламентської монархії та установлення республіки.

14. Які події історії Англії XVII ст. дістали назву «Славної революції»?

«чистка» О. Кромвелем Довгого парламенту і встановлення ним режиму «протекторату»;
державний переворот, внаслідок якого англійський престол замість Якова II посів Вільгельм III Оранський, що погодився на обмеження королівської влади парламентом;
події династичної кризи англійського престолу;
заколот генерала Монка і реставрація династії Стюартів.

15. Вкажіть роки індепендентської республіки в Англії

1640–1649 рр.;

1642–1646 рр.;

1649–1658 рр.;

1649–1653 рр.

16. Вкажіть хронологічні рамки релігійних війн у Франції

1524–1525 рр.;

1544–1565 рр.;

1562–1598 рр.;

1566–1609 рр.

17. Чому XVII ст. в історії Франції називають «століттям Людовіка XIV»?

за часів його правління Франція досягла найбільшої економічної та політичної могутності в Європі;
Людовік XIV започаткував нову королівську династію;

Людовік XIV сприяв завершенню громадянських воєн у Франції;
Людовик XIV перебував при владі майже століття.

18. Вкажіть роки правління Генріха IV Бурбона у Франції

1578–1606 рр.;

1589–1610 рр.;

1598–1615 рр.;

1610–1643 рр.

19. Гугенотські війни в Франції завершилися підписанням у 1598 р.

Папського едикту;

Католицької Хартії;

Нантського едикту;

«Едикту милості».

20. В період 1624–1642 рр. у Франції функції першого міністра виконував(ла)

Катерина Медічі;

герцог де Гіз;

кардинал Ришельє;

кардинал Мазаріні.

21. Війна північноамериканських колоній Англії за незалежність

1725-1740 рр.;

1745-1767 рр.;

1775–1783 рр.;

1785-1797 рр.

22. Який адміністративний статус мали англійські колонії в Північній Америці в середині XVIII ст.?

Централізоване управління об'єднаних в Американське віце-королівство

колоній;

об'єднані у три віце-королівства на чолі з губернаторами;

заморський департамент Великої Британії;

мали автономний устрій і не залежали одна від одної.

23. Автор «Декларації незалежності США» 1776 р.

Т. Джеферсон;

Е. Джонсон;

А. Гамільтон;

А. Лінкольн.

24. Президентство Д. Вашингтона.

1776-1780 рр.;

1789–1797 рр.;

1798-1803 рр.;

1804-1810 рр.

25. Політика ізоляціонізму як напрям зовнішньої політики США кінця XVIII ст. передбачала:

невтручання США в європейську політику, дотримання політики нейтралітету;

політику співпраці США з державами, які перебували в стані ізоляції;
самоізоляцію США — відмову від будь-яких економічних відносин з іншими державами;

ізоляцію індіанців на обмежених територіях-резерваціях.

26. Яка подія ознаменувала закінчення Селянської війни у Німеччині?
розгром селян поблизу м. Франкенгаузена;

повстання у Верхній Швабії;
розгром селян у битві поблизу м. Беблінгена;
оголошення поміркованої програми «12 статей».

27. Нідерландська буржуазна революція:

1492-1498 рр.;

1534-1538 рр.;

1540-1565 рр.;

1566–1609 рр.

28. Назвіть країни, які входили до Габсбурзького блоку в період Тридцятилітньої війни (1618–1648 рр.):

Іспанія, Швеція, Данія, Португалія;

Австрія, Росія, Франція, Річ Посполита;

Річ Посполита, Іспанія, Голландія, Англія;

Німеччина, Австрія, Іспанія, Річ Посполита.

29. У 1648 р. були підписані умови якого миру, що закріпили політичну роздробленість Німеччини

Арраський мир;

Утрехтський мир;

Аугсбурзький мир;

Вестфальський мир.

30. Вкажіть рік підписання Утрехтського миру

1698 р.;

1707 р.;

1711 р.;

1713 р.

Середній рівень

1. Розташуйте в хронологічній послідовності історичні події нової доби:

Відкриття мису Доброї Надії;
Відкриття Америки;
Відкриття морського шляху до Індії;
Відкриття Тихого океану;
Перша навколосвітня подорож.

2. Розташуйте в хронологічній послідовності історичні події нової доби:

Видання «95 тез» М. Лютера;
Смерть Т. Мюнтцера;
Створення ордену єзуїтів;
Початок Тридентського собору;
Аугсбурзький мир.

3. Розташуйте в хронологічній послідовності історичні події нової доби:

Виступ М. Лютера проти індульгенцій;
Початок Селянської війни в Німеччині;
Заснування ордену єзуїтів;
Створення Конгрегації верховної інквізиції;
Підписання Аугсбурзького миру.

4. Розташуйте в хронологічній послідовності історичні події нової доби:

Вормський едикт;
Видання «Статейного листа»;

Розгром Селянської війни в Німеччині;
Заснування «Товариства Ісуса»;
Затвердження кальвінізму.

5. Розташуйте в хронологічній послідовності історичні події, що відбулись в Нідерландах в новий час:

Перехід країни під владу короля Філіппа II;
Повстання іконоборців;
Вступ військ герцога Альби в країну;
Утрехтська унія;
Вбивство принца В. Оранського.

6. Розташуйте в хронологічній послідовності історичні події, що відбулись у Франції в новий час:

Початок громадянських війн;
Варфоломійська ніч;
Нантський едикт;
Загибель короля Генріха IV;
«Едикт милості».

7. Розташуйте в хронологічній послідовності історичні події, що відбулись у Англії в новий час:

Акт про супрематію (верховенство);
Правління Марії Тюдор;
Правління Єлизавети I;
«Символ віри» (39 статей);
Початок підкорення Ірландії.

8. Розташуйте в хронологічній послідовності події з історії міжнародних відносин нового часу:

Початок Тридцятилітньої війни;
Битва біля Білої гори;
Битва біля Рокруа;
Вестфальський мир;
Піренейський мир.

9. Розташуйте в хронологічній послідовності історичні події, що відбулись у Англії в новий час:

Битва при Нейзбі;
Початок другої громадянської війни;
Страта короля Карла I;
Смерть О. Кромвеля;
«Славна революція».

10. Розташуйте в хронологічній послідовності історичні події, що відбулись у Франції в новий час:

Початок громадянських війн;
Завоювання іспанських Нідерландів;
Скасування Нантського едикту;
Війна за іспанську спадщину;
Перебування при владі Людовіка XV.

11. Розташуйте в хронологічній послідовності історичні події, що відбулись у німецьких державах в новий час:

Перехід герцогства Пруссія до Гогенцоллернів;
Утворення королівства Пруссія;
Правління Фрідріха-Вільгельма I;
Приєднання Сілезії до Пруссії;
Семилітня війна.

12. Розташуйте в хронологічній послідовності історичні події, що відбулись у німецьких державах в новий час:

Початок правління Марії-Терезії;

Друга сілезька війна;

Завершення Семилітньої війни;

Перший поділ Польщі;

Смерть Фрідріха II.

13. Розташуйте в хронологічній послідовності історичні події, що відбулись у США в новий час:

«Бостонське чаювання»;

Другий континентальний конгрес;

Затвердження Декларації незалежності;

Ухвалення Конституції США;

Затвердження Білля про права.

14. Встановіть відповідність між датами та подіями нового часу:

1519 р.;	Початок першої навколосвітньої подорожі;
1486 р.;	Відкриття мису Доброї Надії;
1531 р.;	Початок походу Ф. Пісарро на Перу;
1498 р.;	Відкриття морського шляху до Індії;
1492 р.;	Відкриття Америки Х. Колумбом;
1513 р.;	Відкриття Тихого океану Ф. де Бальбоа;
	Відкриття Бразилії П. Кабралем.

15. Встановіть відповідність між датами та подіями нового часу:

1540 р.;	Утворення «Товариства Ісуса»;
1517 р.;	Виступ М. Лютера проти індульгенцій;
1521 р.;	Вормський з'їзд;
1555 р.;	Аугсбурзький мир;

1525 p.;	Страта Т. Мюнцера біля Франкенгаузена;
1545 p.;	Початок роботи Тридентського собору;
	Заснування інквізиційного трибуналу в Римі.

16. Встановіть відповідність між датами та подіями нового часу в Нідерландах:

1566 p.;	Початок Нідерландської революції;
1579 p.;	Укладання Утрехтської унії;
1581 p.;	Акт про незалежність Нідерландів;
1567 p.;	Прибуття в країну герцога Альби;
1584 p.;	Вбивство В. Оранського;
1576 p.;	«Гентське умиротворення»;
	Вестфальський мир.

17. Встановіть відповідність між подіями та датами нового часу у Франції:

Вбивство гугенотів у Вассі;	1562 p.;
Варфоломійська ніч;	1572 p.;
Вбивство короля Генріха IV;	1610 p.;
Нантський едикт;	1598 p.;
Створення федерації католицьких міст (Ліги);	1585 p.;
Обрання головою королівської ради Рішельє;	1624 p.;
	1643 p.

18. Встановіть відповідність між подіями та датами нового часу в Англії:

Прийняття Акту про супрематію (верховенство);	1534 p.;
Прийняття англійського «Символа віри» («39 статей»);	1571 p.;
Рік страти англійського короля Карла I;	1649 p.;
Перша англійська колонія в Північній Америці;	1585 p.;

Початок правління Якова I Стюарта;	1603 р.;
Заснування англійської Ост-Індійської компанії;	1600 р.;
	1533 р.

19. Встановіть відповідність між подіями та датами нового часу в Англії:

Початок англійської революції;	1640 р.;
Битва при Мортон-Муре;	1644 р.;
Битва при Нейзбі;	1645 р.;
Початок «Славної революції»;	1688 р.;
Реставрація Стюартів;	1660 р.;
Встановлення протекторату О. Кромвеля;	1653 р.;
	1701 р.

20. Встановіть відповідність між подіями та датами нового часу в німецьких державах:

Ахенський мир;	1748 р.;
Початок правління Фрідріха II;	1740 р.;
Закінчення Семилітньої війни;	1763 р.;
Закінчення правління Марії-Терезії;	1780 р.;
Утворення Пруського королівства;	1701 р.;
Запровадження загальної обов'язкової середньої освіти;	1763 р.;
	1756 р.

21. Встановіть відповідність між подіями та датами нового часу в США:

Перший континентальний конгрес;	1774 р.;
Другий континентальний конгрес;	1775 р.;
Декларація незалежності;	1776 р.;
Битва біля Саратоги;	1777 р.;

Битва у Йорктауні;	1781 р.;
Конституція США;	1787 р.;
	1782 р.

22. Вставте до історичного тексту пропущене:

12 жовтня 1492 р. флотилія Х. Колумба досягла одного з Багамських островів, який назвали _____.

23. Вставте до історичного тексту пропущене:

Засновником ордену єзуїтів і його генералом з 1541 р. є _____
 _____ – католик, що походив із знатного баскського роду.

24. Вставте до історичного тексту пропущене:

«Гентське умиротворення» було укладено в _____ р. у ході Нідерландської революції XVI ст. між північними і південними провінціями Нідерландів.

25. Вставте до історичного тексту пропущене:

Опозиційний рух проти абсолютистської політики уряду кардинала Мазаріні у Франції 1648-1653 рр. має назву _____.

26. Вставте до історичного тексту пропущене:

Головним методом позбавлення селян землі в Англії у XVI ст. було _____.

27. Вставте до історичного тексту пропущене:

У 70-ті роки XVII ст. у Англії почали формуватись дві політичні партії – _____ і _____.

28. Вставте до історичного тексту пропущене:

У датський період (_____рр.) Тридцятилітньої війни війська Католицької ліги завдали поразки Данії й прогнали датські війська з території Німеччини.

29. Вставте до історичного тексту пропущене:

Головний документ американської революції – _____, прийнятий 4 липня 1776 р., проголосив відділення від Англії її 13 північноамериканських колоній.

30. Вставте до історичного тексту пропущене:

Особливо швидко процес поилення Бранденбург-Пруссії у XVII ст. відбувався за правління курфюрста _____ (_____рр.).

Високий рівень

1. Назвіть території, які захопили іспанці в процесі географічних відкриттів:

Бразилія;
Мексика;
Ангола;
Перу;
Молуккські о-ви;
Філіппінські о-ви.

2. Вкажіть головні причини поразки Селянської війни в Німеччині:

Малочисельність;
Розрізненість дій;
Віра в можливість домовитися з феодалами;
Відсутність загального керівництва;

Відсутність організованості;

Зрада керівників повстання.

3. Вкажіть країни, в яких повністю або частково перемогла Реформація:

Італія;

Іспанія;

Нідерланди;

Німеччина;

Англія;

Швейцарія.

4. Вкажіть головні причини Нідерландської буржуазної революції:

Заборона торгівлі в колоніях;

Введення в країні інквізиції;

Втрата економічних зв'язків із Англією;

Обрання Карла V імператором;

Завоювання Нідерландів Францією;

Зростання податкового тиску.

5. З'ясуйте основні прагнення французької буржуазії XVI ст.:

Захист від свавілля дворянства;

Введення республіканського устрою;

Політична єдність країни;

Обмеження влади короля становим представництвом;

Поліцейський порядок в країні;

Ліквідація мита на кордоні.

6. Встановіть основні принципи пуританства в Англії:

Проведення богослужіння латиною;

Заміна меси проповіддю;
Засудження розваг, веселих свят;
Збереження ієрархії духовенства;
Вилучення із церков прикрас;
Підкорення короля церкві.

7. Назвіть основні передумови англійської революції другої половини XVII ст.:

Прагнення правити без парламенту;
Збільшення податків;
Повторне закріпачення селян;
Повернення до католицизму;
Збільшення церковної десятини;
Зміна королівської династії.

8. Назвіть північні англійські колонії у Північній Америці:

Коннектикут;
Делавер;
Рой-Айленд;
Пенсільванія;
Массачусетс;
Північна Кароліна.

9. Оберіть положення, що проголошувались «Біллем про права» в США:

Республіканська форма правління;
Свобода слова;
Відміна рабства;
Свобода совісті;
Свобода зборів;

Право на безкоштовну освіту;

Право на участь у виборах.

10. Вкажіть імена королів Пруссії першої половини XVIII ст.:

Фрідріх I;

Вільгельм I;

Георг Вільгельм;

Фрідріх-Вільгельм I;

Фрідріх-Вільгельм II;

Фрідріх II.

11. Закінчіть речення:

Серед індіанських племен і народів періоду географічних відкриттів найвищого рівня досягли _____.

12. Закінчіть речення:

Визначальною у вченні Ж. Кальвіна є ідея про _____.

13. Закінчіть речення:

Союз валлонських провінцій Нідерландів, направлений проти революції вилився в укладання 6 січня 1579 р. _____.

14. Закінчіть речення:

Гугеноти розгорнули боротьбу за зміну королівської династії у Франції та створили в 1576 р. на півдні країни справжню гугенотську державу – _____.

15. Закінчіть речення:

Важливим досягненням Філіппа II стало приєднання в 1581 р. до Іспанії _____.

16. Закінчіть речення:

В XVI ст. Англією правила королівська династія _____
(_____ рр.).

17. Закінчіть речення:

Король Англії Карл I був змушений скликати парламент, який назвали «довгий» у _____ р.

18. Закінчіть речення:

З 1643 р. королем Франції стає представник династії Бурбонів, час правління є апогеєм французького абсолютизму – _____.

19. Закінчіть речення:

Після Тридцятилітньої війни Священна Римська імперія німецької нації залишалась роздробленою державою, в якій наймогутнішими були _____ і _____.

20. Закінчіть речення:

Великобританія визнала незалежність США за Версальським мирним договором від _____ р.

21. Запишіть, яким чином Великі географічні відкриття вплинули на перший колоніальний поділ світу.

Відповідь:

Ключові слова:

Можливі відповіді:

22. Запишіть, до чого призвів Аугсбурзький релігійний мир 1555 р.

Відповідь:

Ключові слова:

Можливі відповіді:

23. Запишіть, що собою являла Нідерландська Ост-Індійська компанія у XVII - XVIII ст.

Відповідь:

Ключові слова:

Можливі відповіді:

24. Запишіть значення Нантського едикту 1598 р. у Франції.

Відповідь:

Ключові слова:

Можливі відповіді:

25. Запишіть, з чим пов'язане правління Єлизавети I Тюдор в Англії.

Відповідь:

Ключові слова:

Можливі відповіді:

.

26. Запишіть наслідки підписання Вестфальського миру 24 жовтня 1648 року.

Відповідь:

Ключові слова:

Можливі відповіді:

27. Запишіть основні наслідки «Славної революції» 1688-1689 рр. в Англії.

Відповідь:

Ключові слова:

Можливі відповіді:

28. Запишіть, яким чином можна охарактеризувати реформи освіченого абсолютизму в імперії Габсбургів за Марії-Терезії (1740-1780 рр.).

Відповідь:

Ключові слова:

Можливі відповіді:

29. Запишіть яким був економічний розвиток німецьких земель у другій половині XVII – на початку XVIII ст.

Відповідь:

Ключові слова:

Можливі відповіді:

30. Запишіть на яких принципах розподілу влади базувалась Конституція США 1787 р.

Відповідь:

Ключові слова:

Можливі відповіді:

XII ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК

Тема 1. Вступ. Основні тенденції соціально-економічного, політичного і культурного розвитку Європи в ранній Новий час.

Великі географічні відкриття — у всесвітній історії період XV—XVII століть, в ході якого європейські народи здійснили географічні відкриття майже в усіх регіонах Земної кулі. Були знайдені нові землі і морські маршрути до Африки, Америки, Азії та Океанії.

Просвітництво — широка ідейна течія, яка відображала антифеодальні, антиабсолютистські настрої освіченої частини населення у другій половині XVII — XVIII ст. Представники цієї течії (вчені, філософи, письменники) вважали метою суспільства людське щастя, шлях до якого — переустрій суспільства відповідно до розуму; були прихильниками теорії природного права.

Відродження — епоха в розвитку культури країн Західної та Центральної Європи. Характеризувалася поширенням ідеалів гуманізму, піднесенням суспільно-політичного і культурного рухів.

Гуманізм — течія в західноєвропейській культурі епохи Відродження, спрямована на утвердження поваги до гідності й розуму людини, її права на щастя в житті, вільний прояв природних почуттів і здібностей.

Експансія — розширення сфери панування держави.

Тема 2. Країни Західної Європи в XVI – першій половині XVII ст.

Абсолютизм — форма державного правління, за якої монарху належить необмежена верховна влада. У Московській державі абсолютизм існував у формі самодержавства.

Абсолютна монархія — форма державного правління, за якої монарх наділений необмеженою владою.

Буржуазія — початкова назва городян на противагу вищим станам феодального суспільства (дворянство і духовенство). У період становлення капіталізму перетворилася на панівну соціальну верству. Володіла основними засобами виробництва, експлуатувала найману робочу силу.

Виробничі відносини — суспільні відносини, що виникають між людьми в процесі матеріального виробництва.

Гугеноти — прихильники кальвіністської віри у Франції.

Дворянство — привілейована верства суспільства, землевласники.

Династія — монархи того самого роду, які заступають один одного на троні за правом успадкування.

Духовенство — служителі культу; верства суспільства, представники якої здійснюють релігійні обряди і служби. Духовенство зазвичай об'єднане в особливу ієрархічну спільноту.

Капітал — термін, яким стали називати в період становлення капіталізму гроші, які підприємці вкладали в розвиток свого виробництва з метою отримання прибутку.

Капіталізм — суспільно-економічний лад, за якого основними суспільними верствами стають буржуазія та наймані робітники; основні засоби виробництва перебувають у приватній власності буржуазії, яка використовує найману робочу силу.

Католицизм — один із головних (поряд із православ'ям і протестантизмом) напрямів у християнстві. Виник після поділу християнської церкви 1054 р. на католицьку (західну) і православну (східну). Основні особливості: визнання того, що Святий Дух виходить не тільки від Бога Отця, а й від Бога Сина, віра в існування чистилища (крім пекла і раю), у непогрішимість Папи Римського як намісника Бога на землі.

Коаліція — угода між державами про ведення спільних дій.

Мануфактура — форма промислового виробництва, що характеризується поділом праці між найманими робітниками та

використанням ручної праці. Мануфактура передувала виникненню фабрик і заводів.

Меркантилізм — економічна політика періоду становлення капіталізму, яка виявлялася в активному втручанні держави в господарське життя. Приховувала в собі протекціонізм.

Кальвінізм — один із найрадикальніших рухів протестантизму, заснований Жаном Кальвіном. Кальвіністи виступали за демократичний устрій церкви та держави, засуджували неробство та марнотратство.

Реформація (від латин. *reformatio* — перетворення, виправлення) — широкий суспільний рух у Європі в XVI—XVII ст., спрямований проти католицької церкви. Реформація передбачала перегляд основних догматів католицької церкви.

Фільварок — велике феодальне господарство, що виготовляло продукцію для продажу на ринку.

Промисловий переворот — перехід від ручної праці до машинної, від мануфактури до фабрики, започаткований в Англії у другій половині XVIII ст.

Протестантизм — один із головних (поряд із католицизмом і православ'ям) напрямків у християнстві. Виник унаслідок Реформації в XVI ст. Висловив прагнення буржуазного суспільства до спрощення релігійного культу («дешева церква»). Основними формами прояву протестантизму були лютеранська, кальвіністська та англіканська церкви.

Пуритани — послідовники кальвінізму в XVI—XVII ст. в Англії, які вимагали очищення англіканської церкви від старих католицьких обрядів.

Революція — докорінний переворот у житті суспільства, способі виробництва, науці.

Варфоломійська ніч (фр. *Massacre de la Saint-Barthélemy*) — різанина у Франції протестантів-гугенотів католиками в ніч на 24 серпня 1572 року (день Св. Варфоломія).

Нантський едикт — указ короля Франції Генріха IV від 13 квітня 1598, який дарував французьким гугенотам певні громадянські права, відкривши таким чином шлях до релігійної терпимості. За указом протестанти отримували право на свободу совісті, поновлювалися їхні громадянські права, включно з правом обіймати будь-яку державну посаду і подавати скарги безпосередньо королю.

Контрреформація (від лат. contra – проти і reformatio – перетворення, виправлення) – релігійно-церковний рух у Європі 2-ї пол. 16 – серед. 17 ст. (також катол. Реформація або катол. відродження), пов'язаний з переходом європейського суспільства від Середньовіччя в Новий час.

Цвінгліанство – це одна з течій Реформації XVI ст. в частині Швейцарії і Німеччини. Засновник - У. Цвінглі. Уже в XVI ст. в основному злилося з кальвінізмом.

Релігійні війни у Франції Релігійні або гугенотських війни — серія затяжних громадянських воєн між католиками і протестантами (гугенотами), які роздирали Францію при останніх королях династії Валуа, з 1562 по 1598 роки.

Тема 3. Міжнародні відносини ранньої Нової доби Тридцятилітня війна в Європі

Альбрехт Венцель Ойзебіус фон Вальдштейн, відоміший як **Валленштайн** (нім. Albrecht Wenzel Eusebius von Waldstein, чеськ. Albrecht z Valdštejna; *24 вересня 1583 — †25 лютого 1634) — герцог Фридландський та Мекленбурзький, князь Саганський, генералісимус, один з головнокомандувачів військ Священної Римської імперії під час Тридцятирічної війни (1618—1648).

Вестфальський мир 1648 — завершив Тридцятирічну війну 1618—1648 років. Підписаний у Мюнстері 24 жовтня 1648. Ще в 1638 Папа і данський король закликали до припинення війни.

Тридцятилітня війна, або Тридцятирічна війна — це перша загальноєвропейська війна у 1618—1648 роках між союзом католицьких і коаліцією протестантських держав. До союзу входили Священна Римська імперія та Іспанія, очолювані імператорською династією Габсбургів, а також німецькі князівства Католицької Ліги (переважно західні та південні: Баварія, Кельн), італійські міста-держави, Португалія.

Протестантська (Євангельська, Євангелічна) унія — об'єднання восьми протестантських князів і 17 протестантських міст Священної Римської імперії.

Католицька Ліга (лат. Liga Catholica нім. Katholische Liga) — конфедерація римо-католицьких німецьких держав Священної Римської імперії у 1606—1635 роках. Протидіяла німецькій Протестантській (Євангельській) Унії, заснованій 1608 року.

Лютеранська церква — один із напрямів протестантської церкви, що виник у Німеччині в XVI ст. за часів Реформації. В основі лютеранської церкви лежить вчення Мартіна Лютера — заперечення папської влади, ікон, пишних обрядів, скорочення кількості релігійних свят.

Монархія — форма державного правління, за якої найвища державна влада повністю (абсолютна, необмежена монархія) або частково (обмежена монархія) належить одній особі — монарху.

Габсбурзький дім (нім. Haus Habsburg), або **Габсбурги** (нім. Habsburger) — німецький шляхетний рід, одна із наймогутніших монарших династій в Європі середньовіччя і модерну. Представники роду були імператорами Священної Римської імперії (1273—1742, 1745—1806), Австрійської імперії (1804–1867), Австро-Угорщини (1867—1918), Мексиканської імперії (1863—1867); королями Німеччини (з 1273), Іспанії (1516—1700), Португалії (1590—1640), Богемії, Угорщини, Хорватії, південнопольських і західноукраїнських земель тощо.

Тема 4. Епоха Просвітництва

Просвітництво — прогресивний ідейний рух епохи переходу від феодалізму до капіталізму, пов'язаний з боротьбою буржуазії та народних мас проти феодалізму. Був ідеологічною підготовкою буржуазних революцій, передусім Великої французької революції 1789—1794 рр.

Просвітницький абсолютизм — політика абсолютизму в деяких європейських країнах другої половини XVIII ст., спрямована на здійснення часткових реформ з тим, аби пристосувати феодально - абсолютистський устрій до нових історичних умов розвитку капіталістичних виробничих відносин. В основі — ідея «освіченого монарха» (союзу «філософів і володарів»), здатного перебудувати суспільство відповідно до порад філософів. Набув форми наслідування ідей Просвітництва (звідси назва). Представники: Йосип II в Австрії, Фрідріх II у Пруссії, Катерина II в Росії — до поч. 70-х років XVIII ст.

Просвітницький класицизм — стиль і напрям у літературі та мистецтві епохи Просвітництва, який виразив властиві їй буржуазно-революційні ідеали та прагнення. Базувався на ідеях філософського раціоналізму, на уявленні про розумну закономірність світу, про прекрасну природу; прагнув до виразу піднесених героїчних та моральних ідеалів, до суворой організованості логічних, чітких і гармонійних образів.

Рококо («уламки каменів, черепашки») — стильовий напрям у європейському мистецтві першої половини XVIII ст. Для рококо є характерним відхід від життя у світ фантазії, театралізованої гри, міфології та пасторальних сюжетів. У мистецтві рококо панує граційний, примхливо-орнаментальний ритм. Скульптура та живопис витончені, декоративні, зазвичай поверхові за змістом. Декоративне мистецтво є найбільшим досягненням мистецтва XVIII ст. за своєю вишуканістю, красою асиметричних композицій, за духом інтимності, комфорту та уваги до зручності.

Комічна опера — опера на комедійний сюжет. Склалася у XVIII ст. в багатоманітних національних різновидах: опера-буфф в Італії, баладна опера в Англії, у Німеччині й Австрії. Характерними є сюжети з реального життя, демократизм, наближеність музики до національного фольклору.

Баладна опера — англійський різновид комічної опери. Пісні й танці чергувалися з розмовними сценами; використовувалися народні балади.

«Буря і натиск» (за однойменною драмою Ф. М. Клінгера) — літературний рух у Німеччині в 70—80-х роках XVIII ст. Сприймавши антифеодальний, гуманістичний пафос Просвітництва, відкинувши нормативну естетику класицизму, представники «Бурі й натиску» відстоювали національну своєрідність, народність мистецтва, вимагали зображення сильних пристрастей, героїчних діянь, характерів, не зломлених деспотичним режимом. Головний теоретик — І. Г. Гердер. Представники — молоді І. В. Гете та Шиллер, Г. Л. Вагнер.

Енциклопедисти — французькі просвітники, які на чолі з Д. Дідро брали участь у створенні «Енциклопедії, або Тлумачного словника наук, мистецтв і ремесел» (35 т., 1781—80 рр.). Серед них: Вольтер, Кондільх, Гельвецій, Гольтах, Монтеск'є, Руссо, Бюффон.

Енциклопедія, або Тлумачний словник наук, мистецтв і ремесел» (35 т.) — перший дійсно всеохоплюючий звід знань передової думки XVIII ст. Головним редактором і найбільш плідним автором був Дідро. У Франції «Енциклопедія» стала основою для наступних енциклопедичних видань як загального, так і галузевого характеру, передусім для «Систематичної енциклопедії».

Декларація незалежності 1776 р. — політичний та юридичний акт про відокремлення від Англії 13 північноамериканських колоній — штатів. Поклав початок існуванню суверенної буржуазної держави — США. Автор проекту Декларації — Т. Джефферсон. Декларація проголошувала рівність людей, їх «право на життя, свободу, прагнення до щастя», право народу на революцію, ідеї народного суверенітету.

Віденська класична школа — напрям у музичному мистецтві, який склався в другій половині XVIII — на початку XIX ст. Представники — Й. Гайдн, В. А. Моцарт, Л. ван Бетховен. Узагальнивши попередній досвід музичної творчості, вони створили жанри класичної симфонії, камерного ансамблю, сонати і концерту, які базуються на формі сонатно-симфонічного циклу і сонати.

Соната («звучати») — музичний жанр, твір для одного чи кількох інструментів, написаний у формі сонатного циклу. Класичний тип сонат у кінці XVIII ст. у творчості Й. Гайдна і В. А. Моцарта. Високі взірці сонат, різноманітність за образним ладом та композиційними принципами створені Л. ван Бетховеном.

Суспільний договір — теорія виникнення і сутності держави, згідно з якою держава і право створені людьми, які уклали суспільний договір відповідно до законів людського розуму. З огляду на це будь-яка влада залежить від доручення, даного їй народом. Суспільний договір — загальнонародна згода рівних, вільних і незалежних людей, які встановлюють правові норми, що захищають їх життя, свободу і приватну власність. У природному стані ці норми не є гарантованими. Теорія суспільного договору була ідейною основою для революційного повалення абсолютних монархій в Англії, Франції та в боротьбі за незалежність у Північній Америці. Представники: Локк, Руссо, Джефферсон, Дідро.

Ідея народного суверенітету — складова теорії суспільного договору, згідно з якою джерелом та остаточним володарем будь-якої влади є народ. Під суверенітетом народу розумілась сукупність усіх прав, що належали народу й давали йому всю владу в суспільстві й державі. Народ, констатуючи державу, переносить на неї права і могутність кожного індивіда, відмовляючись від усіх чи частини прав на користь цілого.

Природні права людини — природно-правові принципи, відображають вимоги буржуазного правопорядку: право власності, право на безпеку (захист власності), рівність перед законом (формально-юридична

рівність власників). Ці принципи лягли в основу конституцій буржуазних держав, таких як «Декларація незалежності США» (1776) і «Декларація прав людини й громадянина» у Франції (1789). Теоретики: Руссо, Мельє, Робесп'єр, Гельвецій, Роль-бар, американські просвітники.

«Природа людини» — головне поняття просвітницької ідеології, відправний пункт у критиці феодального ладу. Люди оголошуються від природи рівними і вільними, а нерівність, привілеї та всі феодальні інститути такими, що суперечать природі, а тому підлягають знищенню. Звернення до природи пов'язане з посиленням інтересом до природознавства. Суспільність та людина розглядалися як частина загального механізму Всесвіту.

Розумний егоїзм — теорія, спрямована проти християнсько-релігійної моралі з властивою їй ідеєю зречення від світських благ та безумовного підпорядкування індивіда церковно-феодальній ієрархії. Дійсним благодійником суспільства проголошується людина у своїй суспільно-корисній діяльності (не лише матеріальній, а й духовній). Умовою такої гармонії між особистістю та суспільством вважається «розумний» соціальний устрій.

Егалітаризм — теорія, що оголошує всезагальну рівність принципом організації суспільного життя. Виникає в епоху раннього капіталізму. Перший напрям егалітаризму представлений Руссо, який виступає за майнову рівність індивідуальних виробників за умови збереження приватної власності. Цей ідеал рівності намагалася втілити в життя якобінська диктатура. Другий напрям, пов'язаний з першими комуністичними утопіями, проповідує рівність розподілу праці та продуктів на основі спільності майна (бабувісти, Бабеф).

Мальтузіанство — теорія народження, висунута наприкінці XVIII ст. Т. Р. Мальтусом, який стверджував, що зростання населення відбувається в геометричній прогресії, а збільшення засобів існування — в арифметичній, унаслідок чого виникає «абсолютне перенаселення». Війни, епідемії, голод — «позитивні чинники», що регулюють зростання населення.

Лібералізм — філософська, політична та економічна теорія, а також ідеологія, яка виходить з положення про те, що індивідуальні свободи людини є правовим базисом суспільства та економічного ладу.

Правова держава — форма організації державної влади, за якої верховенство в усіх сферах життя належить правовому закону. У правовій державі всі — і державні органи, і громадяни — однаковою мірою відповідальні перед законом. Кант займався розробкою проблем права, держави та закону, вперше ввів поняття «правова держава».

Громадянське суспільство — це сукупність недержавних організацій, які представляють волю та інтереси громадян. Воно включає в себе сім'ю і приватну сферу, тобто «третій сектор» суспільства паралельно з державою та бізнесом. Гегель ввів поняття «громадянське суспільство».

Рационалізм — філософська точка зору, яка наголошує першість і компетентність розуму (логічного ходу міркування) в пошуках правди. В історії філософії раціоналізм протиставляється емпіризму — філософській установці, яка кладе в основу пошуків істини досвід. До видатних представників раціоналістичної школи мислення належали Бенедикт Спіноза, Рене Декарт, Готфрід Лейбніц. Особливе місце посідає філософія Іммануїла Канта, який намагався виділити апріорне знання, тобто ту частину знання людини, яку неможливо отримати з досвіду.

Моральна автономія означає, що людина здійснює своє самовизначення вільно й неупереджено, користуючись власним розумінням щастя й добра. Ніхто не може вплинути на ідеологічні, релігійні або інші вподобання людини. Це сфера її вільного вибору. Визнати за членами суспільства їхню моральну та практичну автономність означає забезпечити їм статус непідвладності. Саме цій меті слугує більшість записаних у Конституції прав і свобод.

Гуманізм — це філософська та етична позиція, яка надає особливого значення цінності людей та сприянні людям (як індивідуумам, так і групам), і

в загальному віддає перевагу критичному мисленню та доказам (раціональним та емпіричним) над прийняттям догмату або забобонів.

Тема 5. Західноєвропейські держави в період модернізації

Модернізація — перехід від традиційного аграрного суспільства до світського, міського й індустріального.

Виборчий ценз — законодавче обмеження виборчого права (активного чи пасивного) за оцінкою їх майна, за ознакою статі, номінальністю, віком.

Віковий ценз — вікове обмеження на зайняття певної посади, вид діяльності або ж статистичний перепис.

Майновий ценз (англ. property qualification) — обмеження в правах людей, майно (або дохід) яких менше деякої певної величини.

Освітній ценз — обмеження активного або пасивного виборчого права або можливості зайняття посади з вимогою певного рівня освіти.

Абсолютна монархія — форма правління державою, за якої вся повнота державної, а іноді і духовної влади (суверенітет тощо) належить одній особі (царю, імператору, королю), та для якої характерний найвищий ступінь централізації.

Націоналізм — ідеологія і напрямок політики, базовим принципом яких є теза про цінність нації як найвищої форми суспільної єдності та її первинності в державотворчому процесі.

Тема 6. Англійські колонії в Північній Америці (XVII – XVIII ст.).

Війна за незалежність та утворення США.

Акт про гербовий збір — британський нормативний акт, прийнятий у 1765 році по відношенню до Тринадцяти колоній. Згідно з цим актом за кожну торговельну угоду, як-от: випуск газети, книги, гральних карт, оформлення або засвідчення документа, і навіть публікацію оголошення —

північноамериканських колоністів зобов'язано сплачувати податок. У такий спосіб Англія намагалась поповнити опустілу казну.

Битва під Саратогою — епізод Американської революції, в ході якого північноамериканським патріотам вперше вдалося здобути значну перемогу над королівською армією 7 жовтня 1777 року. Бій вважається у американській історіографії переломним моментом всієї війни. Фактично ця битва складалася з двох боїв на одній і тій ж місцевості: 19 вересня генерал Бургойн здобув незначну перемогу у битві при Фріменс-Фарм, проте наступна атака, відома як битва під Беміс-Гайтсом 7 жовтня 1777 року, виявилася невдалою і американці захопили частину британських укріплень. Бургойн почав відступати, що призвело до оточення під Саратогою та капітуляції британської армії 17 жовтня. Ця перемога дала привід Франції вступити у війну на боці Штатів.

Біль про права — неофіційна назва перших десяти поправок до Конституції США, які закріплюють основні права і свободи громадян. Поправки були запропоновані Джеймсом Медісоном 25 вересня 1789 на засіданні Конгресу США першого скликання і вступили в силу 15 грудня 1791 року. Вперше на загальнодержавному рівні одноманітно було визначено правовий статус громадянина США, окреслено сфери федерального контролю за дотриманням громадянських прав і свобод, які також вперше в історії конституційного законодавства були побудовані як заборони та обмеження, накладені в першу чергу на самі законодавчі органи.

Бостонська бійня — вулична бійка, що сталася 5 березня 1770 року в столиці провінції Массачусетс-Бей — Бостоні між городянами і англійськими солдатами.

Бостонське чаювання — протестна акція американських колоністів 16 грудня 1773 року у відповідь на дії Британського уряду, в результаті якої в Бостонській гавані був знищений вантаж із 342 ящиків чаю, який належав Англійській Ост-Індській компанії. Ця подія, яка послугувала початком американській революції, є символічною в американській історії.

Громадянська війна — організована збройна боротьба за владу всередині держави між різними соціальними верствами.

Верховний суд США — вища судова інстанція США. До складу суду входить 9 суддів. Конгрес США має право змінювати це число, проте не використав це право з 1869.

Віцепрезидент США — друга за важливістю посадова особа в системі виконавчої гілки федерального уряду США.

Війна за незалежність США (1775-1783) — війна між королівством Великої Британії і лоялістами (прибічниками британської корони) з одного боку та революціонерами 13 британських колоній (патріотами) з іншого, які проголосили свою незалежність від Великої Британії, як самостійна союзна держава, від 4 липня 1776 року. Значні політичні і соціальні зміни в житті жителів Північної Америки, викликані війною і перемогою в ній прибічників незалежності, іменуються в американській літературі «Американською Революцією».

Декларація незалежності Сполучених Штатів підписана 1776 року в Америці — виданий Другим Континентальним конгресом північноамериканських колоній Великої Британії документ, прийнятий 4 липня 1776 року, яким було проголошено, що тринадцять колоній у Північній Америці стають вільними та незалежними державами і що всі політичні зв'язки між ними та Королівством Великої Британії анулюються.

Декларація — документ, офіційна заява, де проголошуються основні принципи зовнішньої та внутрішньої політики держави чи програмні положення партій та організацій.

Диктатура — необмежена влада в державі особи, групи осіб, суспільної верстви, що спирається на пряме насильство.

Експансія — розширення сфери панування держави.

Експорт — вивезення за межі країни товарів, цінних паперів, капіталів.

Імпорт — ввезення до країни товарів, цінних паперів, капіталів.

Капітал — термін, яким стали називати в період становлення капіталізму гроші, які підприємці вкладали в розвиток свого виробництва з метою отримання прибутку.

Коаліція — угода між державами про ведення спільних дій.

Колонія — територія чи країна, що позбавлена незалежності та перебуває під владою іншої держави — метрополії.

Колонія Массачусетської затоки — британська колонія в Новій Англії, заснована у 1628 році компанією «Массачусетської затоки» згідно з хартією Карла I, що дозволило компанії колонізувати землі між річками Чарльз і Меррімак.

Конгрес США — федеральний законодавчий орган Сполучених Штатів Америки.

Консерватизм — визначення ідейно-політичних, ідеологічних і культурних течій, що спираються на ідею традиції та спадкоємність у соціальному та культурному житті. Для консерватизму характерні прихильність до усталених соціальних систем і норм, «скептичне» сприйняття ідей соціальної рівності, неприйняття революцій та радикальних реформ, обстоювання еволюційного органічного, максимально повільного розвитку. Ідеологічно консерватизм протистоїть як лібералізму, так і соціалізму.

Конституція — основний закон, що закріплює суспільний і державний устрій країни, порядок утворення органів влади, основні права та обов'язки громадян.

Метрополія — країна, що володіє колоніями.

Нація — стійка соціально-етнічна спільність людей, що характеризується спільною територією, культурою, мовою, традиціями, міцними економічними зв'язками.

Парламент — вищий виборний законодавчий орган, у якому здійснюється представництво основних політично активних груп населення країни.

Протекторат — форма залежності однієї держави від іншої або суспільства від якоїсь особи, коли всі основні питання суспільно-політичного життя вирішує протектор.

Протекціонізм — економічна політика держави, спрямована на захист національної економіки; сприяння розвитку власної промисловості й торгівлі.

Палата представників США — нижня палата Конгресу США. Ініціює і приймає федеральні закони, які діють на території всіх штатів (для приведення їх в дію потрібна також згода верхньої палати і Президента). Нижня палата має виключне право на ініціювання законів, що стосуються податків, оголошення імпічменту посадовим особам, в тому числі Президенту, і в рідкісних випадках обирати Президента США.

Паризький або Версальський мир — система підписаних в Парижі і Версалі за посередництва французького короля договорів, що завершили Американську війну за незалежність.

Революція — докорінний переворот у житті суспільства, способі виробництва, науці.

Товар — продукт праці, що виробляється не для власного споживання, а на продаж.

Статті Конфедерації і вічного союзу — перший конституційний документ США. Статті Конфедерації були прийняті на Другому Континентальному конгресі 15 листопада 1777 року в Йорку (Пенсильванія) і ратифіковано усіма тринадцятьма штатами (останнім це зробив Меріленд 1 березня 1781 р.). У Статтях Конфедерації встановлювалися повноваження і органи влади Конфедерації. Згідно з статтями, Конфедерація вирішувала питання війни і миру, дипломатії, західних територій, грошового обігу та державних позик, в той час як інші питання залишалися за штатами.

Семирічна війна — всеєвропейська війна між Пруссією й Англією з одного боку і коаліцією Франції, Австрії, Польщі, Швеції, Росії, Іспанії з іншого. Завершилася Паризьким мирним договором і Губертсбургським

мирним договором. Продовжувалася з 1756 року по 1763-й. Битви війни проходили як на суші – в Європі, Індії та Північній Америці, так і в океанах: Атлантичному та Індійському.

Тринадцять колоній — 13 британських колоній у Північній Америці вздовж Атлантичного океану, що існували у 17-18 сторіччя до здобуття у 1776 році незалежності після проголошення Декларації незалежності. Наслідком цього стало створення Сполучених Штатів Америки і Війна за незалежність США.

Установчі збори — представницькі збори, що скликаються з метою опрацювання та прийняття конституції, нового суспільного устрою.

Штат, також стейт— адміністративно-територіальна одиниця, держава, територіальне і конституційне співтовариство, яке є частиною федеративного об'єднання, назва суб'єкта федерації у низці держав.

ХІІІ ХРОНОЛОГІЧНИЙ ДОВІДНИК

Тема 1. Вступ. Основні тенденції соціально-економічного, політичного і культурного розвитку Європи в ранній Новий час.

к. XV- пп. XVI ст .- Період Раннього часу.

к. XV –поч. XVI ст. – іспано-португальський період Великих географічних відкриттів.

ІІ п. XVI-XVIII ст.- Доба просвітництва.

к. XVIII- п. XIX ст.- Новий час.

к. XV-XVI ст.- Епоха географічних відкриттів.

к. XV- с. XVI ст.-Експедиція Колумба.

с. XVI-XVIII ст.- відкриття Північ Азії, Океанії.

1487 – 1488 рр. – Бартоломеу Діаша, відкриття південного шляху і Індійський океан.

1492-1493 рр. – Відкриття Америки Христофора Колумба.

1493-1496 рр. – друга подорож Христофора Колумба.

1494 р. - міжнародний договір між Іспанією і Португалією про поділ територій у нововідкритих землях. Підписаний 7 червня 1494 року в місті Тордесільяс, Іспанія. Розділяв всі нововідкриті землі між двома країнами меридіаном, що проходить за 370 ліг на захід від Островів Зеленого Мису, розташованих біля західного узбережжя Африки (за сучасними координатами це 49°32'56" західної довготи).

1497 р. – Початок пошуків північного шляху до Індії Джоном Кобата.

1497-1499 рр. – Відкриття морського шляху до Індії Васка да Гами

1512 р. – Закон про рабство індіанців.

1519-1521 рр. – Перша навколосвітня подорож Фернана Магелана.

1519 р. – Завоювання держави ацтеків.

1532 р. – Завоювання держави інків.

30 рр. XVI ст. – відкриття Бафинового моря та Гудзинової затоки.

1577-1580 рр. – Друга навколосвітня подорож Френсіса Дрейка.

1642-1644 рр. – Відкриття Тасманії та Нової Зеландії.

1529 р. – Лінія поділу світу між Іспанією та Португалією за угодами в Тордесільясі у 1494 р.

1642 р. – Відкриття Австралії.

Тема 2. Країни Західної Європи в XVI – першій половині XVII ст.

XVI ст. – перші паростки капіталізму у Нідерландах.

XV – XVI ст. – Формування абсолютної монархії у Франції.

1509–1547 рр. – Правління Генріха VIII.

1515-1547 рр. – Правління монарха Франсиска I (династія Валуа).

1516 р. – Королем Іспанії стає Карл V Габсбург.

1517 р. – виступ Мартіна Лютера.

1520 р. – Повстання куменорос.

1524-1525 рр. – селянська війна у Нідерландах.

1534 р. – англійський парламент приймає акт «Про супрематію», за яким король стає головою церкви.

1545-1563 рр. – Триденний собор.

1547–1559 рр. – Правління Генріха III.

1549 р. – в Англії запроваджено богослужіння англійською мовою.

1553 – 1558 рр. – правління Марії Тюдор.

1555 рр. - Аугсбурзький релігійний мир, підписаний 25 вересня 1555 на рейхстазі в Аугсбурзі між протестантськими князями Німеччини та імператором Карлом V Габсбургом, що завершила череду воєн між католиками і протестантами в Німеччині. За умовами миру встановлювалась незалежність німецьких князів у релігійних питаннях, а також затверджено за ними право визначати релігію своїх підданих (згідно з принципом «*cuius regio, eius religio*» — «чия влада, того і віра»). Лютеранство, поряд з католицизмом, визнавалось офіційним віросповіданням. Мир по суті давав німецьким князям право проводити незалежну зовнішню політику.

1556–1598 рр. – Правління Філіпа II.

1558–1603 рр. – Правління Єлизавети І.
1559–1567 рр. – Намісниця Маргарита Пармська.
1560–1574 рр. – Правління Карла ІХ.
Березень 1562 р. – Різанина гугенотів в містечку Гізі.
1562-1598 рр. – Релігійні війни.
Серпень 1566 р. – Постановня у Нідерландів.
24 серпня 1572 р. – Варфоломійська ніч.
1572 р. – Захоплення міста Бріль.
1579 р. – Утрехетська унія.
1581 р. - Філіпп ІІ приєднує до своїх володінь Португалію.
1598 р. – Облога Парижа.
1598- 1599 рр. – Нантський едикт .
1610–1643 рр. – Людовік ХІІ.
1629 р. – Едикт милості.
XVI ст. – Золотий вік в Іспанії.
1640 р. - Португалія отримала незалежність.
1603–1625 рр. – Правління Якова (Джеймса) Стюарта.

Тема 3. Міжнародні відносини ранньої Нової доби Тридцятилітня війна в Європі.

1494—1559 рр. – Італійські війни.
1487 – відкриття посольства Фердинанда Арагонського при дворі св. Якова.
1500 р. – поява перших постійних консульств в Європі.
1526 р. – поява французьких послів у османській Порті.
1515 р. - папа звелів, щоб нунцій був за дуаєна дипломатичного корпусу, що імперський посол повинен бути вищий від своїх колег, а решта послів мають поділятися на ранги, залежно від того, коли їхня країна визнала християнство як державну релігію.
1585-1604 рр. – англо-іспанська війна.

1619 р. - Нідерланди профінансували формування збройних загонів Мансфельда.

20 березня 1619 р. - помер імператор Матвій Габсбург.

28 серпня 1619 р. - за вибором німецької шляхти австрійський трон, корону Угорщини і Чехії успадкував Фердинанд II Габсбург, його було обрано імператором.

8 листопада 1620 р. – вирішальна битва на Білій горі біля Праги. Армія протестантів зазнала нищівної поразки.

6 серпня 1623 р. - останні сили протестантів були розбиті у битві при Штадтлоні.

1626 р. - Валленштайн завдав поразки Мансфельду при Дессау, а Тіллі розбив данців в битві при Люттері.

1629 р. - в Любеку було підписано мирний договір. Відповідно до нього Данія зберегла свої території, але пообіцяла не втручатись у справи імперії.

1629 р. - Едикт про Реституцію.

4 липня 1630 р. - Густав II Адольф, король Шведської імперії, висадився на континенті, в гирлі Одери.

Січень 1631 р. - Густав Адольф уклав договір з кардиналом Рішельє: французи мали надати шведам фінансову і військову допомогу, останні в свою чергу, повинні були дотримуватись нейтралітету з Католицькою Лігою.

1631 р. – битва при Брейтенфельді, у якій Густав Адольф завдав поразки Католицькій Лізі під командуванням Тіллі.

1632 р. - в битві на Рейні генерал Тіллі загинув, й імператор вимушено повернув на службу Валленштайна, який протягом року наwerbував боєздатну армію.

1632 р. - Валленштайн і Густав Адольф зішлись в запеклій Битві при Лютцені, де шведи насилу перемогли, але Густав загинув.

Березень 1633 р. - Шведська імперія і німецькі протестантські князівства утворили Гейльбронську лігу.

1634 р. - шведи й саксонці зазнали серйозної поразки в битві при Нердлінгені.

1635 р. - Королівство Франція, прагнучи не допустити домінування Габсбургів втрутилась у війну безпосередньо (21 травня, була оголошена війна Іспанії).

1636 р. - іспано-баварська армія під командуванням принца Фердинанда Іспанського перейшла річку Сомм і увійшла в Комп'єн, а імперський генерал Матіас Галас спробував захопити Бургундію.

Літо 1636 р. - саксонці та інші держави, які підписали Празький мир, повернули свої війська проти шведів. Разом з імперськими силами вони відтіснили шведського командувача Іоанна Банера на північ, проте були розбиті в битві біля Віттштока.

1637 р. - помирає Фердинанд II, імператором стає його син — Фердинанд III, який хоча і не перебував під таким впливом єзуїтів як батько, проте не погоджувався на поступки протестантам і продовжував війну.

1638 р. - в Східній Німеччині іспанські війська під командуванням баварського генерала Готфріда фон Гелейна атакували переважаючі сили шведської армії. Уникнувши розгрому, шведи провели важку зиму в Померанії.

1642 р. - Кардинал Рішельє помер, а через рік помер і король Франції Людовик XIII. Королем став п'ятирічний Людовик XIV. Його регентом став кардинал Мазаріні.

2 листопада 1642 р. - у битві під Брейтенфельдом шведи розгромили імперців і зайняли Лейпциг.

19 травня 1643 р. - французи під командуванням принца Конде розбили іспанські війська у битві при Рокруа.

1645 р. - шведський маршал Леннарт Торстенсон розбив імперців у битві під Янковом біля Праги, і Принц Конде розбив Баварську армію в битві при Нердлінгені.

1648 р. - шведи (маршал Карл Густав Врангель) та французи (Тюренн і Конде) розбили імперсько-баварську армію в битвах під Цусмаргаузеном і при Лансі.

24 жовтня 1648 р. – підписання Вестфальського мирного договору.

Тема 4. Епоха Просвітництва

поч. XVIII ст. – поява перших мікроскопів.

На межі XVII-XVIII ст. - в Європі склалася нова ідейна течія - Просвітництво.

1608 – поява перших телескопів.

1665 р. - англійський учений Роберт Гук відкрив крихітні розділи, які назвав клітинами.

1687 р. - публікація «Математичних начал натуральної філософії» Ісаака Ньютона — фундаментальної праці, що заклала основи класичної механіки й математичного аналізу.

1693 р. – вийшла робота Джона Локка «Думки про виховання».

1751- вийшов перший том «Енциклопедія, або Тлумачний словник наук, мистецтв і ремесел».

1755 – вийшла «Поема про Лісабон» Вольтера.

1784 р. – Кант присвятив Просвітництву спеціальну статтю «Що таке Просвітництво?».

Тема 5. Західноєвропейські держави в період модернізації

1698 р. - Перша спроба поставити пару на службу людині була зроблена в Англії.

1700–1721рр. - Північна війна.

1700-1714 рр. – Війни за іспанську спадщину.

1713 р. – Утрехтський мир.

1735 р. – французькі війська захопили Лотарингію.

1737 р. – Установа Геттінгенського університету в Німеччині.

1739 р. – Створення Шведської академії наук.
1739-1748 рр. – Англо-іспанська війна.
1740-1780 рр -Правління в Австрії імператриці Марії-Терезії.
1740-1742 рр .. – Сілезька війна між Австрією і Пруссією за володіння Сілезією, що закінчилася переходом Сілезії до Пруссії.
1756-1763 рр. – Семирічна війна.
1759 р. – Відкриття в Мюнхені Баварської Академії Наук.
1779-1783 рр.-Англо-Іспанська війна, повернення Іспанії Флориди і Менорки.
1780-1784 рр .. – Англо-голландська війна за переділ колоніальних володінь.
1789-1794 рр. – Велика французька революція.
1789 р.-селянські хвилювання в Німеччині.
1794 Р.-заснування в Парижі Політехнічної школи-першого технічного вищого навчального закладу.

Тема 6. Англійські колонії в Північній Америці (XVII – XVIII ст.).

Війна за незалежність та утворення США

16 грудня 1773 - Бостонське чаювання - початок Американської революції.
1774 - Перший Континентальний конгрес - початок відкритого протистояння північноамериканських колоній і метрополії.
1775-1783 - Війна за незалежність, також має назву Американської революцією.
17 квітня 1775 - перше збройне зіткнення в передмісті Бостона.
10 травня 1775 - збирається Другий Континентальний конгрес, який прийняв рішення про мобілізацію збройного ополчення, на чолі якого стає Джордж Вашингтон.
17 червня 1775 - перемога англійців при Банкер-Хілл.

16 вересня 1775 - початок вторгнення в Канаду сепаратистів під командуванням Річарда Монтгомері.

Жовтень 1775 - взяття Монреаля.

31 грудня 1775 - розгром американських військ в битві під Квебеком.

4 липня 1776 - прийнято Декларацію незалежності США від Великобританії.

27 серпня 1776 - битва на Лонг-Айленді, в результаті якого британські війська під командуванням генерала Генрі Клінтона захопили Нью-Йорк.

11 вересня 1777 - битва при Брендівайн в результаті якого королівські війська під командуванням Вільяма Хоу завдали поразки ополченню під командуванням Джорджа Вашингтона і взяли Філадельфію.

17 жовтня 1777 - битва при Саратоге - перша велика перемога американських військ.

15 листопада 1777 - прийняття Другим континентальним конгресом Статей Конфедерації - першого конституційного документа США.

6 лютого 1778 - укладення угоди про франко-американський союз. Франція направляє добровольців на чолі з маркізом Лафайетом і маркізом Рошамбо.

12 травня 1780 - взяття англійцями Чарлстона - столиці Південної Кароліни.

16 серпня 1780 - розгром американців британськими військами під командуванням генерала Чарльза Корнуолліса під Камдені в Південній Кароліні.

15 березня 1781 - перемога британських військ під командуванням генерала Ч. Корнуолліса під Гилфордом (Північна Кароліна). Встановлення британського контролю над усім півднем майбутніх Сполучених Штатів.

19 жовтня 1781 - капітуляція британських військ під командуванням Корнуолліса під Йорктауном, зважаючи на блокаду королівських військ і дворазової чисельної переваги об'єднаної американо-французької армії під

командуванням Джорджа Вашингтона, Марі-Жозефа Лафайета і маркіза Рошамбо.

30 листопада 1782 - угода про перемир'я.

3 вересня 1783 - Версальський мирний договір:

- 1) визнання Великобританією незалежності північноамериканських колоній.

- 2) повернення Великобританією Флориди Іспанії.

1778-1779 - Відкриття британцями в ході Третьої експедиції Джеймса Кука Гавайських островів і нанесення на карту частини узбережжя Аляски.

1784 - перше російське поселення в Бухті Трьох Святителів на острові Кадьяк – фактично початок колонії Російська Америка.

1787 - Ухвалення Конгресом конфедерації ордонанаса Північно-Захід, за яким на території на північний захід від річки Огайо створювалася територія майбутніх Сполучених Штатів. Початок організованого просування американців на захід.

17 вересня 1787 - Конституційним Конвентом, скликаному у Філадельфії, прийнята Конституція США.

1789 - Перші вибори президента США. Першим президентом США стає Джордж Вашингтон, який отримав 100% голосів вибірників.

25 вересня 1789 - Ухвалення Білля про права - перші десять поправок до Конституції США, що гарантують основні права і свободи громадян.

4 березня 1791 - входження республіки Вермонт до складу США на правах штату.

XIV РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Ададуров В. Історія Франції. Королівська держава та створення нації (від початків до кінця XVIII ст.). Львів, 2002.
2. Акімова А. А. Вольтер. М., 1970.
3. Акімова А. А. Дидро. М., 1963.
4. Английская буржуазная революция XVII ст. в современной буржуазной историографии. М., 1978.
5. Аптекер Г.А. Американская революция 1763-1783. М., 1962.
6. Аптекер Г.А. Колониальная эра. М., 1962.
7. Артамонов С. Д. Вольтер и его век. М., 1980.
8. Асмус В. Ф. Ж. Ж. Руссо. М., 1962.
9. Барг М.А. Английская буржуазная революция в портретах ее деятелей. М., 1991.
10. Баран З., Качараба С., Сіромський Р., Чума Б. Історія країн Західної Європи та Північної Америки Нового часу (кінець XV - початок XIX ст.). За редакцією З.А.Баран. Київ: Знання, 2015.
11. Баскин М. П. Монтескье. М., 1975.
12. Британская империя: становление, эволюция, распад: Учебное пособие / Под. ред. В. В. Высокова. Екатеринбург, 2010.
13. Бродель Ф. Матеріальна цивілізація, економіка і капіталізм. XV–XVIII ст. У 3-х т. / Перекл. з фр. Київ, 1995–1997.
14. Бродель Ф. Средиземное море и средиземноморский мир в эпоху Филиппа II: В 3 ч. / Пер. с фр. Москва, 2002–2003.
15. Брусиловська О. І. Історія міжнародних відносин 1640–1914 рр.: Навчально-методичний посібник. Одеса, 2005.
16. Бурин С.Н. Восстание Бэкона в Виргинии // Вопросы истории. 1973. №6.
17. Война за независимость и образование США / Под ред. Севастьянова. М., 1997.

18. Відкритість. Суспільство. Влада. Від Нантського едикту до падіння комунізму / Авт.-упоряд. Е. Ле Руа Ладюрі / Пер. з фр. Київ, 2008.
19. Виргинский В.С. Очерки истории науки и техники XVI–XIX вв. Москва, 1984.
20. Война за независимость и образование США. /Под ред. Г.Н. Севастьянова. М., 1976.
21. Войтович Л., Целуйко О. Правлячі династії Європи. Біла Церква, 2008.
22. Вулф Л. Винайдення Східної Європи. Мапа цивілізації у свідомості епохи Просвітництва / Перекл. з англ. Київ, 2009.
23. Гончар Б.М., Козицький М.Ю., Мордіїнцев В.М., Слюсаренко А.Г. Всесвітня історія. Навчальний посібник. 2-ге видання, виправлене і доповнене. К., 2002.
24. Гончар Б.М., Городня Н.Д. Нова історія країн Європи та США. 1870-1918 роки : підручник / Б.М.Гончар, Н.Д.Городня. К., Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2008. 413 с.
25. Грин Д. Р. История Англии и английского народа / Пер. с англ. Москва, 2005.
26. Документы по истории гражданских войн во Франции. 1561–1563 гг. / Под ред. А. Л. Люблинской. Москва-Ленинград, 1962.
27. Дейвіс Н. Європа: Історія/ Пер з англ. К.: Основи, 2000.
28. Денисенко В. Проблеми раціоналізму та ірраціоналізму в політичних теоріях Нового часу європейської історії. Львів, 1997.
29. Дефурно М. Повседневная жизнь Испании золотого века / Пер. с фр. Москва, 2004.
30. Джеджора О. Історія європейської цивілізації. Ч. 1: До кінця XVIII ст. Львів, 1999.
31. Джеймс П., Мартин Дж. Все возможные миры. История географических идей / Пер. с англ. Москва, 1988.

32. Европейский либерализм в новое время: Теория и практика / Отв. ред. С. П. Пожарской и др. Москва, 1995.
33. Европейское дворянство XVI–XVII вв.: границы сословия / Отв. ред. В. А. Ведюшкин. Москва, 1997.
34. Законодательство Английской революции 1640–1660 гг. / Сост. Н. Дмитриевский. Москва, 1973.
35. Замойский А.П. История Савойского королевского дома // Новая и новейшая история. 1992. №1.
36. Зотов А. А. США: Негры и война за независимость. М., 1988.
37. Иванов Р.Ф. Франклин. М., 1972.
38. История Европы. С древнейших времен до наших дней: В 8 т. Т. 3–5. Москва, 1988–1996.
39. Історія світової культури. Культурні регіони: Навчальний посібник / Під. ред. Л. Т. Левчук. Київ, 1997.
40. Історія світової культури. Навчальний посібник / В. Шейко, О. Гаврюшенко, О. Кравченко. Київ, 2006.
41. Історія світової цивілізації: Соціокультурний розвиток людства: Навчальний посібник. Вид. 2-ге / Ю. Павленко. Київ, 1999.
42. Історія сучасного світу: соціально-політична історія XV – початку XXI століть: навч. посіб / За ред. Ю. Горбаня. Київ, 2012.
43. История США. 1607-1877. М., 1983. Т.1.
44. Історія художньої культури. Західна Європа. XVII–XVIII ст.: Підручник / В. М. Шейко та ін. Харків, 2001.
45. Иванян, Эдуард Александрович. История США: учеб. пособие / М.: Дрофа, 2008.
46. История Франции. Т.1. / Под ред. А.З. Манфреда. М. 1974. Разделы: Французский абсолютизм XVII. Упадок. Просвещение.
47. История дипломатии в 5-ти томах, Т. 3. М., 1959-1979.
48. История Франции. М., 1986. Т. 2.
49. История США. М., 1983. Т. 2, 3.

50. История нового времени стран Европы и Америки / Под ред. И.П. Дементьева. М., 1999.
51. История США. М., 1983. Т.2.
52. История средних веков: В 2 т. Т. 2: Раннее новое время / Под. ред. С. П. Карпова. Москва, 2000.
53. История Испании и Португалии / Сост. С. Шумов и А. Андреева. Москва, 2002.
54. Кеймен Г. Испания: дорога к империи / Пер. с англ. Москва, 2007.
55. Кожокин Е. Государство и народ. От Фронды до Великой Французской революции. Москва, 1988.
56. Конституции и законодательные акты буржуазных государств XVII–XIX вв. / Ред. П. Н. Галанза. Москва, 1957.
57. Констан Ж. М. Повседневная жизнь французов во времена Религиозных войн / Пер. с фр. Москва, 2005.
58. Кёнигсбергер Г. Европа раннего нового времени, 1500–1789 / Пер. с англ. Москва, 2006.
59. Куропятник Г.П. Борьба за землю в колониальный период развития США // Вопросы истории, 1974. – №8.
60. Куропятник Г.П. Земельный вопрос и революционная ситуация в Северной Америке накануне войны за независимость США // Вопросы истории. 1976. №8.
61. Куропяткин Г.П. Борьба двух тенденций капиталистического развития США в эпоху буржуазной революции // Новая и новейшая история. 1976. №3.
62. Лавровский В.М., Барг М.А. Английская буржуазная революция. М., 1958.
63. Лавровский В. М. Сборник документов по истории Английской буржуазной революции XVII в. Москва, 1973.

64. Лахман Р. Капиталисты поневоле. Конфликт элит и экономические преобразования в Европе раннего Нового времени. Москва, 2010.
65. Ливровский В. М. Исследования по аграрной истории 17-19 вв. М., 1966.
66. Левин Г. Р. Демократическое движение в Английской буржуазной революции. Л., 1973.
67. Ленотр Ж. Повседневная жизнь Версаля при королях / Пер. с фр. Москва, 2003.
68. Ліхнякевич І. Історія Німеччини: від початків до сьогодення: навчальний посібник. Львів, 2010.
69. Лосєв І. Історія і теорія світової культури: Європейський контекст: Навч. Посібник. Київ, 1995.
70. Лукашенко А. І. Есхатологічні очікування та їх вплив на формування суспільства сучасного типу: Європа, другий осьовий час (XV–XVII ст.). Київ, 2012.
71. Мак-Грат А. Інтелектуальні витоки європейської Реформації / Перекл. з англ. Київ, 2008.
72. Мак-Ніл В. Піднесення Заходу. Історія людської спільноти / Пер. з англ. Київ, 2011.
73. Медведева К. Т. Австрийские Габсбурги и сословия в начале XVII века. Москва, 2004.
74. Некрасов Ю. К. Реформация и Крестьянская война в германских землях XVI в. как раннебуржуазная революция (Историография, причины и предпосылки революции). Вологда, 1984.
75. Нова історія країн Західної Європи й Північної Америки. XVII – 60-ті рр. XIX століття: підручник / Б.М.Гончар, О.П.Машевський, Н.С.Папенко та ін.; за ред.. Б.М.Гончара. К.: Видавничо-поліграфічний центр Київський університет», 2013.

76. Новая история / Под ред. А. Л. Нарочицкого. М.: Просвещение, 1986. 387 с.
77. Новая история. Первый период: Учеб. пособие / Под ред. Е. Е. Юровской, И. М. Кривогуза, М. А. Полтавского. М.: Высш. шк., 1983. 399 с.
78. Новая история. Второй период: Учеб. пособие / Под ред. Е. Е. Юровской, И. М. Кривогуза, М. А. Полтавского. М.: Высш. шк., 1983. 542 с.
79. Новая история стран Европы и Америки XVI–XIX вв. Учебник для вузов / А. Родригес, М. Пономарев, Т. Закаурцева. Москва, 2010.
80. Нова історія: Навч. посіб. для студ. істор. ф-тів пед. ін-тів / За ред. М. Ю. Овчаренка. К.: Вища шк., 1979. Ч. 2: 1871–1917. 478 с.
81. Орлова Т. Історія сучасного світу: XV–XXI ст.: Навч. посіб. Київ, 2008.
82. Освободительное движение народов Австрийской империи: возникновение и развитие. Конец XVII в. – 1849 г. / Отв. ред. В. И. Фрейдзон. Москва, 1980.
83. Очерки истории Германии с древнейших времён до 1918 г. М., 1969.
84. Павленко Ю. Історія світової цивілізації. К., 1999.
85. Павлова Т. А. Оливер Кромвель – человек и политик // Новая и новейшая история. 1971. № 1-2.
86. Павлова Т. А. Оливер Кромвель. М., 1979.
87. Павлова Т. А. Английская буржуазная революция в освещении современной англо-американской историографии // Вопросы истории. 1968. № 10.
88. Павлова Т. А. Английская буржуазная революция в освещении советской историографии // Новая и новейшая история. 1970. №6.
89. Пожарская С.П. Бурбони в Испании // Новая и новейшая история. – 1993. №1.
90. Пономарев М.В., Смирнова С.Ю. Новая и новейшая история стран Европы и Америки. Практическое пособие для вузов. Т.1-3. М., 2000.

91. Практикум по новой истории. М., 1973. С. 10-25.
92. Радовский М.И. Вениамин Франклин (1706-1790). М., 1965.
93. Рочестер А. Американский капитализм 1607-1800. М., 1950.
94. Рижков К.В. Все монархи мира. М., 2000. 655 с.
95. Ревякин А.В. Французские династии: Бурбони. Орлеани, Бонапарты // Новая и новейшая история. 1992. №4.
96. Рутенбург В. М. Истоки Рисорджименто: Италия в XVII–XVIII вв. Ленинград, 1980.
97. Самойло Л.С. Английские колонии в Северной Америке в XVII в. М., 1963.
98. Сборник документов по истории нового времени. Буржуазные революции XVII–XVIII вв. / Сост. Н. А. Никитина. Москва, 1990.
99. Сборник документов по истории нового времени стран Европы и Америки (1640–1870) / Сост. Е. Е. Юровская. Москва, 1990.
100. Севостьянов Г.Н., Уткин А.И., Томас Джефферсон. М., 1976.
101. Слезкин Л.Ю. У истоков американской истории: Виргиния. Новый Плимут 1606-1642. М., 1978.
102. Слезкин Л.Ю. Массачусетс, Мэриленд 1630-1642. М., 1980.
103. Слезкин Л.Ю. У истоков американской истории. – М., 1989.
104. Согрин В. В. Идеиные течения в Американской революции. М., 1980.
105. Согрин В. В. К идейным истокам войны за независимость // Вопросы истории. 1975. №9.
106. Согрин В.В. Биография «отцов-основателей» США в американской историографии // Новая и новейшая история. 1980. №1.
107. Согрин В. В. Основатели США. Исторические Портреты. М., 1933.
108. Фримен К., Лука Ф. Як час спливає: від епохи промислових революцій до інформаційної революції / Перекл. з англ. Київ, 2008.
109. Фурсенко А. А. Американская революция и образование США. Л., 1978.

110. Ханшелл Н. Миф абсолютизма. Перемены и преемственность в развитии западноевропейской монархии Нового времени / Пер. с англ. Санкт-Петербург, 2003.

111. Хижняк І. Нова історія міжнародних відносин у системному форматі (1648–1918): Підруч. для студ. вищ. навч. закл. Київ, 2009.

112. Хрестоматия по истории Нового времени стран Европы и Америки: В 2 кн. Кн. 1. Внутриполитическое развитие. Кн. 2. Международные отношения в 1648–1918 гг. / Сост. Д. В. Кузнецов. Ч. 1: XVII–XVIII вв. Благовещенск, 2010.

113. Хрестоматия по новой истории 1640–1870 гг. / Под ред. В. Сироткина. Москва, 1990.

114. Чистозвонов А. Н. Нидерландская буржуазная революция XVI века. Москва, 1984.

115. Шатохина-Мордвинцева Г. А. История Нидерландов: Учебное пособие для вузов. Москва, 2007.

116. Шпотов В.М. Фермерское движение в США 1780-1790. М., 1982.

117. Шгютов В.М. Восстание американских фермеров под руководством Д.Шейса (1786-1787) // Новая новейшая история. 1974. №4.

118. Яковлев Н.И. Д. Вашингтон. – М., 1975.